کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٩٠٠ چوارشەممە، ١٥ی گەلاوێژی ١٤٠٤ _ ٦ی ئاگوستی ٢٠٢٥

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

کورد و بلووچ قوربانیی سەرەکیی سەرکوت و کوشتار لە ئێرانن

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە کوردستان لە ماوەی دوو ڕۆژدا دوو کۆڵبەری کوشت و لە ماوەی مانگێکدا ٩٦ کەسی لە دار دا.

هێزە سەرکوتگەرەکانی کۆماری ئیسلامی لە کوردستان ڕۆژی دووشەممە ٦ی گەلاوێژ هێمن دانش، کۆڵبەری خەڵکی مەریوانیان بە تەقەی ڕاستەوخۆ کوشت، ئەوەش لە کاتێکدا کە دوو ڕۆژ پێشتر لە بانە گیانیان لە بەرزان ساڵحی، کۆڵبەرێکی ئەو شارە ئەستاندبوو. لە شەپۆلی نوێی کوشتاری کاسبکاراندا و لە مانگی ڕابردوودا ١٢ کۆڵبەری دیکە کوژراون و بریندار کراون. لە بلووچستانیش لە بەهاری ئەمساڵەوە هەتا کۆتایی مانگی پووشپەڕ لانیکەم ٦٢ کاسبکاری بە تەقەی هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیسلامی کوژراون.

هەر لە ماوەی ئەم مانگەدا لانیکەم ٩٦ بەندکراو لە بەندیخانەکانی کۆماری ئیسلامیدا ئێعدام کراون، کە هەواڵی تەنیا ٤ کەسیان لە ماڵپەڕە فەرمییەکانی دەزگای دادوەریی ڕێژیمدا بڵاو کراوەتەوە. لەو ٩٦ بەندییە ئێعدامکراوە ١١ کەسیان کورد و ٩ کەسیان بلووچ بوون.

حیزبی دێموکرات؛ سەنگەری خەبات و فێرگەی کوردایەتی

٨٠ ساڵ خەبات لەپێناو مافی نەتەوەیی، دێموکراسی و دادپەروەریدا

٩٠٠ مۆمی داگیرساوی «کوردستان»

عەلی بداغی

لە کاتێکدا کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بەرەوپیلی یادی ٨٠ ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەچێ، "کوردستان"ی حیزبی دێموکراتیش (٩٠٠)مین مۆمی ئەم دەورەیەی خۆی داگیرساند. ڕۆژنامەی "کوردستان" کە یەکەم ژمارەی دوری یەکەمی لە ٢٠ی بەفرانباری ١٣٢٤دا بڵاو کرایەوە، لە یەکەم کارە بەنرخەکانی حیزبی دێموکرات بوو و تەنیا دوو حەوتوو دواتر و بە پێکهاتنی "کۆماری کوردستان" کە ئەویش لەسەر دەستی حیزبی دێموکرات و پێشەوا قازی محەممەد دامەزرا، لە بڵاوکەرەوەی بیری ئەم حیزبە تێپەڕی و بوو بە زمانحاڵی کۆماری کوردستان و بزووتنەوەی سەروەریخوازیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش!

یەکێک لە خسڵەتە هەرە بەرچاوەکانی ڕۆژنامەی "کوردستان" لە ماوەی ٨٠ ساڵ تەمەنیدا، نەوەستان و بەردەوامیی لە دەرچوون و بڵاوبوونەوەی لەسەر دەستی نەوە دوای نەوە ڕێبەرانی حیزبی دێموکرات و هیممەت و نەسرەوتنی کارگێڕانیەتی. "کوردستان" لە هەموو مێژووی ٨٠ ساڵەی تەمەنیدا کەم و زۆر تەنیا سێ-چوار ساڵ لە زێدی خۆی دەرچوە و لەو ماوەیەش جگە لە سەردەمی یەکساڵەی کۆماری کوردستان نەبێ، تەنیا سێ_چوار مانگی یەکەمی دوای شۆڕشی ١٣٥٧ بە ئازادی چاپ و بڵاو بۆتەوە؛ کەچی بۆ یەک ڕۆژیش لە ئەرک و بەپرسایەتییەکانی دوور نەکەوتوەتەوە و هەوڵی داوە هەموو کاتێک زمانحاڵی خەڵکی کوردستان و خەباتە ڕزگاریخوازانەکەی بێت.

بڵاوبوونەوەی "کوردستان" لە سایز و قەبارەی جیاواز و لە شوێنی لێکدوور و جۆراوجۆر، لە مەهاباد، تەورێز، قەڵادزێ، بەغدا، پڕاگ و پاریس ئاوێنەی دۆخێکن حیزبی دێموکرات و بەڕێوەبەرانی ئەو ڕۆژنامەیە پێیدا تێپەڕیون. بەڵام "کوردستان" ئەگەر نیزیک بە تەواوی تەمەنی لە غەریبایەتیدا دەرچووە، ئەگەر بەردەوام هێلانەی لێ شێواوە و شوێنی و مەئوای لێ تێکدراوە، ئەگەر جار بەهۆی زەبروزەنگ و ئەستەمبوونی دۆخەوە بە مانگ یان بە ساڵ دواکەوتوە؛ بەڵام هەرکات و لەهەر کوێ دەرچووە ئاوێنەی باڵانوێنی ویست و داخوازەکانی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بووە. جگە لەوە "کوردستان" بە چەند تایبەتمەندییەکی دیکەش دەناسرێتەوە کە ئەم خسڵەتانە شوناسێکی مێژوویی تایبەتی پێ بەخشیوە کە سەربەخۆیی، ڕاستوێژی، پێشکەوتوویی و بوونی بە مینبەری هەمیشەیی دەربڕینی ویست و داخوازییەکانی کورد لە ئێران بەشێک لەوانن. "کوردستان" لە هەموو ماوەی تەمەنیدا هەڵگری باوەڕ و ئایدیاکانی حیزبێکی شۆڕشگێڕ....

درێژە ل ٢

حیزبی دێموکرات، کۆمەڵانی کوردستان و خەباتی جەماوەری
سمایل شەرەفی
٢

حیزبی دێموکرات هەر حیزبی ڕابردوو نیە، حیزبی داهاتووشە
د. قادر وریا
٤

ئەخلاق و سیاسەت لە بنەما فکرییەکانی د. قاسملوودا
ئا: شیوا مرادیان
٦

لە ئاگری ئاویەرەوە هەتا هاواری گەل
ڕەحیم نزهەتزادە
١٠

هۆدان بۆ ستراتێژیی ناوچەی دژە فڕین
و: کەماڵ حەسەنپوور
١١

درێژەی...

٩٠٠ مۆمی داگیرساوی کوردستان

... خەباتکار و خاوەن شوناس بووە کە ئێستا ئیدی شوناسی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیشە. حیزبێک کە یەکەم ئەزموونی خۆبەڕێوەبەریی کورد، واتە "کۆماری کوردستان"ی دامەزراندوە و لە دوای ڕووخانی کۆماریشەوە بە بەردەوامی بە دژی دوو ڕێژیمی سەرکوتکەری پاشایەتی و کۆماری ئیسلامی کە بە سیاسەتی داگیرکەرانەیان هیچ بایەخێکیان بۆ مافە مەدەنی و سیاسییەکانی کورد دانەناوە خەباتی کردوە. "کوردستان" لە کاتی داسەپانی سیاسەتی سانسۆڕی حکوومەتە ناوەندگەراکانی تاران و پیلانە نەرمەکانی ڕێژیمەکانی پەهلەوی و ولایەتی فەقیە بۆ دروستکردنی قەیرانی شوناس و تواندنەوەی نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە نەتەوەی باڵادەستدا، قەڵای خۆڕاگری پارێزگاری لە هۆوییەت و شوناس و زمانی کوردی بووە.

"کوردستان" لە هەشت دەیە بەردەوامیی خۆیدا کۆمەڵە ئەرکێکی نەگۆڕ و هەمیشەیی بۆ خۆی پێناسە کردووە کە بەشێکی بریتین لە: بانگەشە و بەدواداچوون بۆ مافی دیاریکردنی چارەنووس، بەرجەستەکردنی بایەخمەندیی شۆڕشگێڕی و خەباتکاری و، هەروەها ڕێزگرتن لە مافی مرۆڤ وەک پرنسیپێکی ئەخلاقی و ئینسانی و جیهانگیر. "کوردستان" لە هەر بارودۆخێکدا ئاوڕی لە پرسە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگە، ژینگە و بەرگری لە مافە مەدەنی و سیاسییەکان داوەتەوە بە بایەخەوە بۆ پرسی ژنی ڕوانیوە و بەگژ هەڵاواردن و فەرق و جیاوازیدانان چۆتەوە، جا ئەمە چ سەرچاوەکەی کولتوور و نەریتی کۆمەڵ بووبێ یان ڕوانگە و سیاسەتی حکوومەتی زاڵ بەسەر کوردستاندا.

ڕۆژنامەی "کوردستان" هەر بەهۆی تەمەندرێژی، بەردەوامی و ڕاستگۆییەکەی و هەروەها بەهۆی ئەوەی زۆرترین ڕووداوی سیاسی و زانیاریی مێژوویی ٨ دەیەی ڕابردووی ڕۆژهەڵاتی کوردستانی لە توێ‌توێی لاپەڕەکانیدا تۆمار کردوە و لە فەوتان و بیرچوونەوە ڕزگاری کردوون؛ لە ئێستادا پێگەیەکی تایبەتی بە خۆی بەخشیوە کە هەمووان بتوانن وەک ئاوێنەی مێژوو و وەک سەرچاوەیەکی بڕواپێکراو پشتی پێ ببەستن. گرینتر و بەبایەختر لەو گۆشە نیگایە کە ئەگەرچی "کوردستان" بە ڕەسمی بڵاوکەرەوەی بیری حیزبی دێموکراتی کوردستان بووە، بەڵام لە هەمان کاتدا ڕێوشوێنی خۆڕاگری، شێوازی خەبات و هەستی شۆڕشگێڕی بە بنەمای تێکۆشان بۆ ڕزگاریی کورد لە ڕۆژهەڵاتی داناوە و هەموو خەبات و تێکۆشانەکەی بۆ گەشەسەندنی بیری نەتەوەیی لەنێو زەین و دڵی تاک بە تاکی کورد بووە.

دامەزرێنەرانی "کوردستان" خولیا و ئامانجی گەلێک گەورەیان بۆ خۆیان و بۆ "کوردستان" دەستنیشان کردبوو. "کوردستان" دەبوا ببێتە مینبەری مافخوازیی نەتەوەیەک و ڕۆڵی سەرەکیی لە پێگەیاندن و بردنەسەرێی ژیری و وشیاریی ڕۆڵەکانی ئەم گەلەی هەبێ، کە بووی. دەبوا ببێتە قەڵای پارێزگاری لە زمان و شوناسی نەتەوەیەک کە نەیارانی لەمێژ بوو بۆ سڕینەوەی کولتوور و مێژووی شمشێریان لە ڕوو بەستبوو، کە بوو. "کوردستان"یان لەو پێناوەدا زۆریان چێشت، زۆریان گەرمێن و کوێستان کرد، لە پێتەختی زۆر وڵاتاندا شەکەت بوون و ئارەقیان ڕشت، لە زۆر ڕێز و مەتەرێزدا خوێنیان لەبەر ڕۆیشت و تەنانەت گیانیشیان دانا، بەڵام ئەو سەنگەرە چۆڵ نەکرا و ئەم ڕێبازە دەستی لێ هەڵنەگیرا و ئەم کاروانە بێ ڕێبوار نەمایەوە.

لە سەروتاری یەکەم ژمارەی "کوردستان" بە قەڵەمی سەید محەممەد حەمیدی، یەکەم سەرنووسەری "کوردستان"دا هاتوە: "ئێمە کە بە دڵمانا نەدەهات خاوەنی چاپخانە و ئینتیشارات بین؛ ئەوا بە یارمەتیی خودا نامەی "کوردستان" داندرا و هەوەڵ ژمارەی بڵاو کراوە. ئەم نامەیە لە لایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە بڵاو دەبێتەوە. دەیەوێ قەڵایەکی ئاسنین لە ئیتیحاد و برایەتی بێنێتە بەرهەم کە بناغەکەی بە زانست و هونەر و لەشساغی داندرابێ و بتوانێ دەگەڵ سێڵاوی دوبەرەکی و بێدینی و هەمو جۆرە ڕەوشتێک کە بۆ سەربەستی زەرەر بێت بەربەرەکانی بکا، هیوامان وایە ئەم قەڵایەی کە خەریکین قایمی بکەین؛ وەها قایم و بەهێز بێت کە هیچ هێزێک نەتوانێ بەربەرەکانی لە گەڵا بکا." ئەم هیوایەی سەید محەممەد حەمیدی هەر زوو وەدی هات و ئەم قەڵایەی نەسڵی یەکەمی "کوردستان"ییەکان بەردی بناغەیان دانا، زۆری نەکێشا بوو بە قەڵای ناسنامەی نەتەوەیی. بوو بە تریبوون و مینبەری مافخوازیی نەتەوەیەک، بوو بە قەڵای پارێزگاری لە زمان، بوو بە چەکی پێشمەرگە، بوو بە سەنگەری وشیاریی نەتەوەیی، بوو بە ئامرازی دیپلۆماسیی حیزب و نەتەوەیەک. ئەم ئامانجانەی بناغەدانەرانی ڕۆژنامەی "کوردستان" لە یەکەم ژمارەی ئەم ڕۆژنامەیەدا پێناسەیان کردوە، ئێستاش پێناسە و ڕەسالەتی "کوردستان"ی ئێستا پاش ٨٠ ساڵ و ئامانج و خولیای چوار نەوەی یەک لە دوای یەکی ئەو میللەتە بۆ سەربەستییە.

سڵاو لە "کوردستان" و "کوردستانیان"!

سڵاو لە دامەزرێنەران، سەرنووسەر و نووسەر و کارگێڕەکانی ئەم ڕۆژنامەیە!

حیزبی دێموکرات

کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و خەباتی جەماوەری

سمایل شەرەفی

حیزبی دێموکراتی کوردستان کە لەسەر بنەما و ماهییەتی نەتەوەیی و بە مەبەستی دەستەبەرکردنی ماف و ئازادییەکانی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان دامەزراوە، هەر لە سەرەتاوە ڕوانگەیەکی گشتگیر و هەمەلایەنەی بۆ بەستێنی کار و چالاکی و خەباتی خۆی هەبووە. ئەم حیزبە کە لە بنەڕەت ڕا خۆی بە "حیزبی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بە هەموو چین و توێژەکانیەوە" پێناسە کردوە، هەوڵی داوە خەباتی خۆی لە بزووتنەوەیەکی بەرینی جەماوەریدا وێنا بکات؛ لەم پێوەندییەدا لەگەڵ ئەوەی بانگەشەی بۆ بەشداریی نوێنەرانی گشت چین و توێژەکانی کۆمەڵی کوردەواری لە خەباتدا کردوە، لە هەمان کاتدا خۆی بەرانبەر بە گشت پێکهاتەکانی کۆمەڵگەی کوردستان بە بەرپرسیار زانیوە.

کاتێک کە ڕێبەرانی سیاسیی کورد بڕیاری گۆڕینی کۆمەڵەی ژیانەوەی کوردستان (ژێکاف) – کە دامەزراوەیەکی نهێنی و لە هەمان کات لە سەرەتادا داخراو بوو – دەدەن بە حیزبی دێموکراتی کوردستان و شێوازێکی ئاشکرا و مەیدانی بە خەبات دەدەن و هەموو چین و توێژێکی خەڵکی کوردستان دەتوانن تیایدا بەشدار بن، دیارە کە ئەم حیزبە ڕویکەرد و ڕوانگەیەکی تەواو گشتگیر و جەماوەری هەیە و بەشێک لە فەلسەفەی وجوودیی خۆی لە "خەڵک و جەماوەر تەوەری"دا پێناسە دەکات.

حیزبی دێموکرات کە لە بنەڕەت ڕا خولیای نەتەوەسازی و دەوڵەتداری لە بەرنامەیدا بووە، بەبێ هەوڵدان بۆ ڕاکیشانی سەرنجی گشت چین و توێژەکانی کۆمەڵی کوردەواری کە بە درووستی لە خاڵ و بەندەکانی مەرامنامەی ئەم حیزبەدا ڕەنگی داوەتەوە، نەیدەتوانی ئەم ئەرکە گرینگ و مێژووییە وەئەستۆ بگرێ. هەر بۆیە بۆ ئەم مەبەستە کار لەسەر دامەزرانی دەسەڵاتێکی جەماوەری و دێموکراتیک بە ناوی کۆماری کوردستان دەکات. کۆماری کوردستان وەک نیزامێکی سیاسی و خۆبەڕێوەبەری کە لە هەلومەرجێکی تایبەتی مێژوویی و کۆمەڵایەتیدا دامەزرا، هەموو هەوڵێکی بۆ ئەوەیە نەتەوەی کورد کە بە سەدان ساڵە حاشا لە وجوود و ماف و ئازادییەکانی کراوە و بەتایبەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەدرێژایی مێژووی دەوڵەت_نەتەوەی ناوەندگەرای ئێراندا بە دڕاندانەترین شێوەی مومکین دژایەتی و سەرکوت کراوە، هەست بە بوونی خۆی وەک میللەتێکی جیاواز بکات کە مافی ئەوەی هەیە وەک باقی نەتەوەکانی دیکەی سەر گۆی زەوی، ماف و ئازادیی خۆی هەبێت.

ڕێبەر و پێشەوای حیزبی دێموکراتی کوردستان، پێشەوا قازی محەممەد کە دامەزرێنەر و سەرۆکۆماری کۆماری کوردستان بوو، نەتەنیا لە ماوەی ١١ مانگی خزمەتەکانی کۆماری کوردستان بە خەڵک، بەڵکوو پێشتریش کە قازی و حاکمی شاری مهاباد بووە، هەموو هەوڵێکی بۆ لێککۆکردنەوەی چین و توێژەکانی شار لە پەنا یەکتر و ئەرکدارکردنیان بە وەزیفەی جۆراوجۆر بووە. بۆیە لە ماوەی ١١ مانگی تەمەنی کۆماری کوردستانیشدا لەژێر کاریگەریی هەمان تێڕوانیندا، بە دامەزرانی یەکیەتییە سینفییەکانی وەک؛ ژنان و لاوان و ئاوڕدانەوە لە گشت چین و توێژەکانی کۆمەڵی ژێر دەسەڵاتی کۆمار، "جمهووریيەت" و جەماوەریبوونی ئەم دەسەڵاتە کوردییە زیاتر خۆ دەنوێنێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەسەر ئەم بنەما هزریانە بۆچەسپاندنی دەسەڵاتی خۆماڵی و، دواتریش و لە قۆناغەکانی دیکەی ژیانی سیاسی و خەباتکارانەی خۆیدا بە پاراستنی ماهییەتی نەتەوەییبوونی خۆی و دەرککردن بە هێز و وزەی تایبەت بە هەرکام لە بەشەکانی کۆمەڵگەی کوردستان، خەسڵەتی جەماوەریبوونی خۆی و ڕوانگە گشتگیرەکانی بۆ پرسی نەتەوەیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان پاراستوە.

ڕوانگە و ڕوانینی جەماوەریی بۆ خەبات لەپێناو گەیاندنی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بە ماف و ئازادییە ڕەواکانیان، ئەم حیزبەی بە سەرنج خستنە سەر توانا و پتانسیلی چین و توێژە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵی کوردەواری ڕاهێناوە. حیزب بە خۆدوورخستنەوە لە ڕوانینی تاک ڕەهەندی بۆ پرسەکانی کۆمەڵگە و نەخشە ڕێگەی خەبات و خۆ نەبەستنەوە بە ئیدئۆلۆژییەکی تایبەت، هەوڵی داوە گشت زەرفییەت و دەرفەتەکانی کۆمەڵگە و ڕەهەندەکانی خەبات و وزەکانی تایبەت بەم خەباتە گشتگیر و جەماوەرییە ببینێ. بۆیە بەردەنگی خەباتکارانەی حیزبی دێموکرات هەمیشە "کۆمەڵانی هەراوی خەڵکی کوردستان" بووە، نەک چین یان توێژێکی تایبەتی کۆمەڵگە.

ئەم تێڕوانینە جەماوەرییەی حیزبی دێموکرات لەگەڵ ئەوەی چاوەڕوانی و ئەرک و بەرپرسیارێتیی قورسی خستۆتە سەر شان، بەڵام لەبەرانبەردا پێگەیەکی قوڵ و بەرینیشی بەم حیزبە بەخشیوە. حیزبی دێموکرات بە پێچەوانەی حیزبە چوارچێوەدارە ئیدئۆلۆگەکان کە بەردەنگ و پێگەیان تایبەت بە تەیفێک لە کۆمەڵگەیە و خاوەن گوتارێکی کۆنکرێتی بەرتەسکن، بۆ پاراستنی ئەم خەسڵەتە جەماوەرییەی خۆی، پێکهاتەیەکی کراوەی دێموکراتیک، گوتارێکی گشتگیر و چەتریی لەسەر بنەمای "ناسیونالیزمی دێموکراتیک" و ڕوانگەیەکی فرەڕەهەندی بۆ خەبات و تێکۆشان هەیە.

باوەڕی حیزبی دێموکرات بە بەجەماوەریکردنی خەبات و تێکۆشانی شوناسخوازانەی نەتەوەیی، تەنیا لە ئاستی گوتار و درووشم و ئیدیعادا نەبووە و نیە. پشتبەستن بە ئیرادەی خەڵک و جەماوەری خەڵک و وەکارخستنی ئەم هێزە لە خەبات، بۆ حیزبی دێموکرات بە شێوەی مەیدانی و لە ئاستی بەرینی جەماوەریشدا بەردەوام خۆی پاتە کردۆتەوە. ڕاگەیاندنی کۆماری کوردستان لە نێو ئاپۆڕای بەرینی کۆمەڵانی خەڵک و نوێنەران و هەروەها بەڕێوەبردنی میتینگی سەدهەزار کەسی لە شاری مهاباد بۆ ڕاگەیاندنەوی خەباتی ئاشکرای حیزب لە دوای شۆڕشی ١٣٥٧ی هەتاوی و بەڕێوەبردنی دەیان کۆڕ و کۆبوونەوە و مانگرتنی جەماوەری، بۆ حیزبی دێموکرات هەم نیشانەی باوەڕمەندبوونی بە بەجەماوەریکردنی خەباتە و هەم نیشانەی پێگەی بەرزی جەماوەریی ئەم حیزبەیە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کە چارەسەری ئاشتیانەی پرسی کوردی لەسەر بنەما و مێتۆدی وتوێژ و لێکتێگەیشتنی دێموکراتیک بنیات ناوە و لەم پێناوەدا هەزینەی قورسیشی داوە، بەرانبەر بە ئەقڵییەتی پاوانخوازی و شەرئەنگێزی و پەلاماردەرانەی دەسەڵات و دوژمنانی خاک و خەڵکی کوردستان، دەستەوەستان نەوەستاوە و بەستێنی خەبات و وزەی خەباتکارانەی کۆمەڵگەی کوردستانی لە چوارچێوەیەکی دیکەی خەبات و هێزی پێشمەرگەی کوردستاندا خستۆتەگەڕ.

هاوکات لەگەڵ بەڕێوەبردنی ئەم ڕەهەندە سەخت ئامێرییەی خەباتی خەڵکی کوردستان و هەڵگرتنی ئەو ئەرک و بەرپرسیارێتییە دژوارەی کە دەکەوتە سەر شانی، حیزبی دێموکرات لەژێر کارتێکەریی هەمیشەیی و بەردەوامی ڕوانینە جەماوەرییەکی بۆ خەبات و غافڵ نەبوون لە چۆنیەتیی کەلکوەرگرتن لە لانی زۆری وزەی خەباتکارانەی کۆمەڵگە، پێداگری لەسەر بەشداریپێدانی گشت چین وتوێژەکان لە ڕەهەندە جیاوازەکانی خەبات کردوە و هەمیشە لەو باوەڕەدا بووە کە "ڕێگاکانی خەبات و بەشداریی لە بزووتنەوەی گەلی کوردستان‌دا زۆر و هەمەجۆرن".

ڕوانگە و باوەڕی حیزبی دێموکرات و هەوڵەکانی بۆ وەگەڕخستنی هێز و ماتەوزەکانی کۆمەڵگەی کوردستان لە دوو – سێ دەیەی ڕابردوودا زیاتر لە هەمیشە خۆی بە ڕوونی دەرخستوە و نەتیجەی وەرگرتۆتەوە. پشتیوانی لە کۆر و کۆبوونەوە و ڕێکخراوە مەدەنییەکانی کوردستان و بەڕەسمی‌ناسینی جموجۆڵی مەدەنی درێژەی هەمان تێڕوانینە.

ئامانجی سەرەکیی حیزبی دێموکرات لە خەباتی جەماوەری یان بە جەماوەریکردنی خەبات، بەشداریی بەرینی خەڵکی کوردستان لە پرۆسەی خەبات بۆ مافی دیاریکردنی چارەنووسی خۆی وەک نەتەوەیەک کە پرسی تایبەت بە خۆی هەیە. هەروەها هەوڵدانە بۆ دوورخستنەوەی تاک و کۆی کۆمەڵی کوردەواری لە بێ‌تەفاوەتی و خۆ لە پەراویزخستن و پاسیڤبوون.

بە وردبوونەوە لە ڕەفتاری گشتیی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان لە بۆنە و ڕووداو و پیشهاتە جۆراوجۆرە سیاسی، کۆمەڵایەتی، ئەدەبی و ژینگەپارێزی و زمانی و هەر جۆرە جووڵەیەکی شوناسخوازانەی نەتەوەیی کە لەم یەک دوو دەیەی ڕابردوودا لە وڵات بەڕێوەچوون، دەتوانین بە ڕاشکاوی ئیدیعای ئەوە بکەین کە بە خۆشییەوە تێڕوانین و هەوڵەکانی حیزبی دێموکرات لەسەر خەباتی جەماوەری جێ کەوتوون و چەسپاون.

بزووتنەوەی ژن، ژیان، ئازادی و کارنەڤاڵە نەرۆزییەکانی کوردستان و ڕەفتار و هەڵوێستی گشتی و جەماوەریی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان ئەو نموونە هەرە بەرز و ناسراوانەن کە دەیسەلمێنن خەباتی خەڵکی کوردستان پێناسەیەکی تەواو گشتی و جەماوەری بەخۆیەوە بینیوە و لە زۆر بار و بواردا لەگەڵ پەرەسەندن و خۆبەهێزکردنی، پاشەکشەی بە دەسەڵاتی سەرکوتکار کردوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەگەڵ ئەوەی لەم بارەوە شانازی بە خۆی و بەئاکامگەیشتنی تێڕوانین و هەوڵەکانیەوە دەکات، وەک هەمیشە بەرانبەر بەم خەسڵەتە خەباتکارانە، خۆی بە بەرپرسیار دەزانێ و شیلگیرانەتر لە هەمیشە، پێگەی جەماوەریی خۆی لە پێناو بەجەماوریترکردنی خەبات‌دا دەخاتە گەڕ.

سۆران عەلیپوور

خاکی گەوهەر

"ئێمە خاکمان لە باب و باپیرانەوە بۆ بەجێ نەماوە، خاک ئەمانەتیکە، نەوەکانی داهاتوو بە ئێمەیان سپاردوە."*

میتۆلۆژیی یۆنانی کۆن وێنەیەکی ئاڵۆز و دەوڵەمەند لە خاک و سروشت وێنا دەکا، وەک سەرچاوەیەک بۆ ژیان، مەیدانی ڕمبازێنی خواکان و مەودای پێگگەیشتنی نهێنی و مەتەڵە هەڵنەهێنراوەکان. خاک تەنیا سەکۆی شانۆیەک نیە بۆ گێڕانەوەی چیرۆکە مرۆییەکان، بەڵکوو هێزێکی زیندووی چالاکە کە فۆرم دەدا بە کردە، توانا و بڕستی خواکان. سروشت لە ئەفسانە یۆنانیەکانەوە بۆ دنیای مۆدێرنی ئێمە و بۆ سروودی "خوایە وەتەن ئاواکەی" ئەکتەرێکی هەمیشەیی مێژوو بووە، هێندێک جار سەرچاوەی بژێوی و شوێنێک بووە بۆ نیشتەجێبوون، زۆر جارانیش بارگاوی بووە بە هێما، نیشانە و واتای سێمبولیک لە نێو ئایین وئیمپراتۆرییەکان، سیاسەت و ئیدۆلۆژییە جیاوازەکان و ململانێی وڵاتان.

سووتانی دارستانەکان، بناری چیاکان و ژینگەی نیشتمانی کوردان جارێکی دیکە پرسی خاک دەباتە نێو بەستێنێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی فراوانتر لە پرسی ئاگرکەوتنەوەیەکی سروشتی بۆ جۆرێک لە ئەکتی سیاسیی گرێدراو بە ناسنامە، داهاتوو و چارەنووسی گەلێک. خاک وێنەی میتۆلۆژیی یۆنانی دەبێتە هێزێکی زیندوو، کە فۆرمە فیزیکییەکەی خۆی بەجێ دێڵێ و دێتە نێو چەقی ڕووداوەکان و سەکۆیەک بۆ هەزاران دەنگی ناڕازای و دروشمی ڕادیکاڵ، بەو جیاوازییەوە کە مەیداندارانی ئەوجارە لاوانی ژینگەپارێز و خەڵکی کوردستانن.

لە دەورانی پاشایەتی و لە سەردەمی کۆماری ئیسلامییشدا سیاسەتێکی سیستماتیکی سێ لایەنەی بەئەمنیەتیکردن، بەتاڵانبردن و بێباک بوون لە چارەنووس و گوزەرانی دانیشتووان و خەڵکی کوردستان لە لایەن ئەو دوو ڕێژیمەوە پەیڕە کراوە، "خاک" تا ئەوکاتەی هەڕەشە لە ناوەند و یەکپارچەیی دەکا دەبێ سیاسەتی "سەرزەوینی سووتاو" ی تێدا پیادە بکرێ و کەشێکی ئەمنیەتی و هیرارکییەکی سەربازی و پۆلیسی ستەمکارانەی بەسەردا بسەپێ، هەرکاتێکیش دەرفەتی بەتاڵانبردنی ئاو، سامانە سروشتییەکان، سەرچاوە کانزاییەکان و بەرووبوومی ڕووەکی و زیندەوەری هەبێ ئەوا بێ گوێدان بە ئیکۆسیستم و لەبەرچاوگرتنی ڕێوشوێنە درێژخایەن و تەندروستییەکان بۆ هێشتنەوەی ژینگەیەکی ساغ و بەرهەمهێنەر، بێبەزەییانە دەست لە بینەقاقای سروشتی کوردستان دەنێن و تاڵانی دەکەن. ئەوە بێ ئەوەی خێروبێری بازرگانی بەو سروشتە بەجۆرێک بگاتە خەڵکی کوردستان. ئەو میتۆدە کۆلۆنیالیستیە لە لایەکەوە پەرە بە لەپەراوێزدا هێشتنەوەی کوردستان لە ڕووی سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتیی دەدا، لە لایەکی دیکەشەوە لە ڕێگەی تاڵانکردن و سووتاندنی سروشتەکەی لە هەوڵی لاوازکردن و لەنێوبردنی ئەو پەیوەندیە مێژوویی و ناسنامەییەدایە کە لە نێوان خەڵکی کوردستان و سروشتەکەیدا هەیە. لە سەد ساڵی ڕابردوودا "ناوەند" بە پشت بەستن بە وێژمانێکی داگیرکاریی وێنەی "ئەویتر" ی لە کورد دروست کردووە کە لەوێدا کورد بە بە پێی ڕیزبەندیەکی نادادپەروەرانە لە زمان و بەستێنی جۆراوجۆردا پێناسە کراوە، زۆر جاران ئەو وێنا کردنە لە کورد ڕاستەوخۆ گرێدراوەتەوە بە سروشتیی بوون و بێگانە بوونی کورد بە شارستانیەت، ئەو وێژمانە بە بەهێزبوونی بزووتنەوەی بەرەنگاریخوازی لە کوردستان گۆڕانکاری بەسەرداهاتووە و میکانیزمی "هەڕەشە بۆ سەر ئاسایشی گشتیی" خستۆتە پێش سروشتی بوون و exotic بوونی کورد، لێرەدا سروشتی کوردستانیش وەک مەترسیەک بۆ سەر ناوەند پێناسە دەکرێ، بە تایبەت کە ماوەیەکی زۆر سروشتی کوردستان فاکتێکی یەکلایی کەرەوە بوو لە پەنادان و پاراستنی هێزە سیاسیەکان و بزووتنەوە ڕزگاریخوازیە چەکدارییەکان. ئەگەر ئەو وێژمانە میکانیزم و میتۆدی کارایی خۆی گۆڕیوە، بەڵام ئامانجە سەرەکیەکە کە پەراوێزکردن و بە "ئەویتر" کردنی کوردە لە بەرامبەر"من"ی خاوەن شارستانیەت و هێز و کلتووری باڵا، گۆڕانکاری بەسەردا نەهاتووە.

ئەوەی کە سووتانی دارستانەکان و ژینگەی سروشتی وڵاتان بەشێکن لە ئەنجامی گۆڕانکارییە کەشوهەواییەکان گومانێکی لەسەر نیە و کوردستانیش لەو چەند ساڵەی ڕابردوودا بە شێوەیەکی چڕوپڕتر لەگەڵ ئەو کێشەیە دەست و پەنجەی نەرم کردوە، بەشێک لە ئەنجامەکانی ئەو گۆڕانکاریانە هاوکێشەیەکی تراژیدی نادادپەروەرانەیە، ئەویش ئەوەیە کە ئەو خەڵکانەی کەمترین ڕۆڵیان لە ئاڵوگۆڕی ئاووهەوادا هەیە زۆرترین خەساریان لەو گۆڕانکاریانەدا بەر دەکەوێ. لە کوردستان دا ئەو نادادپەروەرییە جارێکی دیکە لە سەر ئاستی سیاسەتی حکومەتی ناوەندی بەرامبەر بە سروشتی ئێمە زەقتر بەرچاو دەکەوێ، لە سەروبەندی کارەساتە سروشتیەکاندا، سووتانی دارستان و بناری چیاکان و ژینگەی ئێمەدا ئەگەر زۆرجاران تاوانباری سەرەکی نەبن ئەوا بە شێوەیەکی پاسیڤ لێدەگەڕێن کە ئەو کارەساتانە زۆرترین خەساری گیانی و ماددیان لێ بکەوێتەوە، خۆ ئەگەر چالاکوانی ژینگەپارێز و خەڵکی خۆبەخشیش هەوڵی سارێژکردنی ئەو برینانە بدەن ئەوا مۆرکی سیاسی بوون و جاسوس بوونیان لێ دەدرێ و نەک هەر کارئاسانیان بۆ ناکرێ، بەڵکو دەکەونە بەر هەڕەشەی چاودێری کردن و دەسبەسەر دەکرێن.

ڕوویەکی ئەو ڕووداوانەی چەند ڕۆژی ڕابردوو، هەر لە هەڵمەتی لاوانی ژینگەپارێزی وەک چیاکۆ، حەمید و خەبات بۆ پاراستنی سروشت و ژینگەی کوردستان تا بەخشینی گیانیان بێجگە لەوەی کە ئاماژەیە بە بەرپرسیاریەتییەکی ئەخلاقی لە ئاست سروشت و بوونەوەری کەژ و کێوەکانی کوردستان، هاوکات ئاماژەیە بەو وشیارییە بەرزە سیاسی و کۆمەڵایەتییەی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە بەشێک لە ناسنامە و چارەنووسی کورد بە سروشتی کوردستانەوە گرێ دەدات.

ڕوویەکی دیکەی ئەو پرسە غیابی بەئەنقەست و نابەرپرسیارانەی "ناوەند"ە کە لە کاتی قەیرانە سروشتی و ئەو کارەساتانەی بەرۆکی خەڵک دەگرێ ڕۆڵی تەماشەگەر دەگێڕێ، ئەوە تەنیا کەمتەرخەمیی بەرپرسان و کەلێن لە بواری خزمەتگوزاری و فریاگوزاریدا نیە، ئەوە ڕەنگدانەوەی ڕیزبەندییەکی نادادپەروەرانەی ناوەندە لە ئاست "پەراوێز" دا کە نە بۆخۆی دەیەوێ بەرپرسیارانە بجوڵێتەوە نە خەڵکی کوردستانیش لە بەرپرسایەتییدا شەریک دەکا و تەنانەت لەمپەر دەخاتە ڕێی چالاکوانانی ژینگە و هەڵمەتی خۆبەخشانەی خەڵکیش.

لە ڕێورەسمی بەخاکسپاردنی شەهیدانی ئەوجارەی ژینگەدا خەڵکی کوردستان بێجگە لەوەی خاوەندارەتییان لە ڕۆڵەکانی خۆیان کرد و بە شکۆووە بە خاکێکیان سپاردن کە بۆ پاراستنی گیانی خۆیان بەخشیبوو، هاوکات پەنجەی تۆمەتباریشیان بۆ داگیرکەری ئێرانی درێژ کرد و بە تاوانباری سەرەکی ئەو کارەساتەیان ناساند. ئێمە دیتمان کە مەرگی نەخوازراوی سێ لاوەکەی شاری سنە وەک سەکۆیەکی دیکەی هاوخەمی، هاودەنگی و هەروەها نارەزایەتیی دەربڕین لە لایەن خەڵکی کوردستانەوە کەلکی لێوەرگیرا. لە یەکێک لەو سەکۆیانەدا خەڵکی سەقز بۆ هاودەردی و هاوخەمی لەگەڵ خەڵکی سنەی زامداری دوای کۆستی سێ شەهیدی ژینگە، لە دەوری یەک کۆ بوونەتەوە و سروودی خوایە وەتەن ئاواکەی دەڵێن، نێوەرۆکی شێعرەکەی فایەق بێکەس بێجگە لە پەیامە بەرگریخوازیەکەی چەند وێنەیەکی جوانی لە سروشتی کوردستان تێدایە کە هەر بە ڕێکەوت ئاماژە بە پەیوەندی نێوان ناسنامە و شاخەکانی کوردستان دەکا:

"شاخی بەفرین و بەرزە
بۆ ڕابردوومان ڕەمزە
چیمەنی جوان و سەوزە
ئاوی کەوسەرە، خاکی گەوهەرە
پڕ لە گوڵ و نەسرینە"

چیاکۆ، حەمید و خەبات وەک فایەق بێکەس و زۆربەی خەڵکی کوردستان لە ئاست گرینگیی شاخ و سروشتی کوردستان هۆشیارن و ئاگایان لەو پەیوەندیە ڕوحیە و مێژووییە هەیە کە شاخ بە زیندوومانەوە، خەباتی بەرەنگاریخوازی و ناسنامەی کوردانی بەخشیوە و لە بەرامبەریشدا دەزانن چیاکان هێمای ڕاوەستاوی و قەڵای بەردەوامین.

سیاسەتی هەڵاواردن و جیاکاری لە بواری ژینگەشدا ستەمێکی دیکەی ناوەندە کە وێڕای جۆرەکانی دیکەی ستەمی ناوەند مەترسی لەسەر خاک و سروشتی کوردستان دروست دەکا، ئەگەر لە ڕابردوودا لە ڕێگەی بەرجەستەکردنی کوردستان وەک بۆمبێکی چرکەدار کراو و مەترسی بۆ ئەمنیەت و یەکپارچەیی وڵات کەشی سیاسی و کۆمەڵایەتیی و ئابووری و کلتووری کوردستانیان تەواو پۆلیسی کردووە، ئێستا لە بەکارهێنانی کەش و هەواو ژینگەی کوردستان وەک فاکتێکی ژیۆپۆلیتیک دژی خەڵکەکەی و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیەکەی سڵ ناکەنەوە، بۆیە هەر کردەیەکی ژینگەخوازانە و ژینگەپارێزانە دەچێتە چوارچێوەی کردەیەکی سیاسی بۆ پاراستنی سروشت و ئەو هێما و ڕازە شاراوانەش کە ناسنامەی کورد بە خاکەکەیەوە دەبەستێتەوە.

***

* پەندێکی باوی ناو دانیشتوانی ڕەسەنی ئامریکایە.

کۆماری ئیسلامی ئەوەی بەلایەوە گرینگ نیە پاراستنی ژینگەی کوردستانە

(ڕاگەیاندراوی ناوەندی تەشکیلاتی نهێنیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران)

بەداخ و کەسەرێکی زۆرەوە ئێوارەی ڕۆژی یەکشەممە ٥ی گەلاوێژ چیاکۆ یووسفی‌نژاد و ئەوڕۆ دووشەممە ٦ی گەلاوێژ، خەبات ئەمینی تێکۆشەرێکی دیکەی ژینگەپارێزی نیشتمان بەهۆی قووڵی برینەکانیانەوە شەهید بوون و تێکەڵ بە کاروانی شەهیدانی ژینگەپارێزی نیشتمان بوون. هەروەها چەند ڕۆژ پێشتریش پارێزەری دڵسۆز، حەمیدی مورادی گیانی خۆی لەو ڕێگایەدا پێشکەشی نیشتمانەکەی کردبوو.

بێگومان بەرپرسایەتیی ڕووداوگەلێکی وەها و کوژاندنەوەی ئاگرگرتنە گوماناوییەکانی شاخ و کێو و دارستانەکانی کوردستان بە پلەی یەکەم لە ئەستۆی کۆماری ئیسلامییە بەڵام کۆماری ئیسلامی وەکوو پیشەی هەمیشەیی خۆی، ئەوەی بەلایەوە گرینگ نییە پاراستنی ژینگەی کوردستانە و لە ئاکامی ئەوەدایە کە ڕۆڵەکانی نیشتمانەکەمان قۆڵی هیممەتی لێ هەڵدەماڵن و بەوپەڕی دڵسۆزی و هەست بە بەرپرسایەتیکردنەوە بە بێ هیچ ئیمکاناتێک بۆ پاراستنی نیشتمانەکەمان بە گژ ئاو و ئاگردا دەچن و لە گیانی خۆیان مایە دادەنێن

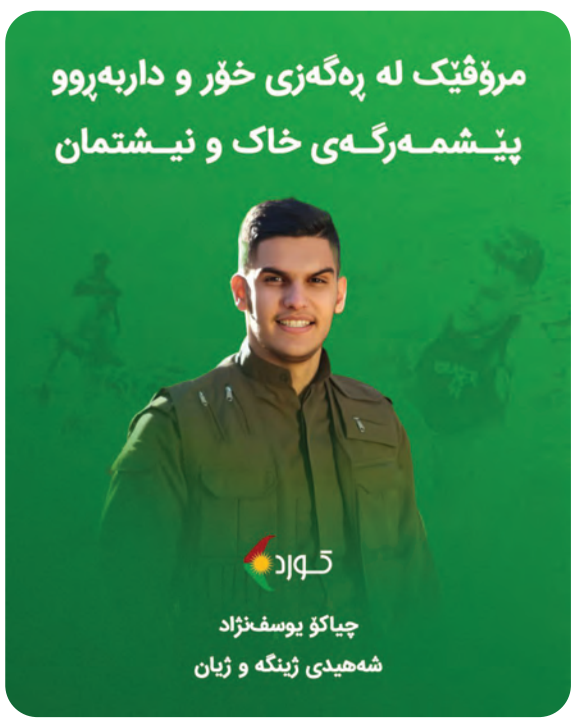

ناوەندی تەشکیلاتی حیزبی دێموکرات وێڕای دەربڕینی داخ و کەسەر بە بۆنەی شەهیدبوونی ئەم سێ لاوە شەهیدەی وڵاتەکەمان، سەرەخۆشی لە بنەماڵە بەڕێزەکانیان، خەڵکی کوردستان، ژینگەپارێزانی دەروەست و خەڵکی شاری سنە دەکا و هیوای چاکبوونەوەی خێرا بۆ زامدارانی ئەم ڕووداوە تاڵە بە ئاوات دەخوازێت.

شیاوی ئاماژە پێکردنە شەهید چیاکۆ یووسفی‌نژاد هاوکات لەگەڵ ئەوەی تێکۆشەرێکی ژینگەپارێز و وەرزشکارێکی سەرکەوتوو بوو، ئەندامێکی چالاکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ناوخۆی وڵات بوو.

سڵاو لە گیانی پاکی سێ شەهیدی نوێی گەلەکەمان حەمید مورادی، چیاکۆ یووسفی‌نژاد و خەبات ئەمینی.

ناوەندی تەشکیلاتی نهێنیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
٦ی گەلاوێژی ١٤٠٤

***

شایانی باسە پێشتر و لە کاتی گیانلەدەستدانی حەمید مرادی، یەکەم شەهیدی ئەمجارەی ژینگە لە ئاویەری سنە سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە پەیامێکدا ڕایگەیاندبوو" بەشداریی کوردستانییان لەم ڕێوڕەسمەدا و بەرهەڵستبوونەوەیان، جارێکی دیکە سەلماندی کە نەتەوەی خۆڕاگر و بەباوەڕی کورد لە ڕۆژهەڵاتی نیشتمان، سەبارەت بە ژینگەی کوردستان و شەهیدانی ژینگەپارێز، لەسەر هەستە و خاوەندارێتیی لێ دەکات و ئەو پەیامە دەگەیێنێتەوە کە "ئەندێشەی سەوزمان ڕێبەرە.

حیزبی دێموکرات هەر حیزبی ڕابردوو نیە، حیزبی داهاتووشە

قادر وریا

درێژخایەنبوونی خەبات و هۆیەکانی بەردەوامبوونی

حیزبی دێموکراتی کوردستان، ٨٠ ساڵە ئاڵاهەڵگری خەبات بۆ چارەسەری پرسی نەتەوەی کورد لە نێو وڵاتی ئێرانە و بۆ دابینکردنی مافی دیاریکردنی چارەنووس بۆ گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان خەبات دەکات. مافی دیاریکردنی چارەنووس بۆ نەتەوەیەک ئەویش نەتەوەیەکی چەندین میلیۆنی کە خۆی و نیشتمانەکەی بە سەر چەند وڵاتدا دابەش کراون، مافێکی ڕەوا و ئامانجێکی پیرۆزە. ئەم مافەی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ نەتەوەکەی داوای دەکات و ئەم ئامانجەی خەباتی بۆ دەکات، بە گوێرەی پەسندکراوە جیهانییەکانیش بە مافێکی بێ ئەم لا و ئەولای هەر نەتەوەیەک، دادەنرێن. نە شتێکی ناڕەوایان تێدایە و نە زێدەڕۆیی. کە وایە ئەوە دروست یا نادروستبوونی ئامانجی خەباتەکە نییە کە بووە بە هۆی درێژبوونەوەی خەبات، بەڵکوو ئەوە زاڵبوونی دیکتاتۆری و حکوومەتی سەرکوتکەر و دڕندە لە ئێران لە لایەک و لە لایەکی دیکە هەلومەرجی دژواری خەباتی ئەم حیزبە و نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە کە وای کردوە ئەم خەباتە لە ماوەیەکی کورتدا نەگاتە ئاکام و هەر وا درێژەی هەبێ.

ئەگەر سەرنج بدەینە خەباتی نەتەوە و چین و توێژەکانی دیکەی خەڵکی ئێران کە تەنانەت ئامانجی بچووکتریشیان لە ئامانجەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەبووە، دەبینین ئەوانیش زۆریان خایاندوە و کەمتر بە ئاکام گەیشتوون.

گرنگترینی ئەو هۆیانەی وایان کردوە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران سەرەڕای درێژبوونەوەی خەباتەکەی بۆ ماوەی ٨٠ ساڵ، هەر وا درێژە بە ڕێگاکەی بدات، ئەمانەن:

یەکەم، تێگەیشتن لە بێبەشیی نەتەوەی کورد لە سەرەتاییترین مافەکانی و، دڵنیابوون لەو ڕاستییە کە ئەم نەتەوەیەش وەک نەتەوەکانی دیکە شایانی ئەوەیە مافی دیاریکردنی چارەنووسی خۆی هەبێت.

دووهەم، پابەندبوون بە ڕاسپاردە و ئەرکێکی مێژوویی کە ئەم حیزبە هەر لە سەرەتای دامەزرانیەوە کەوتووەتە سەرشانی کە ئەویش بریتیە لە ڕزگار کردنی نەتەوەکەی کورد لەم بەشەی نیشتمانەکەی لە بندەستی و بێبەشی.

سێهەم، وەفاداری بەو قوربانییە زۆرەی کە نەسلەکانی پێشوومان لەم حیزبەدا و، هەروەها خەڵکی کوردستان لە چوارچێوەی خەباتی ئەم حیزبە و لە پێناوی ئامانجەکانی ئەم حیزبەدا، پێشکەشیان کردوە. دەستهەڵگرتن لە خەبات و بەردەوام نەبوونی ئەم حیزبە لە سەر ڕێگاکەی خۆی، بێ ئەوەی ئامانجەکانی هاتبێتە دی، یانی بە فیڕۆدانی ئەو قوربانی و تێچووە زۆرەی حیزبی دێموکرات و گەلی کورد داویانە.

چوارەم، درێژەی ژێردەستی و بێمافیی نەتەوەی کورد لە لایەن ڕێژیمەکانی ئێران لە لایەک و لە لایەکی دیکەوە پشتیوانیی خەڵکی کوردستان لە ئامانجەکان و سیاسەتەکانی ئەم حیزبە و خەباتەکەی، وایان کردوە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە سەر ڕێگاکەی خۆی بەردەوام بێت و هەمیشە زەمینەیەکی لە بار بۆ بەردەوامبوون لە سەر ڕێگاکەی خۆی، بەدی بکات.

پێشمەرگە و خەباتی چەکدارانە لەمێژووی حیزبی دیموکراتدا

پەنابردن بۆ چەک بۆ پاراستنی خەڵکی کوردستان و هەبوونی هێزی پێشمەرگە بۆ پارێزگاری لە دەسکەوتەکانی خەباتی ئەو خەڵکە، لە مێژووی تێکۆشانی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا جێگایەکی دیار و شایانی هەڵوێستە لەسەر کردنی هەیە. دەکرێت خاڵە هاوبەش و جیاوازەکانی پێشمەرگایەتی لە سێ قۆناغی جیاواز (کۆماری کوردستان، ڕاوەستانی چەکدارانە بەرانبەر هێرشی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر کوردستان و پێشمەرگایەتی لە سەردەمی ئێستا)دا بەمجۆرە باس بکەین:

پاراستنی نەتەوەی کورد لە هێرشی سوپایی دوژمنانی و داکۆکی لە دەسکەوتەکانی خەباتی خەڵکی کوردستان، یەک لەو خاڵە هاوبەشانەیە کە پێشمەرگە لە هەر کام لەو قۆناغانەدا، هەڵگریان بووە. خاڵێکی هاوبەشی دیکەی پێشمەرگە لە هەمووی ئەو قۆناغانەدا، ئەوە بووە کە هەر تەنیا هێزێکی چەکدار نەبووە بەڵکوو مرۆڤێکی بە بیروباوەڕ بووە کە نەک بۆ پلە و پایە و سامان، بەڵکوو بۆ بردنە پێشی خەباتی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەکەی، تێکۆشاوە. هەر وەها پێشمەرگە خاوەنی کۆمەڵێک تایبەتمەندیی بووە کە وایان کردوە لە نێو نەتەوەکەی دا ڕێز و خۆشەویستییەکی تایبەتی هەبێت. قبووڵی ماندوویی بێسنوور، لە خۆبردوویی و خەڵکدۆستی و فیداکاری و ڕێزدانان بۆ خەڵک و بوونی ڕەوشتی بەرز و هەڵسوکەوتی جوان لەو تایبەتمەندییانەن کە لەسەر یەک پێشمەرگەی هەموو قۆناغ و سەردەمەکانی پێ دەناسرێتەوە.

بەڵام ئەگەر بمانەوێ باس لە خاڵە جیاوازەکان بکەین، پێویستە بەر لە هەر خاڵێک ئاماژە بە کاریگەریی قۆناغ و سەردەمەکان لەسەر هێزی پێشمەرگە لە ڕووی پێکهاتە، لە ڕووی بیرکردنەوە و ڕوانین، لە ڕووی ئامادەیی بۆ بەشداری لە شێوە جۆراوجۆرەکانی خەباتدا بکەین. بۆ وێنە هێزی پێشمەرگە لە سەردەمی کۆماردا، هیزێکی تەواو پیاوانە بووە و ژنانی پێشمەرگە لەو ڕۆژگارەدا نابینین. پێکهاتەی هێزی پێشمەرگە بە زۆریی خەڵکی لادێ بوون و کەمتر وەک تاک بەڵکوو زیاتر وەک بەشێک لە عەشیرەتێک و لەژێر ئەمری سەرۆک عەشیرەت و ئاغای گوندەکەی خۆیاندا، بوون بە پێشمەرگە. ژمارەیەکی زۆر کەمیان خوێندەوار بوون و خوێندەوارییەکەشیان لە ئاستێکی نزمدا بووە، بەڵام پێشمەرگەی دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران، تێکەڵاوێک بووە لە خەڵکی لادێ و شار. ژنان بەرە بەرە دێنە نێو ڕیزی پێشمەرگە. ئاستی خوێندەواری و ژمارەی خوێندەوار لە نێو هێزی پێشمەرگەدا، ئاڵوگۆڕی بەرچاوی تێدا پێک دێت. مەیدانی تێکۆشانی پێشمەرگەش زۆر بەربڵاو دەبێت و لە سەرووترین ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەتا خوارووترین ناوچەکان، واتە هەر چوار پارێزگەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەگرێتەوە. جۆری کەرەستە و چەکیش کە لەو سەردەمەدا پێشمەرگە شەڕی پێ دەکات، زۆر جیاوازە لە چەک و کەرەستەی سەردەمی کۆماری کوردستان.

جیاوازییەکی دیکە کە لە نێوان نەسلی ئەمڕۆی پێشمەرگە و نەسلەکانی پێشوودا هەیە، ئەوەیە کە نەسلی دەیەی ٦٠ و٧٠ی هەتاوی لە نەسلەکانی ئێستا، پشوودرێژتر و خۆڕاگرتر بوون؛ لەگەڵ ئەوەی پتر لە نەسلەکانی ئێستا لە شەڕ و تێکهەڵچووندا بوون، پتر لەگەڵ مەترسی ڕووبەڕوو بوون و هەلومەرجی پێشمەرگایەتیی ئەوان سەختتر بوو، بەڵام زۆر بە زەحمەت دەستیان لە پێشمەرگایەتی هەڵدەگرت و پتر لە سەنگەر و لە ڕیزی پێشمەرگەدا دەمانەوە.

حیزبی دێموکرات حیزبێکی شۆڕشگێڕ یا ڕیفۆرمخواز؟

حیزبی دێموکرات مێژوویەکی لێوڕێژ لە خەباتی شۆڕشگێڕانەی هەیە. بەڵام بە سەرنجدان بە جیاوازیی هەلومەرجی سەردەمەکان و جۆری تێکۆشانی حیزب لە هەر سەردەمێکدا زۆر جار ئەو پرسیارە ڕووبەڕووی ئەو حیزب کراوەتەوە کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران خۆی بە حیزبێکی شۆڕشگێڕ دەزانێ یان حیزبێکی ڕیفۆرمخواز؟

لە وەڵامی ئەو پرسیارەدا دەبێت بگوترێت: حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەم خاوەنی ئامانجی شۆڕشگێڕانەیە، هەم لە زۆربەی قۆناغ و سەردەمەکانی تەمەنی خەباتی شۆڕشگێڕانەی خۆیدا، شێوە و شێوازی شۆڕشگێڕانەی بۆ خەبات و تێکۆشان گرتووەتە بەر. ئەو ئامانجانەی ئەم حیزبە خەباتی بۆ کردوون، زۆر لەوە گەورەتر بوون کە لە چوارچێوەی دوو ڕێژیمی شایەتی و کۆماری ئیسلامیدا ئیمکانی وەدیهاتنیان هەبێت. هەر کاتێکیش ئەو ئامانجانە وەدی بێن، گۆڕانی بنەڕەتی لە ژیانی سیاسیی خەڵکی کوردستاندا پێک دێنن. هەر بۆیە دەتوانین بە ئامانجی شۆڕشگێڕانە ناویان بەرین. شێوازەکانی خەباتی ئەم حیزبەش، شۆڕشگێڕانە بوون. ڕاوەستان بە دژی سیاسەتەکانی دوو ڕێژیمی شایەتی و کۆماری ئیسلامی و هەوڵدان بۆ ڕووخاندنی ڕێژیمە ناوەندییەکان و بە چەک و خەباتی چەکداری، بەرەنگاربوونەوەی هێرش و پەلاماری هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمەکانی ئێران، بە شێوازی شۆڕشگێڕانە دێنە ئەژمار کە دیارە هەڵبژاردنی ئەم جۆر و شێوازانەی بەرەنگاری و خەبات، بە سەر ئەم حیزبەدا داسەپاون، ئەگینا هەر کات دەرەتانی سوود وەرگرتن لە شێوازەکانی هێمنانە بووبێت، ئەم حیزبە پێشوازیی لێ کردوە. بەڵام شۆڕشگێڕبوونی حیزبی دێموکرات هیچ کات نەبووە بە هۆی دژایەتیی ئەم حیزبە لەگەڵ پەنابردنی خەڵک بۆ خستنە ڕووی داخوازیی ڕیفۆرمخوازانە و سوود وەرگرتن لە شیوازی هێمنانەی خەبات و تێکۆشان. هەر حەرەکەتێک و بزووتنەوەیەکی ڕیفۆرمخوازانە لە ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان سەری هەڵ دابێت، حیزبی دێموکراتی کوردستان لە جیاتی ڕەتکردنەوە و دژایەتیکردنی، هەوڵی داوە هەم ڕەخنەی لێ بگرێت هەم خەڵک بۆ سوودلێوەرگرتن و ڕادیکاڵتر کردنی، هان بدات.

کوردستانیبوون و ئێرانیبوون لەسیاسەتی حیزبی دیموکراتدا

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەر لە کۆنەوە، دوو سیاسەتی شانبەشانی یەک بردووەتە پێش و هەوڵی داوە بە ڕادەی پێویست گرنگی بە هەر دوویان بدا و یەکیان بۆ ئەوی دیکە وەلا نەنێت. لە لایەکەوە خۆی وەک حیزبێکی کوردستانی و، خەباتی نەتەوەیی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانی وەک بەشێک لە بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد بۆ ڕزگاری لە بندەستی پێناسە کردوە؛ هەر بۆیەش هیچ کات لە سیاسەتی پشتیوانی لە خەباتی نەتەوەی کورد لە بەشەکانی دیکە و پێوەندیی دۆستانە لەگەڵ هێزە سیاسییەکانیان غافڵ نەبووە. لە لایەکی دیکەوە، چونکە ڕووی داخوازەکانی ئەم حیزبە و خەباتی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لە دەسەڵاتی ناوەندیی ئێران بووە و دروشمی ستراتیژیکی ئەم حیزبە پێوەندیی بە وڵاتی ئێرانەوە هەبووە، تێکۆشاوە لەگەڵ هێزە ئازادیخوازەکانی ئێران و لەگەڵ بزووتنەوە سەرانسەرییەکانی ئەو وڵاتە، پێوەندیی دۆستانەی هەبێت و لەگەڵ گەلانی ئێران لە خەبات بە دژی دیکتاتۆری و سەرەڕۆییدا، هاوخەبات بێت.

پەیڕەوانی ئایین و ئایینزای جیاواز لەکوردستان لەحیزبی دیموکراتدا

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، هەر لە سەرەتای دامەزرانیەوە، حیزبی هەموو نەتەوەی کورد بووە. ڕۆڵەکانی ئەم نەتەوەیە لە هەر چین و توێژێک یا لە هەر ئایین و ئایینزایەک بووبن، بە هەر دیالێکت و زاراوەیەک قسەیان کردبێت، بەو مەرجەی ئامادە بووبن لە ڕیزەکانی ئەم حیزبەدا بۆ ڕزگاریی نەتەوەکەیان لە بندەستی و بێمافی خەبات بکەن، حیزبی دێموکراتی کوردستان، بە خۆشحاڵییەوە باوەشی بۆ کردوونەوە. لە ڕاستیدا هەموو ئایین و ئایینزاکان، لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە ڕێزیان لێنراوە و، بێڕێزی بە هەر کامیان، پێشی پێ گیراوە. پەیڕەوانی ئایینێک یا ئایینزایەک، لە وانیتر هەڵناوێردراون، یەکیان لەوانی دیکە پتر بایەخی پێ نەدراوە، یا پەیڕەوی کردن لە ئایینێک و بە پێچەوانەیشەوە نەبوونی باوەڕی ئایینی، نەبووە بە هۆی بەدەستهێنانی ئیمتیاز لەو حیزبەدا.

بە کورتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لەو بڕوایەدایە کە جیاوازیی بیروباوەڕی ئایینی، یان جۆراوجۆریی دیالێکت، ڕاستییەک و تایبەتمەندییەکی کۆمەڵگەی کوردە و دەبێت ڕێگە نەدرێت هیچ پێکهاتەیەک لە هەوڵی سڕینەوەی ئەوانی دیکە دابێت. هەمووانیش دەبێت بە جیاوازییەکانیانەوە لە سەر ئامانج و داخوازە نەتەوەیی و گشتییەکان، یەکگرتووو و هاوخەبات بن.

ئەرکی حیزب و ئەرکی خەڵک لە ڕەوتی خەباتدا

ئەرکی حیزبێکی سیاسیی پێشڕەو، ڕێبەری کردنی خەباتی خەڵک لە ڕووی سیاسی و، ڕێکخستنی خەبات و تێکۆشانی ئەوان تا گەیشتن بە ئامانجەکانی ئەو خەڵکەیە. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەگەڵ ئەوەی لە مێژووی خۆیدا لەگەڵ کەموکوڕی و لاوازیی جۆراوجۆر و ڕەخنەی جیدی بەرەوڕوو بووە، بەڵام لە جێبەجێکردنی ئەرکی خۆی کەمتەر خەم نەبووە. خوێندنەوە و لێکدانەوەی واقیعبینانەی داوای خەڵکی کوردستان و فۆرمۆڵەکردنی ئەو داوایانە لە بەرنامەکەی خۆیدا، گرتنەبەری سیاسەت و هەڵوێستی دروست لە قۆناغ و سەردەمە جیاوازەکان، دریغ نەکردن لە قوربانیدان و شێلگیربوون لەسەر خەبات و تێکۆشان بۆ ماوەی ٨٠ ساڵ، کاری سیاسی بە ئاراستەی پێکهێنانی یەکگرتوویی و کۆدەنگی لە نێو کۆمەڵگەی کوردستان بەرامبەر دەسەڵاتی ناوەندی، وەدەستهێنانی متمانە و پشتیوانیی خەڵکی کوردستان ئەو ڕۆڵ و ئەرکەیە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان جێبەجێی کردوە.

دیارە ڕۆل و ئەرکێکیش کە دەکەوێتە سەر خەڵک، هەوڵدان و تێکۆشانە بۆ گەیشتن بەو ئامانجانە کە ئەم حیزبە و ڕۆڵەکانی خەڵکی کوردستان لە ڕیزەکانی ئەو حیزبەدا، ٨٠ ساڵە خەباتی بۆ دەکەن. ئەرکی خەڵک قۆستنەوەی ئەو هەل و دەرفەتانەیە کە بۆ خستنەڕووی داخوازەکانی خۆیان بۆیان دێتە پێش. نابێ پێیان‌وابێت خەباتکردن تەنیا ئەرکی حیزبی دێموکرات و ئەندامەکانیەتی و ئەوانیش دەبێ لە دوورەوە بینەر و تەماشاچیی ڕووداوەکان بن، بە پێچەوانەوە دەبێت ئەوان بۆ خۆیان چەقی خەبات و بەرخۆدان بن. هاوکات پێویستە پشتیوان و چاوەدێریی خەبات و سیاسەتەکانی ئەم حیزبە بن کە بە نوێنەر و ڕێبەری داواکانی خۆیانی دەزانن. بە هەموو تواناوە و لە هەموو ڕوویەکەوە پشتیوانی لە سیاسەتەکانی بکەن، هاوکاری تێکۆشەرانی بن، کاتێکیش پێویست بوو، پێشنیازی پێ بکەن، ڕەخنەی لێ بگرن و وای لێ بکەن ئەو ئامرازە کاریگەرە بێت کە بتوانێ خەباتی ئەوان لە پێناوی دیموکراسی و مافی دیاریکردنی چارەنووس بە ئاکامی دڵخواز بگەیەنێت.

حیزبێک هی ڕابردوو، حیزبێک بۆ داهاتوو

سوارچاک و دیارترین ئەکتەری مێژووی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە یەک سەدەی ڕابردوودا، حیزبی دێموکراتی کوردستان بووە. لە دامەزرانی "کۆمەڵەی ژیانەوەی کوردستان"ەوە کە ئەم حیزبە درێژەی هەمان ڕێچکەیە، هەتا ئێستا ٨٠ ساڵە ئەم حیزبە لە مەیدانی خەباتدایە. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بۆ ماوەی نزیک بە چوار دەیە، تاقە هێزی مەیدانەکە و دواتریش هێزی سەرەکیی گۆڕەپانی خەبات بۆ مافەکانی نەتەوەی کورد لە ئێراندایە. کۆماری کوردستان کە بە گرنگترین و گەورەترین ڕووداوی سیاسیی کورد لەم بەشەی کوردستان و تەنانەت لە ئاستی هەموو کوردستان لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستەمدا دادەنرێت، مێژوو بە ناوی ئەم حیزبەوە تۆماری کردوە. حیزبی دێموکرات پشکی شێری لەو ٤٥ ساڵ خۆڕاگری و خەبات و بەربەرەکانێیە پڕ لە قوربانیدانەی لە کوردستان بەرامبەر بە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا هەیە. ئەم حیزبە زۆرترین کاریگەرییشی لەسەر گەشە کردنی ناسیونالیزمی کورد لە ئێران و شۆڕبوونەوەی خەبات و باوەڕی نەتەوەیی بۆ جوگرافیایەکی هەرچی بەرینتر و بۆ نێو چین و توێژی جیاواز لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا هەبووە. جگە لەمەش ناسرانی پرسی کوردی ڕۆژهەڵات بە کۆڕ و کۆمەڵی نێودەوڵەتی، قەرزداری تێکۆشانی دیپلۆماسیی حیزبی دێموکرات بەتایبەتی ڕێبەری شەهیدی ئەو حیزبە، دکتۆر قاسملوویە. بەڵام حیزبی دێموکرات، حیزبێک نییە تایبەت بە ڕابردوو، حیزبێکە بۆ داهاتووش، خاوەنی داهاتووشە. چونکە پرسێک و ئامانجێک کە خەباتی بۆ دەکات، هەروا پرس و ئامانجی نەتەوەی کورد لە ئێرانە. ئەم حیزبە بۆ دوای چارەسەری پرسی نەتەوەییش بەرنامەی هەیە. وێرای ئەمانە، مێژوویەکی پڕ لە خەبات و قوربانیدان، ڕێبەرانێکی شەهید کە کۆمەڵگە وەک ڕەمز و هێمای خەبات و پرسی ڕەوای خۆی وەری گرتوون، چەند هەزار شەهیدی سەنگەر و بەرە جۆراوجۆرەکانی خەبات، ئیعتیبارێکی نەتەوەیی، ناوچەیی و جیهانی کە ئەم حیزبە بە دەستی هێناوە، سەرمایەکانی حیزبی دێموکرات بۆ مانەوە و بەردەوامی و گەشە لە داهاتوو دان. دیارە بەو مەرجەی ئەم حیزبە لاوازییەکانی ڕابردووی خۆی چارەسەر بکا و خۆی بۆ خەبات لە قۆناغ و سەردەمێکی نوێدا لە هەموو بارێکەوە ئامادە بکات.

***

(*) ئەم بابەتە چەند ساڵ لەمەوبەر لە بیروەریی دامەزرانی حیزبی دیموکراتدا نووسراوە، لەبەر ئەوەی ناوەرۆکی بابەتەکە باس لە کۆی مێژووی حیزب دەکات، لە یادی هەشتاساڵەی دامەزرانی حیزبدا جارێکی دیکە دەیخەمەوە بەر سەرنجی خوێنەران.

سۆسیالیزمی دێموکراتیک؛
حیزبی دێموکرات و ئیدەئاڵەکانی چەپ

سۆران باریکە

ئاماژە:

سۆسیالیزمی دێموکراتیک ئایدۆلۆژیایەکی سیاسی و ئابوورییە کە هەوڵ دەدات بنەماکانی دێموکراسی لەگەڵ بەهاکانی سۆسیالیزم تێکەڵ بکات. بە پێچەوانەی فۆرمەکانی تاکڕەو یان مارکسی-لینینی سۆسیالیزم، سۆسیالیزمی دێموکراتیک پێداگری لەسەر ئەوە دەکات کە دێموکراسیی سیاسی، لەوانەش هەڵبژاردنی ئازاد، ئازادییە مەدەنییەکان و فرەیی سیاسی دەبێت لەگەڵ چاکسازییە ئابوورییەکان بە ئامانجی گەیشتن بە دادپەروەری کۆمەڵایەتی، یەکسانی و خاوەندارێتی گشتی لە کەرتە سەرەکییەکانی ئابووریدا پێکەوە بژین.

لە نێوەڕۆکدا سۆسیالیزمی دێموکراتیک داکۆکی دەکات لە:

– حکوومەتێکی هەڵبژێردراوی دێموکراتیک لەسەر بنەمای ئیرادەی خەڵک کە وەڵامدەری خەڵک بێت.

– دابەشکردنەوەی ئابووری بۆ کەمکردنەوەی نایەکسانی و هەژاری لە ڕێگەی باجدانی پێشکەوتووانە، چاودێریی کۆمەڵایەتی، و خزمەتگوزارییە گشتییەکانی وەک چاودێریی تەندروستی و پەروەردە.

– دەستەبەرکردنی مافی کرێکاران و بەشداریکردن لە بڕیاردان، لەوانەش پشتگیری لە سەندیکاکان و مۆدێلی خاوەندارێتیی هاوبەش.

– ئابووریی تێکەڵاو کە بازاڕەکان شانبەشانی کۆمپانیاکانی خاوەندارێتیی گشتی کاردەکەن، بەتایبەتی لەو کەرتانەی گرێدراوی ژیان و خۆشبژیویی کۆمەڵگەم بۆ نموونە وزە، ئاو، تەندروستی و ... .

سۆسیالیزمی دێموکراتیک نایەوێت سەرمایەداری بە تەواوی هەڵبوەشێنێتەوە یان ئابوورییەکی پلانبۆداڕێژراوی ناوەندی بسەپێنێت، بەڵکوو لەبری ئەوە ئامانجیەتی چاکسازی لە سیستەمی سەرمایەداریدا بکات بۆ ئەوەی دادپەروەرانەتر و مرۆڤانەتر بێت.

لە چوارچێوەی بزووتنەوە سیاسییە کوردییەکان، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، سۆسیالیزمی دێموکراتیکی وەک چوارچێوەیەک بۆ بەرەوپێشبردنی دادپەروەری کۆمەڵایەتی، مافە نەتەوەییەکان و حوکمڕانی دێموکراتیک بەبێ قوربانیدانی ئازادییە تاکەکەسییەکان یان دامەزراوە دێموکراتیکییەکان، کردووەتە بنچینەی سیاسەتی خۆی.

شوناسی سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە ئەزموونە مێژووییەکانی گەلی کورد لە ژێر چەوسانەوە و بە پابەندبوونێکی ڕوون بە ئایدیاڵەکانی سۆسیالیزمی دێموکراتیک لە قاڵب دراوە. حیزبی دێموکرات لە دامەزرانیەوە لە ساڵی ١٩٤٥ هەتا ئێستا، ئامانجی دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی دێموکراتیک و فرەیی (پلۆڕاڵ) بووە کە گەلی کورد لە مافە نەتەوەییەکانی بەهرەمەند بێت، بەڵام لە چوارچێوەیەکدا کە پرسەکانی چینایەتی، نایەکسانی کۆمەڵایەتی و دادپەروەری دەخاتە ڕوو. نێوەڕۆکی ئایدیۆلۆژی حیزبەکە لەسەر سۆسیالیزمی دێموکراتیک وەستاوە، نەک وەک دۆگمایەکی ئایدیۆلۆژیی ڕەق، بەڵکوو وەک مۆدێلێکی نەرم و نیان و پەرەسەندوو بۆ گەیشتن بە ڕزگاریی نیشتمانی و سەروەری جەماوەری و خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی. ئەم نووسینە هەوڵ دەدات پەیوەندی نێوان سۆسیالیزمی دێموکراتیک و ئایدیاڵەکانی چەپی کورد و ڕۆڵی مێژوویی و هاوچەرخی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە خستنەڕوو و پێشخستنی ئەم ئامانجانە لە کوردستانی ئێران و چوارچێوەی بەرفراوانی ئێراندا بکۆڵێتەوە.

سۆسیالیزمی دێموکراتیک: بنەما و بنەچەی جیهانی

سۆسیالیزمی دێموکراتیک فەلسەفەیەکی سیاسییە کە شانبەشانی خاوەندارێتی کۆمەڵایەتی لە ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و دابەشکردنی یەکسانیانەی سامان و مۆدێلێکی ئابووری لەسەر بنەمای خۆشگوزەرانی، بانگەشە بۆ دێموکراسی سیاسی دەکات. سۆسیالیزمی دێموکراتیک بە پێچەوانەی ئایدۆلۆژیا سۆسیالیستییە تاکڕەوەکان یان ناوەندگەراییەکان (وەک مارکسیزم-لینینیزم) پێداگری لەسەر پلۆرالیزم، ئازادییە مەدەنییەکان، کێبڕکێی سیاسی ئاشتیانە و ڕێزگرتن لە مافەکانی تاک دەکات، لە هەمان کاتدا هێشتا دژایەتی سەرمایەداریی ڕێکنەخراو و نایەکسانی قووڵی ئابووری دەکات.

ڕەگ و ڕیشەی جیهانی ئەم چەمکە لە بزووتنەوە کرێکاری و سۆسیالیستییە ئوروپییەکانی سەدەی نۆزدە و بیستەمدایە، لەوانە پارتی کرێکارانی بەریتانیا، پارتی سۆسیال دیموکراتی ئەڵمانی (SPD) و سۆسیال دیموکراتی سکاندیناڤیا. ئەم بزاڤانە کاریگەرییان لەسەر هێزە چەپەکان هەبوو لە سەرانسەری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، بەتایبەتی دوای جەنگی جیهانی دووەم، چونکە گەلانی تازە سەرهەڵداو و گەلانی ستەملێکراو هەوڵیان دەدا لە ڕێگەی مۆدێلی نوێی حوکمڕانییەوە بەرەنگاریی ئیمپریالیزم و فیۆدالیزم و پاوانخوازی ببنەوە.

لەم نەریتە جیهانییەدا، ناسنامەی سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران شێوەی گرت: نەک تەنیا وەک بزووتنەوەیەکی ڕزگاریخوازی نەتەوەیی، بەڵکو وەک هێزێکی چەپی ئاڕاستەکراو، داینامیکی کۆمەڵگا، چاکسازیخواز کە بەدوای دادپەروەریدا دەگەڕێت بۆ هەردوو نەتەوەی کورد و چینی کرێکاری کورد.

دیدگای بنەڕەتی حدکا: دێموکراسی، یەکسانی و مافە نەتەوەییەکان

دامەزراندنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ساڵی ١٩٤٥ خاڵگۆڕانی سیاسی و ئایدۆلۆژی لە مێژووی کورددا بوو. لەژێر سەرکردایەتی قازی محەممەد، حیزب وشیارییەکی نەتەوەیی مۆدێرنی ئاوێتەئ دیدێکی کۆمەڵایەتی-سیاسیی پێشکەوتووکرد. کۆماری کوردستان (١٩٤٦)، هەرچەندە تەمەنی کورت بوو، بەڵام بەو ئایدیاڵانە ڕێنمایی دەکرا کە لە نزیکەوە لەگەڵ سۆسیالیزمی دێموکراتیکیدا هاوتەریب بوون، بۆ نموونە جەختکردنەوە لەسەر پەروەردەی گشتیی ئازاد، هاووڵاتیبوونی یەکسان، ئازادیی ڕۆژنامەگەری، دابینبوونی مافی جووتیاران، و چاکسازی لە پلەبەندییە خێڵەکی و فیۆداڵییەکاندا.

هەر لە سەرەتاوە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران نە ڕێکخراوێکی بەرتەسکی ناسیۆنالیستی بوو، نە فراکسیۆنێکی چەپی ئایدۆلۆژی، بەڵکو پشتگیری لە وەشانێکی کوردی سۆسیالیزمی دێموکراتیکی ناوازە دەکرد، کە لە سێ ئامانجی تێکەڵاودا لەنگەری گرتبوو:

– ڕزگاریی نەتەوەیی: دەستەبەرکردنی مافە سیاسی و زمانەوانی و کولتوورییەکان بۆ کورد لە ئێران.

– دادپەروەریی کۆمەڵایەتی: بەرەوپێشبردنی یەکسانیی نێوان چینەکان و کۆتاییهێنان بە کەڵکاژۆ و دووبارە دابەشکردنەوەی دەسەڵات و سامان.

– حوکمڕانیی دێموکراتیک: دروستکردنی سیستەمێکی سیاسی لەسەر بنەمای هەڵبژاردن و مافە دەستوورییەکان و گواستنەوەی ئاشتیانەی دەسەڵات.

بە تێپەڕبوونی کات ئەم ئامانجانە لە ڕێگەی پلاتفۆرم و کۆنگرەی حیزبەوە وردتر کران و کاریگەرییان لە هەردوو واقیعی کوردی و تیۆریی چەپگەرایی جیهانی وەرگرت.

ئایدیاڵەکانی چەپ لە کۆمەڵگەی کوردیدا

لە کوردستانی ئێراندا، پابەندبوونی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە ئایدیاڵە چەپ-دێموکراتیکەکان ڕەنگدانەوەی ئەزموونی ژیانی خەڵک بوو. دانیشتووانی کوردستان -کە لە ڕووی ئابوورییەوە پەراوێزخرابوون، لە ڕووی سیاسییەوە سەرکوت کرابوون و لە ڕووی کولتوورییەوە پشتگوێ خرابوون- گەیشتبوونە قەناعەت بۆ چاکسازی و بەهێزکردنی پێشکەوتنخوازانە. خاوەن زەوییە خێڵەکییەکان و سیستەمی پیاوسالاری و سیاسەتی پان-ئێرانیستی ناوەندی ژیانیان بۆ جووتیاران و کرێکاران و ژنان و ڕۆشنبیرانی کورد لە ڕادەبەدەر سەخت کردبوو.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران خۆی وەک حیزبێکی خەڵکی و گەلی پێناسە کرد نەک هەر دەنگێک بۆ ناسیۆنالیزمی کوردی، بەڵکوو بۆ چینە چەوساوەکانی کۆمەڵگەی کوردی. حیزب بە هاندانی هەڵمەتەکانی خوێندەواری، یەکسانی جێندەری، ڕێکخستنی جووتیاران، چالاکیی سەندیکاکان، و بەشداری سیاسی بنەڕەتی، دیدێکی سیاسی دەربڕی کە سنووورە نەتەوەییەکانی تێپەڕاند و پرسیارە گشتگیرەکانی ئازادی و کەرامەتی مرۆڤ. گرنگ ئەوەیە کە سۆسیالیزمی دێموکراتیکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ئاڕاستەیەکی عەلمانیی بەهێزیشی لەخۆگرتبوو: هەڵوێستێک لەدژی پاوانخوازی ئایینی و کۆنترۆڵی تیۆکراتیک، و بەرگریکردن لە ئازادی باوەڕ، ویژدان و قسەکردن- بەهاکان کە ئێستا لە سەردەمی کۆماری ئیسلامی ئێراندا لە هەموو کاتێک خراترن.

سۆسیالیزمی دێموکراتیک بەرامبەر بە دەسەڵاتخوازی: هێڵی ستراتیژی حدکا

حیزبی دێموکرات بە پێچەوانەی هەندێک لە ڕێکخراوە چەپەکانی ئێران، سۆسیالیزمی پاوانخوازی، بە تایبەت پێشڕەویی گرووپە مارکسیست-لینینیستەکان و دۆگماتیزمی ئایدۆلۆژیای ستالینی ڕەت کردەوە. سۆسیالیزمی حیزبی دیموکرات هەمیشە بنەمای بنەڕەتی، دێموکراسی، لامەرکەزی و کراوە بوو بۆ فرەیی. ئەمەش نەک هەر بە واتای دوورکەوتنەوە لە حوکمڕانی حزبی ناوەندی بەڵکو پشتگیریکردن لە:

– ئازادی کۆمەڵ و پلۆڕالیزم

– مافی فەرهەنگی بۆ هەموو گەلان لە ئێران

– فیدرالیزم وەک چارەسەرێکی سیاسی کە هاوسەنگی مافی نەتەوەیی لەگەڵ یەکیەتیی جۆگرافیایی هاوسەنگ دەکات (هەڵبەت سەرەتا لە چوارچێوەی خودموختاریدا)

– گەشەپێدانی مرۆیی، لەوانەش بەهێزکردنی ژنان و بەشداریکردنی گەنجان

–ڕەتکردنەوەی توندوتیژی وەک میتۆدی سەرەکی گۆڕانکاری سیاسی لەلایەن حیزبی دیموکراتی کوردستان و جەختکردنەوە لەسەر کۆکردنەوەی جەماوەری، بەرخۆدانی مەدەنی و دیپلۆماسی نێودەوڵەتی زیاتر لە ڕێکخراوە چەپەکانی توندڕەوتر لە ئێران و ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست جیای کردەوە.

بەم شێوەیە حیزبی دێموکراتی کوردستان هەم وەک کورد و هەم وەک حیزبێکی سۆسیال دێموکرات بە توانایەکی ناوازەوە بۆ پەیوەندی نێودەوڵەتی لەگەڵ بزووتنەوە سۆسیالیستییە دیموکراتییەکان دەرکەوت و لە هەمان کاتدا مامەڵە لەگەڵ ئەو چەوساندنەوە نەتەوەییە تایبەتەی کە کورد ئەزموونی دەکە.

لێرەدا پێویستە ڕۆڵی د. قاسملوو لە بەدامەزراوەییکردنی سۆسیالیزمی دێموکراتیک لە حیزبی دێموکرات دا ڕوون بکەینەوە. دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو لە ماوەی نیوەی دوایی سەدەی بیستەمدا ڕۆڵێکی سەرەکیی لە دارشتنەوەی ئاراستەی جیهانبینی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا گێڕاوە. قاسملوو بە پێچەوانەی سەرکردە نەریتییە ناسیۆنالیستەکانی کورد کە زۆرجار لە چوارچێوەی ئێتنۆ-نەتەوەیی یان خێڵەکیدا زەمینەسازییان دەکرد، دیدگایەکی مۆدێرنیستی و زەمینەسازیی فیکریی بۆ حیزب هێنایە ئاراوە. بەشداری ئەو لە ناساندن و خستنەڕووی سۆسیالیزمی دێموکراتیک، بەردی بناغەی دیدگای سیاسی و ئابووریی حیزبە.

د. قاسملوو بە سوود وەرگرتن لە وانە ئەکادیمییەکانی لە بواری ئابووری و زانستی سیاسیدا بە تایبەت لە ماوەی ئەو ساڵانەی لە ئوروپا ژیاوە و وانەی وتۆتەوە، سۆسیالیزمی نەک وەک دوکتورینێکی مارکسیستیی ڕەق، بەڵکوو وەک ڕوانگەیەکی نەرم و نیان و مرۆڤتەوەر و دێموکراتیک کە بتوانێت خۆی لەگەڵ بارودۆخی کوردستان و ئێراندا بگونجێنێت، لێک دەداتەوە. سۆسیالیزمی پاوانخوازی ڕەتکردەوە لە بەرژەوەندی ئەوەی کە ناوی لێ نابوو. "سۆسیالیزمی دێموکراتیک" کە جەختی لەسەر فرەیی و ئازادییە مەدەنییەکان و هەڵبژاردنی ئازاد و ئابوورییەکی تێکەڵ دەکردەوە، ئابوورییەک کە دەوڵەت دەستوەردانی تێدا دەکات بۆ کەمکردنەوەی نایەکسانییەکان، بەڵام خاوەندارێتی تایبەت یان میکانیزمەکانی بازاڕ لەناو نابات.

د. قاسملوو ئەم دیدەی لە چەندین بەڵگەنامەی نێوخۆیی و وتاردا و لە هەمووی گرنگتر لە نامیلکەی "کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم"دا کۆ کردبۆوە، کە زەمینە تیۆری و پراکتیکییەکانی ئاراستەی ئایدیۆلۆژیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی دارڕشت. د. قاسملوو لەو بەرهەمەدا دەڵێت: سۆسیالیزم دەبێ لە ئیرادەی گەلەوە سەرهەڵبدات، نەک لە سەرەوە لە لایەن دەوڵەتێکی ئایدۆلۆژیستەوە بسەپێندرێت. هەروەها جەختی لە سەر گرنگی سیستەمی سیاسی سیکولار و یەکسانی جێندەری و ڕەتکردنەوەی خەباتی چینایەتی دۆگماتیک لە بەرژەوەندی دادپەروەری کۆمەڵایەتی و دامەزراوە دێمۆکراتیکیەکاندا جەختی دەکردەوە. لە ژێر سەرکردایەتیی ئەودا، حیزب نەک تەنیا وەک بزووتنەوەیەکی ڕزگاریخوازی ناسیۆنالیستی بەڵکوو وەک هێزێکی پێشکەوتنخوازی سۆسیال-دێموکراتیک خۆی پێناسە کردەوە. ئەمەش ڕێگەی بە حدکا دا نەک تەنیا هەر لەنێو گەلی کورددا، بەڵکوو بۆ هێزە پێشکەوتنخوازە بەرفراوانەکانی نێو ئێران، لەوانە کرێکاران، ڕۆشنبیران و کەمایەتییە نەتەوەییەکانی دیکە کە لە سۆسیالیزمی دێموکراتیکدا ڕێگایەکیان بۆ ڕزگاربوون دەبینی، بە سەرچەشن و نموونە سەیر بکرێ.

لێکدانەوەی د. قاسملوو بۆ سۆسیالیزم، گۆڕانکارییەکی یەکلاکەرەوەی لە مەیلە چەپگەراییەکانی پێشووترەوە کە لەگەڵ بلۆکی سۆڤیەتدا هاوتەریب بوون هێنایە ئاراوە. ئەو ڕەخنەی لە کۆنترۆڵی ناوەندی لەسەر شێوازی سۆڤیەت گرت و جەختی لە مۆدێلە ڕەسەن و هەستیارەکانی چوارچێوەی حوکمڕانی دێموکراسی و دادپەروەری ئابووری دەکردەوە. ڕێبازەکەی پێشوەختە زۆرێک لەو بیرۆکانە بوو کە دواتر لەلایەن حزبە سۆسیال-دێموکراتیکە ئەوروپییەکانەوە وەرگیران، کە وردبینیی فیکری و دیدگای پێشکەوتووی دکتۆر قاسملوو نیشان دەدا.

بە کورتی، میراتی دوکتور قاسملوو لە حدکادا، لە پرۆژە فیکرییەکەی کە بریتییە لە تێکەڵکردنی خواستە نەتەوەییەکانی کورد لەگەڵ سۆسیالیزمی دێموکراتیک، دانەبڕاوە. بیرۆکەکەی نەک هەر ئایدۆلۆژی بەڵکو دامەزراوەیی بوو. لە ژێر ڕێنمایی ئەودا، حیزبی دیموکراتی کوردستان میساقێکی سۆسیالیستی دێموکراتیکی لە باوەش گرت کە تا ئەمڕۆش وەک یەکێک لە پایە ئایدیۆلۆژییەکانی ماوەتەوە.

حیزبی دێموکرات لە شاخ و خەباتی هاوچەرخ

دوای شۆڕشی ٥٧ و بەتایبەتی لە ساڵانی خەباتی توندی چەکداری دژ بە کۆماری ئیسلامی لە هەشتاکان و نەوەدەکاندا، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ناچار بوو دەربەدەری ئەزموون بکات. لەگەڵ

درێژە بۆ لاپەڕەی ٧

نیشتمان قەرزداری گیانفیدایی ژینگەپارێزانە!

جەماڵ فەتحی

سالانێکه کوردستان لەژێر دەسەڵاتدارەتیی حکوومه دیکتاتۆری و تۆتالیتارەکانی تاراندا به هەموو شێوەیەک هەموو تامێکی تاڵی دەچێژێ و هەموو بەڵایەک و کارەساتێکی بەسەر دێ و هەموو پێشێلکاری و پێخوستکردنێکی مافەکانی لەسەر تاقی دەکرێتەوە، کەچی به هەموو ئەوانەشەوه ئەم خاک و نیشتمانه له چاو خاک و نیشتمانی نەتەوەکانی دیکەی دەوروبەری ئاوەدانتر و سەرنجڕاکێشتر و خەڵکەکەی مافویست و لەسەر پێتره. ئەم ئاوەدانییه جیا لەوه بۆ خودی ژینگەی لەباری کوردستان دەگەڕێتەوه، بەرهەمی بوونی ڕۆڵەگەلێکه که ئامادەن گیان و ژیانی خۆیان بکەنه قوربانیی نیشتمان و خاکەکەیان.

کۆماری ئیسلامی له تەنیشت سەرکوتی سیستماتیکی کوردستان له هەموو ڕەهەندەکاندا سالانێکیشه بەوپەڕی دڵڕەقی و بەدوور له هەرچی پرەنسیپی مرۆیی و یاساییەوه کەوتووەته گیانی ژینگەی کوردستانەوه و له ئاگرتێپەردانی دارستانەکانەوه بگره هەتا ئالوودەکردنی ئاو و وشککردنی گۆل و چۆمەکانەوه دەستی له هیچ کاولکارییەک نەپاراستوه و له هیچ کارەساتخوڵقێنییەک نەپرینگاوەتەوه. ئەم ئاکار و کردارانه که بەنیسبەت ڕۆژهەلاتی کوردستان دەکرێ، بەبێ هیچ دردۆنگییەک تەنیا یەک ناوی لەسەر دەنرێت، ئەویش کردەوەی داگیرکاریی نێوخۆیی له چوارچێوەی جوغرافیایی بەناو ولاتێکدایه. کردەوەی داگیرکاری بەو واتایەی که ئەم ڕێژیمه ئەگەرچی هەڵگری دوو گوتاری ئێرانی و ئیسلامییه، بەلام سیاسەت و ڕەفتاری لەهەمبەر خەڵکی کورد و ژینگەی کوردستان نه له چوارچێوەی ئێرانیبووندا واتا دەدا که خۆی باوەڕی پێیەتی و نه له چوارچێوەی ئەو ئیسلامەشدا جێ دەگرێ که بەردەوام بانگەشەی بۆ دەکات. ئەوەش که چەند ڕۆژی ڕابردوو له شاری سنه و له کاتی بەخاکسپاردنی شەهیدانی نوێی ژینگه –حەمید مرادی، چیاکۆ یۆسفیزاده و خەبات ئەمینی"دا خەڵک دروشمی "داگیرکەری ئێرانی ... قاتڵی ڕۆڵەمانی" بەرز کرایەوه، بۆ ئەوه دەگەڕێتەوه که خەڵکی وشیاری کورد بەتەواوی لەوه تێگەیشتوون که ڕێژیمی داپلۆسێنەر و سەرکوتگەری تاران هەموو کردەوه و سیاسەتەکانی له ئاراستەی سیاسەتێکه که تەنیا یەک ناوی لێ دەنرێت، ئەویش داگیرکاریی نێوخۆیی خاک و خەڵکێکی مافویست و خاوەن شوناس و مێژوویه

زۆر جار بەرپرسانی ڕێژیم بۆ خۆدزینەوه له بەرپرسایەتیی جینایەتەکانیان و پەردەپۆشکردنی سیناریۆ ئەمنیەتییەکانیان هۆکاری ئاگرتێبەردانی دارستان و لەوەڕگەکانی کوردستان بۆ بەرزبوونەوەی پلەی گەرما له وەرزی هاویندا دەگەڕیننەوه، که هیچ بنەمایەکی لۆژیکی تێدا بەدی ناکرێت. چونکی ئەگەر وایه بۆچی زۆر شوێن و ناوچەی دیکه له ئێران و ولاتانی دراوسێش که له چاو ڕۆژهەلاتی کوردستان زۆریش گەرمتره ژینگەکەیان بەدەگمەن تووشی سووتمان و ئاگرکەوتنەوه دەبێت؟ یان ئەگەر ڕێژیم خۆی له هەمبەر ئەو خاک و ژینگەیەدا به بەرپرس دەزانێت بۆچی له کوژاندنەوه و کونترۆلی ئەو ئاگرانەدا هیچ هەنگاوێکی بەکردەوه هەلناگرێ هەتا ژینگەپارێزان که به کەمترین پێداویستییەوه بەرەوڕووی ئاگر دەبنەوه، تووشی ڕووداو و کارەساتی دلتەزێن نەبنەوه؟ بۆچی دریغیی له هەموو ئیمکاناتێکی حکوومەتی و دەولەتی بۆ دامرکاندنی سوتمانەکان کردوه و دەیکا؟

لەنێو خەڵک و توێژه جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگەی کوردستاندا زۆر جار بۆچوون و پرسیاری جیاواز لەسەر ئەوەی که ئاخۆ ڕێژیمی تاران داگیرکەره یان نا، دێته ئاراوه و ئەم بۆچوون و وەلامه جیاوازەکان بەو پرسیاره چارەسەریی کێشەی کوردیان هێندەی تر تووشی ئالۆزی کردوه. بەلام ئێسته که دەبینین ئەو دوژمنه ڕق لەدڵه خۆی له هیچ کردارێکی دژەمرۆیی نابوێرێ و دەست له هیچ تاوانێک ناپارێزێ، نابێ گومانمان لەوه بێت که کار و کردەوەکانی ڕێژیمی سیاسیی دەسەلاتدار له ئێران چەشنی ڕێژیمێکی داگیرکەره که کوردستانی داگیر کردوه. ئەوەش بێگومان کارتێکەریی زۆری لەسەر بیرکردنەوه و هەڵویستی سیاسیی کۆمەڵگەی ڕۆژهەلاتی کوردستان و ئاراستەی ڕوانگەکان بووه که ئاخۆ باشتر نیه له جیاتی ئەوەی وزەی شۆڕش و ماتەوزەی کۆمەڵگه لەپێناو دێموکراتیزەکردنی نەتەوه و دەسەلاتی بالادەست بەفیڕو بڕوات، ئەو ماتەوزانه له پێناو دەربازبوون و سەربەستیی خاک و ڕزگاریی نەتەوەیی بەکار ببردرێ.

شەهیدکردنی ژینگەپارێزانی کوردستان که چەندین ساڵه بووەته بەشێک له سیاسەتی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران، نموونەی هەره بەرچاوی ئەو ڕاستییەیه که ئەم ڕێژیمه که ئەگەرچی به ڕواڵەت خۆی له دوژمنایەتیی کورد دەبوێرێ و کورد به بەشێک له پێکهاتەی ئێران دەزانێ، بەلام له کردەوەدا بەپێچەوانه، له کوردستان وەک هەرێمێکی داگیرکراو دەڕوانێت و لەسەر ئەو باوەڕەیه ئەوەندەی پێی بکرێت خوێنی خەڵکەکەی له شووشه بکات و له کۆتاییدا خاک و ژینگەکەشی بکاته چۆڵەوانییەک که بۆ ژیانکردن نەشێت.

تازەترین هەولی ئاگرتێبەردانەکانی سرووشت و ژینگەی ڕۆژهەلاتی کوردستان له لایەن دامودەزگا ئەمنیەتییەکانی ڕێژیمەوه بۆ سەرەتای مانگی گەلاوێژی ئەمساڵ دەگەڕێتەوه که له ئاویەر ڕووی دا که بەداخەوه لەپێناو کوژاندنەوەی ئەم ئاگره سامناکەدا سێ ڕۆلەی ژینگەپارێزی خەڵکی سنه گیانی ئازیزیان به کوردستان سپارد و کۆمەڵێک ژینگەپارێزی دیکەش سووتاون و ئێستا له نەخۆشخانەکاندا کەوتوونه ژێر چاودێری پزیشکی. له ڕێوڕەسمی بەخاکسپاردنی ئەم شەهیدانه خەڵکی دەروەست و شوناسخوازی سنه و کوردستان وەک له کاتی ڕاپەڕینی ژینا جارێکی تر به دەنگی ڕاشکاو و بەبوێرییەوه دروشمی دژی داگیرکەریی تاران و سپای پاسدارانیان بەرز کردەوه و وەکوو هەمیشه سەلماندیان کوردستان سەنگەری لەگیراننەهاتووی ئازادییه و ڕۆڵەکانی له پێناو پاراستنی ئەم خاکه ئامادەیی هەر جۆره گیانفیدایی و لەخۆبوردوویی‌یەکن.

ئەخلاق و سیاسەت له بنەما فکرییەکانی د. قاسملوودا

ئاماژە: " ئەخلاق و سیاسەت له بنەما فکرییەکانی د. قاسملوودا" دێکیۆمێنتارییەک بوو که شیوا موورادیان بۆ ٣٦ ساڵەی تێرۆری د. عەبدولڕەحمان قاسملوو ئامادەی کردبوو و له "کوردکاناڵ" بڵاو کرایەوه. تێکستی ئەم دێکیۆمێنتارییه عیرفان ڕەهنموون نووسیویەتی و بابەتەکه به بەشداریی ڕووناک فەتحی و عەلی بداغی، ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکرات تاوتوێ کراوه

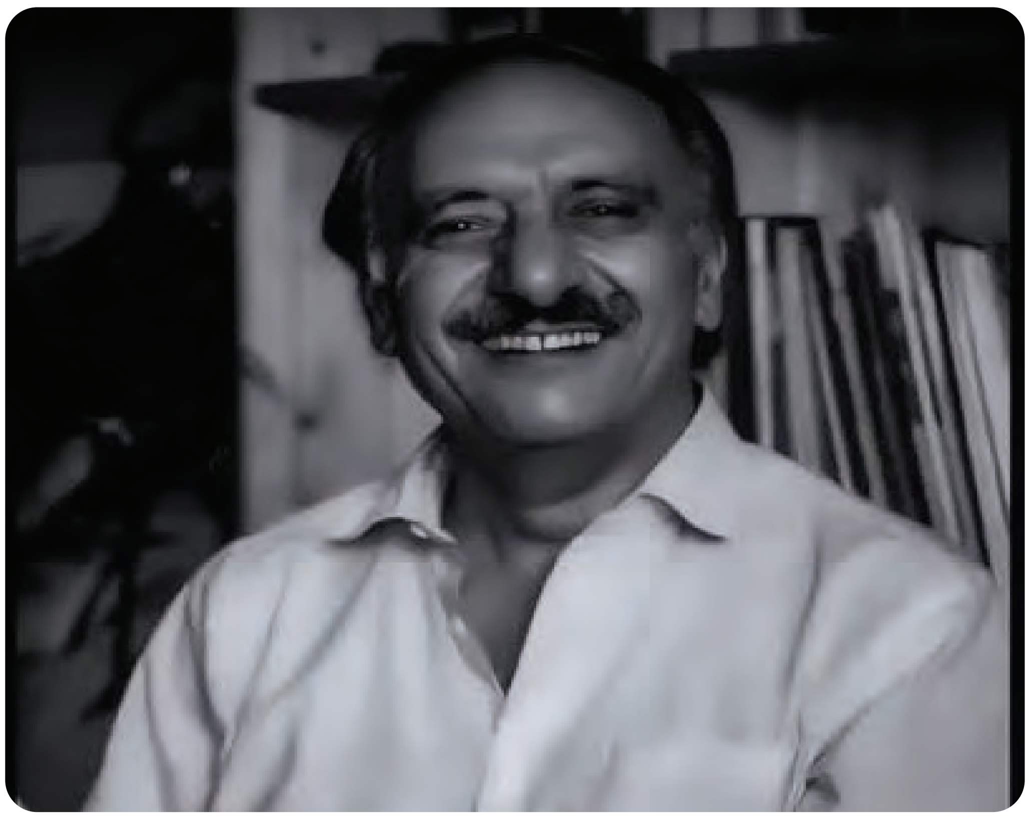

دوکتۆر قاسملوو له زۆر ڕووەوه، ڕێبەرێکی دەگمەن و ناوازەیه له مێژووی هاوچەرخی ڕۆژهەلاتی ناڤین بەگشتی و مێژووی بزاڤی ڕزگاریخوازانەی کوردستان به تایبەتی.

ئەگەر ئەندێشەی ئەو ڕێبەره مەزنه له دوو چەمکی سەرەکی و بونیادیدا کورت و چڕ بکەینەوه، دەتوانین بێژین که چەمکەکانی مرۆڤ و ئازادی، تەوەری سەرەکیی ئەندێشەی دوکتۆر قاسملوون. بەو مانایه که مرۆڤ بەبێ ئەوەی سیفەتێکی پێوه بلکێنرێ، ئازاده و ئەم ئازادییه، له ڕوویەکەوه کانگای مەزنایەتیی مرۆڤ و له ڕوویەکی دیکەوه، سەرچاوەی بەرپرسیارێتییه ئەخلاقی، کۆمەڵایەتی و سیاسییەکانیەتی. بەو مانایه که "چییەتی"ی مرۆڤ له پێش "بوون"یەوه نیه و "بوون" ی مرۆڤ دەکەوێته پێش ماهییەتی مرۆڤەوه. واته مرۆڤ ئازادانه لەدایک دەبێ و ئازادانه، ماهییەتی خۆی ڕەنگڕێژ دەکات و بەرپرسیارێتی ڕەفتاری خۆی دەگرێته ئەستۆ.

بەم شێوەیه، مرۆڤ ئازادانه و به هەڵبژاردنەکانی و به کردار و پەرچەکردارەکانی، پێناسەیەک له خۆی دەخاته ڕوو و ئازادی، ڕێگەی بۆ ئاوالا دەکات تا مانا به ژیانی خۆی ببەخشێ.

ئازادی و بەرپرسایەتی، دوولایەنی بونیادیی "بوون"ی مرۆڤن و بەو هۆیەوه که ئێمه ئازادین، نابێ کەسی دیکه بۆ ناکامییەکانمان سەرزەنش بکرێ و چونکه، ئێمه خۆمان بەرپرسی گشت کار و کردەوەکانی خۆمانین و دەبێ بەرپرسیارێتیی باش و خراپی کردەوەکانمان وەئەستۆ بگرین.

له ئەندێشەی دوکتۆر قاسملوودا، ئەخلاق و سیاسەت به پێچەوانەی نەریتی کۆن، له زاتی مرۆڤ یان یاسای ئاسمانی و بانمرۆییەکانەوه سەرچاوه ناگرێ، بەڵکوو هەڵقولاوی بوونی تاکەکەسی، ئازادی و بەرپرسیارێتییه.

ڕووناک فەتحی

کاتێک باس له ڕوانگەکانی دوکتور قاسملوو بۆ ئەخلاقی سیاسی و چەمکەکانی دیکه دەکەین، ئەتوانین بڵێین دوکتور قاسملوو وەکوو یەکێک له ڕیبەره بژارده و دەگمەنەکانی کورد، توانی فەرهەنگێکی سیاسی تایبەت به خۆی بێنێته نێو بزووتنەوەی کورد و ڕەنگدانەوەی هەبێ لەسەر کۆمەڵگەی کوردستان به شێوەیەکی گشتی. بۆیه کاتێک باس له ئەخلاق له سیاسەت به مۆشەخەسی دەکەین دەتوانین بڵێن له چەند ڕەهەندەوه یان له چەند ڕوانگەی جیاوازەوه ئەم ڕوانگەیه کاریگەری هەبووه لەسەر تەواوی هەڵسوکەوتی سیاسی و کۆمەڵایەتی دوکتور قاسملوو وەکوو ڕێبەرێک وه دواتر ئەم فکره شۆڕ بووەته نێو حیزبی دێموکرات و نێو بزووتنەوەی کورد بەشێوەیەکی گشتی.

ئەگەر له چەند بوارەوه بڕوانینه ئەم پرسه یەکەم لەبواری فەرهەنگی سیاسیەوه دوکتور قاسملوو باوەڕی وابووه که حیزێکی سیاسی و شۆڕشگێڕ وپێشکەوتن خواز به بێ بوونی فەرهەنگێکی سیاسی پێشکەوتوونخواز ناتوانێ به ئامانجەکانی خۆی بگا. بەتایبەتیش لەم پێوەندییەدا باس له باوەڕ به دێموکراسی، تۆلێرانس، پلۆرالیزم دەکا له نێو بزووتنەوەی کورد وه دەتوانین بڵێین ڕوانگەی دوکتور قاسملوو بۆ فەرهەنگی سیاسی و نەهادینەکردنی وەک یەکێک له بنەماکانی دێموکراسی لەنێو کۆمەڵگەدا دەگەڕێتەوه بۆ دوو ئاستی سەرەکی، یەکەم ئەوەیکه دێموکراسی تەنیا له ئاستی دەسەڵاتێکی سیاسی وه مافی هەڵبژاردن و بەشداری سیاسیدا نەبینین، بەڵکوو پێش ئەوەی دێموکراسی له نێوکۆمەڵگەدا وەکوو ساختارێکی سیاسی ببینێ، دێموکراسیی وەکوو فەرهەنگێکی سیاسی وێنا کردوه. واته باوەڕی وابووه که دێموکراسی پێش ئەوەی ساختارێکی سیاسی بێت وەکوو فەرهەنگێکی سیاسی له کۆمەڵگەدا دەتوانێ نەهادینه ببێ وه فەرهەنگی تاک ئاکاری، ڕەوەشتی تاک تێڕوانینی تاک بۆ دێموکراسی له کۆمەڵگەدا دەبێ له باری فەرهەنگیەوه ببێته بەشێک له باوەڕی تاکەکان. ئەم تاکه چ وەکوو تاکێکی شۆڕشگێڕ لەنێو بزووتنەوەیەکی سیاسیدا بێ چ وەکوو تاکێکی ئاسایی له چوارچێوەی ژیانی ئاسایی خۆیدا بێ دەتوانێ به فەرهەنگێکی سیاسی پێشکەوتن خوازەوه بڕوانێته مافەکانی خۆی.

بۆیه له ئاستی سیاسیدا ئەبینین دوکتور قاسملوو کاتێک باس له دروشمی حیزبی دێموکرات دەکا باس لەوه دەکا له سەردەمی خۆیدا دێموکراسی بۆ ئێران خودمۆدختاری بۆ کوردستان هەر لەم ڕوانگەوه بۆمان دەردەکەوێت که دوکتور قاسملوو دێموکراسی و ئەخلاقی سیاسی وەکوو یەکێک لەو بنەمایانه تەنیا بۆ نەتەوەکەی خۆی و گەلەکەی خۆی پێناسه ناکات، بەڵکوو باوەڕی وایه ئەوەی که بۆ نەتەوەکەی خۆی وه بۆ تاکێک که بۆخۆی به ڕەوای دەبینێ وه پێ وایه دەتوانێ لەو سۆنگەوه دەتوانێ به مافەکانی بگات دەبێ بۆ نەتەوەکانی دیکەی ئێرانیشی به ڕەوا ببینێ. بەتایبەتیش که باس له چوارچێوەی جوغرافیایەک بەناوی ئێران دەکرێ و گەلی کورد و نەتەوەیی کورد دەیەوێت لەو چوارچێوەیەدا به مافەکانی خۆی بگا، پێ وایه دەبێ به دێموکراسی نەهادینه ببێ وه له چوارچێوەیەکی جوغرافیای وەکوو ئێران که نەتەوەی جۆراوجۆری تێدایه کۆمەڵگەیەکی فره تەنەوعه دەبێ تۆلێرانس زاڵ بێ وه لەم ڕوانگەیەوه دەتوانین بڵێین له ڕوانگەی سیاسییەوه دوکتور قاسملوو تەواو له ڕوانگەیەکی ئەخلاقی ڕوانیویەتیه دێموکراسی. له ڕوانگەی تاکیشەوه دێموکراسی وەک بەشێک له فەرهەنگی سیاسیی تاک پێناسه دەکات و پێی وایه تاک هەتا لەباری کۆمەڵایەتییەوه خۆی له گەڵ پێوەره نێونەتەوەیەکان نەگونجێنێ خۆی له گەڵ مافی مرۆڤ نه گونجێنێ، ناتوانێ له چوارچێوەی ڕەوشت و ئاکارێکی سیاسیدا بڕوانێته مافەکانی.

له ڕوانگەیەکی دیکەوه ئەگەر بێن له ڕوانگەی دوکتور قاسملووەوه باس له ئەخلاق له سیاسەتدا بکەین دەگەڕێتەوه بۆ ئاستی تەشکیلاتی و دەروون حیزبی. له ئاستی تەشکیلاتیدا دوکتور قاسملوو پێی وایه که له مۆدیرییەتی ئۆرگانیزاسیۆن بەتایبەتی بەرپرسان و ئەندامانی ئۆرگان بەگشتی کادری حیزبی دەبێ له بەرپرسایەتی و مۆدیرییەت کردندا و له ئەخلاق و ڕەوشت له هەڵسووکەوتیان چ لەگەڵ ئۆرگانی سەرەوەتری خۆیان چ له گەڵ ئۆرگانی خوارەوەتر بتوانێ نموونه بێ. لێرەدا ئەوەی بۆ د. قاسملوو بنەمایه ڕێزگرتن له یەکتر نه تەنیا مودیرییەت له چوارچێوەی پرەنسیپێکی وشکی تەشکیلاتیدا بەڵکوو لەسەر بنەمای پێکەوه هەڵکردن له گەڵ یەکتره و پێی وایه بەرپرسانی حیزبی دەبێ له باری تەشکیلاتی له باری مۆدیریەتی ئۆرگانی خۆیەوه پشت به بنەمای ڕێزگرتن له بیر و باوەڕی جیاواز بگرێ پێکەوه هەڵکرتن بکاته بنەما نەتەنیا خۆی له چوارچێیەی پرەنسیپێکی وشکی تەشکیلاتی وه دەستووردان و ئەمرو نەهی کردن سەر خوار و دەستییەکانی خۆیدا. بۆیه لێرەدا بۆی گرینگه که مەسەلەی مافی مرۆڤی وه مەسەلەی ڕێزگرتن، مەسەلەی پاراستنی کرامەت بکات به یەکێک لەو بنچینانەی که له بواری تەشکیلاتییەوه ڕەنگدانەوەی هەبێ له سەر حیزبی دێموکرات، و بەتایبەتی که حیزبی دێموکراتیش که باوەڕی به کرامەتی ئێنسانی و مافی مرۆڤ هەیه دەیەوەێ ئەم ئەسڵه بهێنێته ناو ڕیزەکانی تەشکیلاتییەوه، وه بیکاته بنەمایەکی باوەڕی بۆ تاکی حیزبی.

له ڕاونگەیەکی دیکەوه د که تەقریبەن تەواوکەری فەرهەنگی سیاسیی دوکتور قاسملووه ،گرینگیدان به مافی مرۆڤه. چاو له هەر بۆعدێکی فکریی دوکتور قاسملوو دەکەین چ بەرانبەر به حیزبەکەی خۆی چ بەرانبەر به بزوتنەوه به شێوەیەکی گشتی وه تەنانەت بەرانبەر به سەسەلاتی نەیار و دوژمنی یەکێک لەو پێوەرانه که ڕەچاوی کردوه پابەند بوون به مافی مرۆڤه. لەم چوارچێوەیەدا دەتوانین بڵێین که دوکتور قاسملوو نه تەنیا کرامەتی ئێنسانی و مافی مرۆڤی بۆ حیزبەکەی خۆی و بۆ تەشکیلاتی خۆی و بۆ بزووتنەوەکەی بەڵکوو له ئاستێکی ناوچەی و جیهانیشدا وەکوو ڕێبەرێکی مۆدێڕن وەکوو ڕێبەرێکی پێشکەوتنخواز ڕوانیویەتیه ئەم چەمکه. بۆیه مەسەلەی ئەخلاق له سیاسەتدا دەتوانین بڵێین له چەمکی مافی مرۆڤیدا ڕەتکردنەوەی ستەم که وەکوو ڕیبەرێک دژی ستەم بووه، جا ئەم ستەمه، ستەمی چینایەتی بێ، ستەمی سیاسی یان ستەمی کۆمەڵایەتی بێ. هەر بۆیه دەبینین که دەیهەوێ ئەم چەمکه بەیاسایی بکات له نێو حیزبەکەیدا، هەر ئەوەی دێت بەرنامەی دواڕۆژی حیزبی دێموکرات لەسەر بنەمایی سۆسیالیزمی دێموکراتیک دادەڕێژێت و دەیەوێ ستەمی چینایەتی و ڕەگەزی بسڕێتەوه له کۆمەڵگەدا، دەتوانین بڵێین یەکێک له بنەما فکرییەکانی دوکتور قاسملوو بووه بۆ ئەخلاق له سیاسەتدا.

بەگشتی دەتوانین ئاوا ئەو چەمکه کۆ بکەینەوه که له سێ بۆعدەوه دوکتور قاسملوو ڕێبەرێکی ئاشتیخواز، پێشکەوتنخواز،وه هاوکات داهێنەر بووه. ئەو هەولی داوه چەمکی سیاسی مۆدێڕن بێنێته نێو کۆمەڵگه، بەلام هاوکات واقێعبین بووه. ڕێبەرێک بووه که کۆمەڵگەی خۆی خوێندووەتەوه، کۆمەڵگەی خۆی باش ناسیوه هەڵیسەنگاندوو، وه هەولێیش داوه ئەو چەمکه سیاسیانەی که دوکتور قاسملوو دایهێناوه به مرووری زەمان به پەروەردەیەکی سیستماتیک چ له ناو حیزبەکەی خۆیدا وه چ له ناو بزووتنەوەدا هەنگاو به هەنگاو نەهادینەی بکات و بەخۆشیەوه که ئەمڕوکه دەنینین هزری دوکتور قاسملوو بیری دوکتور قاسملوو له تەواوی جۆمگەکانی سیاسی و کۆمەڵایەتی حیزبی دێموکراتدا ڕەنگی داوەتەوه.

***

ئەخلاق، خاوەنی ڕێساگەلێ نیه که پێش بوونی مرۆڤ، بوونی لەپێشینەی هەبێ، بەڵکو بوونی، بەنده به بوونی مرۆڤەوه وەک تاک و بوونی مرۆڤ لەنێو

کوردستان
● ژمارە: ٩٠٠
١٥ی گەلاوێژی ١٤٠٤ _ ٦ی ئاگوستی ٢٠٢٥

د. عەبدولڕەحمان قاسملوو:

هەرگیز خەبات بۆ دیموکراسی نابێ بچێتە ژێر سێبەری خەبات بۆ مافی نەتەوایەتی و چینایەتی و تا حیزبی دیموکرات مابێ، دیموکراسی ئامانجیەتی"

کۆمەڵدا، وەک بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی.

لە ڕوانگەی شەهید قاسملووەوە، سیاسەت ئەکتێکی شۆڕشگێڕانەیە بۆ وەدیهێنانی گشت ڕەهەند و بوارەکانی ئازادی. لە ڕوانگەی ئەوەوە، سیاسەت نابێ ئامرازی تێرکردنی غەریزەی دەسەڵاتخوازی بێ، بەڵکو دەبێ گۆڕەپانێ بێ بۆ ئازادی و ڕەسەنایەتیی مرۆڤ لە هەموو بوارەکانی کولتووری، ئابووری، کۆمەڵایەتی و سیاسی دا. لەم ڕوانگەیەوە، سیاسەت دەبێ بەستێنێ فەراهەم بکات کە مرۆڤەکان، ئازادانە بڕیار بدەن و هەڵبژێرن و ژیانێک بژین کە شایستەی مرۆڤ بێت و هیچ سیستمێکی سیاسی نابێ ڕێگەی پێ بدرێ کە کەڵکی ئامرازی لە مرۆڤ و کۆمەڵگە وەربگرێ و لەنێو سیستمی ئیدئۆلۆژیک دا بیتوێنێتەوە.

عەلی بداغی

ئەوەی دوکتور قاسملوو لە ڕێبەرانی پێش خۆی و دوای خۆیشی جیا دەکاتەوە ئەوەیە کە دوکتور قاسملوو ڕێبەرێکی خاوەن گوتار بووە. یەک لە تەوەرە سەرەکییەکانی ئەم گوتارە سەربەخۆ و تایبەتەی دوکتور قاسملووش دێموکراسی و دێموکراسیخوازییە کە هەموو ڕەهەندە فکری و خەباتکارییەکانی دیکەی د. قاسملوو بۆ مانابەخشین بەو دێموکراسییە دەبەستێتەوە. ئەمە هەر قسەی منی پێشمەرگەیەکی حیزبی دێموکرات نیە، بێرنارد کۆشنێر، وەزیری دەرەوەی پێشووی فەڕانسە لە ڕێوڕەسمی ناشتنی تەرمی د. قاسملوو لە پێرلاشێزی پاریسدا دەڵێ: قاسملوو، ئەتۆ هەموو ژیانت لەپێناو نەتەوەکەت، ئازادی و دێموکراسی نەک هەر بۆ کورد، بەڵکوو بۆ هەموو دنیا فیدا کرد. یان نووریی دێهکوردی، چالاکی چەپ و دۆستی نیزیکی حیزبی دێموکرات کە لە تێرۆری مێکونووسدا لەگەڵ د. شەرەفکەندی شەهید بوو، لەو بارەیەوە دەڵێ: قاسملوو لەماوەی سەرکردایەتی کردنی حیزبەکەیدا زۆر شتی فێری ئەندامانی حیزبەکەی کرد، بەڵام بەبایەخترینی ئەوانە دێموکراسی بوو"، بۆیە لەخۆڕا نەبوو کە نازناوی مامۆستای دێموکراسیی پێ درابوو.

ئەگەر ئێمە ئاوڕێک لە ڕابردوو و پێشینەی بزووتنەوەی سیاسیی کورد بەتایبەت حیزبی دێموکرات بدەینەوە، لەو کاتەوە، واتە لە کۆتاییەکانی دەیەی ٤٠ی هەتاوییەوە کە د. قاسملوو لە ئورووپاڕا دەگەڕێتەوە و ڕێبەریی حیزبی دێموکرات دەگرێتە دەست و ئێستا و داهاتووی ئەم حیزبە دادەڕێژێتەوە؛ دەبینین هیچ ڕێبەرێکی سیاسی و هیچ حیزبێکی سیاسی لە کوردستان بە قەت د. قاسملوو، و بە قەت حیزبی دێموکراتێک کە ئەو بناغەکەی دارشتۆتەوە، هەوڵی بۆ چەسپاندنی دێموکراسی لە ژینگەی سیاسی و کۆمەڵایەتیی کوردستاندا نەداوە. دێموکراسیخوازیی د. قاسملوو و تیۆریزەکردنی ئەو گوفتومانە لە خەباتی نەتەوەیی و سیاسیی گەلەکەیدا هەمووی لەپێناو دابینکردن و دەستەبەربوونی مافی چارەی خۆنووسینی کورد لە ئێران بووە، تا ئەو ڕادەیە کە دێموکراسی بۆ ئێران پێش مافی نەتەوەیی بۆ کورد لەو وڵاتە دەخا، چونکی ئەو دێموکراسییە بە بنەمایەک و زەمانەتێک بۆ جێگیربوونی مافە نەتەوییەکانی کورد دەزانێت.

د. قاسملوو لە پانتاییەکی دیکەشدا، ڕوکن و پایەکانی دیکەی گوتارە تایبەت و سەربەخۆکەی وەک فرەحیزبی و پلۆرالیزم هەر لە خزمەتی ئەو دێموکراسیخوازییەدا پێناسە دەکا. چونکی باوەڕی وایە بەبێ پلۆرالیزم و کۆکردنەوەی فرەیی و جۆراوجۆرییە سیاسییەکان ناکرێ ئەو دێموکراسییە لە قەوارەیەکی سیاسی-جوغرافیدا شکڵ بگرێ و دەوامی هەبێ.

د. قاسملوو بە ڕوونی دەڵێ دێموکراسی بۆ ئێمە واتە پلۆرالیزم و ئازادیی ئەندێشە و بیرورا و دەربڕین. بەڵام ئەم دێموکراسییەی لە وێژمانی د. قاسملوودا دەخوێندرێتەوە، دێموکراسیی زۆرینە نییە. واتە ئەگەر نموونە بە ئێران وەک واحیدێکی سیاسی-جوغرافی بێنینەوە، ناکرێ ئەو دێموکراسییە ئاکامی بڕیاری زۆرینەی ئەو وڵاتە بێت، چونکی ئەم وڵاتە خۆی هەڵگری فرەیی و جۆراوجۆریی نەتەوەیی، زمانی، ئایینی و کولتوورییە و دەبێ کۆمەڵە مافی تایبەت بۆ هەموو ئەو جۆراوجۆرییانە قایل ببین. بۆیە ئەم دێموکراسییە لە ڕوانگەی د. قاسملووەوە دەبێ توافوقی بێت. دێموکراسییەکی تەوافوقی کە دەرفەتی خۆدیتنەوە و هاوبەشیی سیاسی بۆ هەموو نەتەوەکان، بۆ هەموو حیزبەکان و بۆ هەموو جۆراوجۆرییەکانی ئەم وڵاتەی دەستەبەر کردبێت. ئەو مۆدێلە دێموکراسییە لە گوفتومانی د. قاسملوو، ئێستاش تاکەچارەسەری پرسی نەتەوەکان لە ئێران و مانەوەی وەک وڵاتێک بە شێوەی ئێستایەتی. فیدرالیزم وەک دروشمی ستراتیژیی ئێستای حیزبی دێموکراتیش کە لەسەر بنەمای دابەشکردنی دەسەڵات و خۆبەڕێوەبەری بەپێی تایبەتمەندییە نەتەوەیی و جوغرافییەکانی نەتەوەکانی ئێرانە، هەر لە چوارچێوەی ئەو گوفتومانەی د. قاسملوو و دێموکراسیخوازیی ئەودا پێناسە دەکرێت.

لە لایەکی دیکەوە خۆ ئەگەر مافی دیاریکردنی چارەنووس بە ڕوکنێکی دیکەی گوفتومانی د. قاسملوو دابنێین، ئەمەش بەپێی دۆخ و هەڵکەوتوویی کورد لە ئێران هەر لە چوارچێوەی گوفتومانی دێموکراسیخوازیی د. قاسملوودا پێناسە دەکرێت. چونکی لە وڵاتانی فرەنەتەوەدا، ئەگەر مافی دیاریکردنی چارەنووسی گەلان نەبێتە باوەڕ و دانی پێدا نەنرێ و دەستەبەریش نەکرێ، دێموکراسی جێگر نابێ. پێوەندیدار بە ئێران ئێمە دەبینین زیاتر لە ١٠٠ ساڵە دەوڵەت-نەتەوەی ئێرانی لەسەر بنەمای ناسیۆنالیزمی فارس و ئایینزای شیعە بەتوندی سەرکوتی بزووتنەوەی نەتەوەیی و دێموکراسیخوازیی کورد لە ئێرانیان کردوە، بەڵام شۆڕشی ژینا و نەورۆزەکانی چەند ساڵی ڕابردوو دەریخست ئەوەی شکستی خواردوە هەر سیستمی ناوەندگەرای تاران بووە و حکوومەتی ناوەندی لە ئێران مەحکوومە بە دانبنان بەوەی پرسی کورد تەنیا بە پێوانەکانی دێموکراسی چارەسەر دەبێ.

لەو بارەیەوە د. قاسملوو نیزیک بە ٦٠ ساڵ لەوە پێش لە کتێبی "کوردستان و کورددا" بەو شێوەیە باس لە چارەسەری پرسی کورد دەکا و دەڵێ "چارەسەری مەسەلەی نەتەوایەتیی کورد بە دێموکراسییەوە بەستراوە، چونکە مەسەلەی نەتەوایەتی بۆخۆی بەشێکە لە دێموکراسی. مەسەلەی نەتەوایەتی چارەسەر نابێ ئەگەر لە چوارچێوەیەکی دێموکراتێکدا نەبێ و بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی نەتەوایەتییش، دەبێ پێوەندییەکی دێموکراتی لەنێوان نەتەوەکاندا پێک بێ. دیارە ڕزگاریی تەواو لە زوڵم و زۆریی نەتەوایەتی و دابینکردنی یەکیەتیی نێوان نەتەوەکان تەنیا لە چوارچێوەی دێموکراسیدا ئیمکانی هەیە. واتە چارەسەرکردنی مەسەلەی نەتەوایەتی بە بوونی دێموکراسییەوە بەستراوەتەوە و هەرچی دێموکراسی زیاتر بێ، ئاسۆی چارەسەرکردنی مەسەلەی نەتەوایەتیش ڕوونتر دەبێ. ئەمە خۆی بەڵگەی ئەوەیە کە خەبات بۆ دێموکراسی، خەبات بۆ چارەسەری مەسەلەی نەتەوایەتیشە.

ئەو ڕوانگەیەی د.قاسملوو لە بەرنامەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا لە هەموو کۆنگرەکانی ئەم حیزبەدا بە تەواوی ڕەنگی داوەتەوە. لە بەرنامە و پێڕەوی پەسندکراوی کۆنگرەی ١٧ی حیزبدا و لە ماددەی یەکدا هاتوە: "حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران حیزبی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی ئێران، شان بە شانی هێزە پێشکەوتنخوازەکانی سەرانسەری ئێران بۆ دامەزراندنی سیستمێکی دێموکراتیکی فیدراڵی لە ئێران و وەدەستهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووسی گەلی کورد لە کوردستانی ئێراندا خەبات دەکا."

د. قاسملوو لە دوایین وتووێژی پێش شەهیدبوونی کە لەگەڵ عینایەت فانی و تەلەڤیزیۆنی بی بی سی لە سەفەری بێگەڕانەوەیدا کردبووی و ٢٠ ساڵ دوای تێرۆرکردنەوەی بڵاو کرایەوە، دەڵێ: ئەگەر سەرنجتان دابێ ئێمە «دێموکڕاسی بۆ ئێران»مان وەپێش «خودموختاری بۆ کوردستان» خستوە، نەک لەبەر ئەوەی بە باوەڕی ئێمە دێموکڕاسی هەموویە و هەموو شتێکە و خودموختاری تەنیا بەشێکە لە دێموکڕاسی، بەڵکوو لەبەر ئەوەی باوەڕمان وایە بەبێ دێموکڕاسییەکی سەقامگیر لە ئێران، ئەگەر خودموختاری بەدەستیش بێنین ئەم خودموختارییە دەکەوێتە مەترسییەوە. ئێمە لە هەلومەرجی ئێستادا چەکەکانمان دەستەبەری پاراستنمانن. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دەبێ شتی دیکە لەجێی چەک دابنێین. ئەو شتەش کە دەتوانێ جێی چەک بگرێتەوە تەنیا دێموکڕاسییە. دوایە دێ بە زمانێکی سادە ئەو دێموکراسییە شی دەکاتەوە و دەڵێ دێموکڕاسی بۆ ئێمە یانی فرەیی (پلوڕالیزم)، دێموکڕاسی واتە ئازادی بۆ هەموان، ئازادیی بیروباوەڕ، ئازادیی دەربڕین، ئازادیی زمانە نەتەوەییەکان، ئازادیی فەرهەنگ، ئازادیی حیزبەکان، دانی دەسەڵاتی جێبەجێکردن بەدەستی خەڵک و ئێمە باوەڕمان وایە کە هیچ جۆرە دیکتاتۆرییەک لە ئێران لە دوارۆژدا ناتوانێ ئامانجەکانی خەڵکی ئێران، گەلانی ئێران دابین بکا، مەگەر سیستمێکی دێموکراتیک نەبێ.

هەر لەو وتووێژەدا دوکتور قاسملوو دەڵێ ئێمە باوەڕمان بە دێموکڕاسییەکی قووڵ لە ئێراندا هەیە، دێموکڕاسییەک کە ڕێز بۆ مافەکانمان دابنێ، ڕێز بۆ مافی نەیارانیش دابنێ. چونکە بە باوەڕی ئێمە هیچ دێموکڕاسییەک بێ ڕێزدانان بۆ مافی نەیاران ناتوانێ هەبێ و هەربۆیەش ئێمە دژی هەموو ئەو ڕێکخراوانەین کە بەجۆرێک دەیانەوێ لە ئێران دیکتاتۆری دامەزرێنن.

ئەگەر بمەوێ بە کورتی ئاکامێک لەو باسە وەربگرم، دەبێ بڵێم کە دێموکراسی بۆ دوکتور قاسملوو ئامانجە هەرە بەرزەکە بوو. مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە دەڵێ د. قاسملوو هەموو هەوڵی ئەوە بوو پێش هەموو شوێنێک دێموکراسی لەنێو حیزبەکەی خۆی و کۆمەڵگەکەی خۆی کوردستاندا نەهادینە بکا و ئەگەر حیزبی دێموکرات لەو سۆنگەیە شتێکی لە دەست دەدا، د. قاسملوو دەیگوت ئەوە بەها و باجی دێموکراسییە کە دەبێ بیدەین. د. قاسملوو لەسەر ئەو باوەڕە بوو ئەگەر حیزبێک، یان وڵاتێک پێویستە دێموکراتیزە بن، دەبێ تاکەکان و کەسایەتییەکانی ئەم حیزبە دێمۆکرات پەروەردە بن و بە بنەماکانی دێموکراسی بار بێن. هەر ئەوەش بووە هۆی ئەوەی پرەنسیپەکانی خۆی بۆ تاکی دێموکرات لە کۆمەڵە پێناسەیەکدا فۆرمولە بکا کە لە حیزبی دێموکراتدا بە "سیمای دێموکرات" ناسراوە.

لە گرینگترین بەندەکانی "سیمای دێموکرات"دا باس لە سەربەخۆیی سیاسیی تاکی دێموکرات و حیزبی دێموکرات کراوە کە بێگومان سەربەخۆیی سیاسی کۆڵەکەی تیوریی دێموکراسییە و حیزبی دێموکرات لەپێناو ئەو سەربەخۆیی سیاسییەدا باجی زۆری لە مێژووی خەباتی خۆیدا داوە. دیارە خۆی "کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم" باشترین بەڵگەنامەی تیوریک لەسەر بنەماکانی دێموکراسیخوازیی د. قاسملووە. دوکتور قاسملوو لەسەر ئەو باوەڕە بوو کە دێموکراسی سێ جۆری هەیە کە دەبێ تەواوکەری یەکتری و پێکەوە بن. دێموکراسیی کۆمەڵایەتی، دێموکراسیی سیاسی و دێموکراسیی ئابووری. د. قاسملوو باسی ئەوەی دەکرد کە وڵاتانی سۆسیالیستی، دێموکراسیی ئابووری و کۆمەڵایەتییان دەستەبەر کردوە، بەڵام بەلای دێموکراسیی سیاسیدا نەچوون، هەروەها لە وڵاتانی ڕۆژئاواییشدا دێموکراسیی کۆمەڵایەتی و سیاسی دابین کراوە بەڵام دێموکراسیی ئابووری بەدی نەهاتوە و بۆیە ئەو دوو سیستمە هەردوو ناکامڵ و ناتەواون. سێ ساڵ دوای تێرۆری د. قاسملوو بینیمان کە یەکیەتیی سۆڤییەت هەڵوەشا، ڕێک لە بەر نەبوونی ئەو دێموکراسییە سیاسییەی کە دوکتور قاسملوو باوەڕی پێی بوو.

لە یەک ڕستەدا دەتوانم بڵێم دێموکراسی گرینگترین توخمی گوتاری فکری و مەنزوومەی فکریی د. قاسملوو بوو.

❊❊❊

لە ڕوانگەی دوکتۆر قاسملووەوە، ئازادیی تاک بە مانای پێکهێنانی دورگەی تەریک و دابڕاو لە یەکتر نیە و تاک ناتوانێ ئازاد بێ و کۆمەڵگە یەخسیر و دیل. هەربۆیە بەڕێزیان لایەنگری دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و ئازادیی پێکهێنان حیزب و ڕێکخراو و سەندیکا و چاپەمەنیی ئازاد و دژی هەرچەشنە ئیدئۆلۆژییەکی داسەپێن و خۆسەپێن بوو.

بەکورتی شەهید دکتۆر قاسملوو، داکۆکیکاری گونجاندنی ئەخلاق لە سیاسەتدا بوو و پێی وا بوو کە ئەگەر سیاسەتێ ئەخلاقی نەبێ، ناتەبایە لەگەڵ گەوهەری بوونی مرۆڤ دا کە ئازادییە. ئەخلاق لە ڕوانگەی ئەوەوە، چەمکێکی ئاسمانی و ئابستراکت و میتافیزیکی نیە. بەڵکو ئەخلاق، شیکردنەوەی خودی گەوهەری ئازادییە. ئەو لەسەر ئەو باوەڕە بوو کە تەنیا لە سیستمی دیموکراتیک دا، نرخ بۆ ئازادی، هەڵبژاردن و بیری ئازاد دادەنرێ و هەر لەو ڕوانگەیەشەوە، تەنیا دیموکراسی بە سیستمی ئەخلاقی دەناسی و هەر لەم ڕوانگەیەشەوە پێداگری دەکرد:

"هەرگیز خەبات بۆ دیموکراسی نابێ بچێتە ژێر سێبەری خەبات بۆ مافی نەتەوایەتی و چینایەتی و تا حیزبی دێموکرات مابێ، دیموکراسی ئامانجیەتی"

دریژەی...

سۆسیالیزمی دێموکراتیک؛ دێموکرات و ئیدەئالەکانی چەپ

ئەوەشدا دەربەدەری بە مانای چەقبەستوویی ئایدیۆلۆژی نەبوو. لەو ڕەوەندەدا، حیزب بە قووڵی پەیوەندی بە پارتە سۆسیال دێموکراسییە ئەوروپییەکان، تۆڕەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی، و دامەزراوە پێشکەوتووەکانی مافی مرۆڤەوە هەبوو.

بە درێژایی ساڵانی نەوەدەکان و ٢٠٠٠ەکان، حیزبی دیموکرات. درووشمی خۆی بۆ ئێرانێکی فیدراڵی دێموکراتیک گۆڕی و زیاتر یەکسانی ئابووری و ئۆتۆنۆمی کولتووری ڕوون کردەوە. ئەم حیزبە جەختی لەسەر پێویستی بەرەنگاربوونەوەی هەردوو دەوڵەتی ئیسلامی- دەسەڵاتخواز و سیاسەتی نیولیبراڵی سەرمایەداری کردەوە کە زیانیان بە چینی کرێکار و تەنانەت مامناوەندیی کۆمەڵگەی ئێران گەیاند.

ئەمڕۆ لە بەرامبەر تەحەددای سیاسی نوێدا – لەوانەش دارمانی ئابووری، قەیرانی ژینگەیی، بێکاریی گەنجان و بڵاوبوونەوەی هێزە دژە دێموکراسییەکان – حیزبی دیموکراتی کوردستان بناغەی سۆسیالیزمی دێموکراتیکی خۆی دووپات دەکاتەوە. ئەمەش لە بانگەوازەکانیدا بۆ:

– ئێرانێکی فیدراڵی کە هەموو گرووپە نەتەوەییەکان –بە کورد، بەلوچ، ئازەری، فارس، عەرەب و تورکەمەنەوە – مافی ئۆتۆنۆمیی سیاسییان هەیە.

–ئابوورییەکی دادپەروەرانە لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە، لەگەڵ خوێندنی بێبەرامبەر، چاودێری تەندروستی گشتگیر، مافی کار، و وەبەرهێنانی گشتی لە پارێزگا دواکەوتووەکاندا.

–کۆمەڵگەیەک کە یەکسانی جێندەر تێیدا هەبێ، بە بەشداریی چالاکانەی سیاسی و کۆمەڵایەتی ژنان لە هەموو بوارەکاندا.

– سێکۆلاریزم و مافی مرۆڤ وەک بناغەیەکی بێ مەرج بۆ یاسای بنەڕەتی داهاتووی ئێران.

مۆدێلی سۆسیالیستیی دیموکراتی کورد

هەڵوێستی ناوازەی ئەمڕۆی حیزبی دیموکراتی کوردستان ئەوەیە کە داواکارییەکانی نەتەوەیەکی ستەملێکراو لەگەڵ دیدێکی گشتگیرانەی سۆسیالیزمی دێموکراتیک تێکەڵ دەکات وەک بەدیلێک بۆ شۆڤێنیزمی نەتەوەیی، بناژۆخوازی ئیسلامی و ئۆلیگارشی سەرمایەداری دەیخاتە ڕوو و هەروەها نەخشەڕێگای فیدراڵی، یەکسانیخواز و فرەیی بۆ هەردوو کوردستان و ئێران پێشکەش دەکات. بەم کارە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەچێتە پاڵ نەریتێکی جیهانیی فراوانتر کە بریتییە لە حیزبە دێموکرات سۆسیالیستییەکان، هێزگەلێک کە بەدوای یەکسانی کۆمەڵایەتیدا دەگەڕێن، بەبێ ئەوەی بکەونە ناو پاوانخوازییەوە، تەحەدای سەرمایەداری دەکەن و لە دێموکراسی نەک وەک تاکتیکێکی کاتی، بەڵکوو وەک پرەنسیپێکی ئەخلاقی و سیاسی دەڕوانن.

سۆسیالیزمی دێموکراتیکی حیزبی دێموکرات تەنیا بەرنامەیەکی سیاسی نیە؛ دیدێکی کۆمەڵگەیە کە تێیدا پرسی کورد، پرسی کار و چینایەتی و پرسی ئازادی و مافەکانی مرۆڤ هەموویان پێکەوە باس دەکرێن.

دەرەنجام: کۆمەڵگەیەکی دادپەروەرانە بۆ هەمووان

پابەندبوونی حیزبی دیموکراتی کوردستان بە سۆسیالیزمی دێموکراتیک وەک وەڵامێکی بەهێزە بۆ ئەو قەیرانە فرەییانەی کە ڕووبەڕووی ئێران و گەلی کورد بووەتەوە وەستاوە. حیزب بە خستنەڕووی پلاتفۆرمێک کە لە یەک کاتدا نەتەوەیی، دێموکراسی و سۆسیالیستی بێت، کۆکردنەوەیەکی دەگمەن و پێویست لە دیمەنی پارچەپارچەکراوی سیاسەتی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دابین دەکات.

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران نمونەیەکی باشە کە پیشان دەدات چۆن ئامانجەکانی سۆسیالیزمی دیموکراتی دەتوانن لەگەڵ خەباتی نەتەوەیی یەکبگرنەوە. ئەم حیزبە هەشتا ساڵە کار دەکات بۆ ئازادی کورد و کوردستان و یەکسانی کۆمەڵایەتی. حیزب باوەڕی بەوە هەیە کە ئازادی و سەربەستی کورد لە چوارچێوەی ئێراندا پەیوەندی بە مافی هەموو خەڵکی ئێرانەوە هەیە و هەموویان پێکەوە دەبێت خۆیان ئازاد بکەن و تێبکۆشن بۆ ئازادی.

بابەتەکە ڕوونە، ڕزگاری نەتەوەیی بەبێ دادپەروەری ناتەواوە؛ سۆسیالیزم بەبێ دێموکراسی مەترسیدارە؛ و دێموکراسی بەبێ چاکسازی کۆمەڵایەتی کونە. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەردەوامە لە پاڵپشتیکردنی دیدگای کۆمەڵگەیەکی دادپەروەر و گشتگیر و دێموکراسی، کە لە ئەزموون و خواستە زیندووەکانی گەلی کورددا زەمینەسازی کراوە و بەستراوەتەوە بە ئایدیاڵە گشتگیرەکانی چەپی دێموکراسی. ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە لەگەڵ ئەو گۆڕانکاریانەدا هاتە ئاراوە کە لە جیهاندا دروست بوون، بەتایبەتی ئەو حزبانەی کە دەیانویست ڕێگەیەکی سێیەم بدۆزنەوە جگە لە سۆڤیەت و ئەمریکا. حیزب دێموکرات و لەسەرووی هەمووان دکتۆر قاسملوو باوەڕی بەوە نەبوو کە دێموکراسی تەنیا ئەوە بێت کە هەر چوار ساڵ جارێک دەنگ بدرێت، بەڵکو دێموکراسی واتای ئەوەیە کە خەڵک هەموو ڕۆژێ بەشداری بکەن لە بڕیاردان سەبارەت بە ئەو شتانەی کە کاریگەری لەسەری هەیە.

ئەم دیدە، ئەگەر بەدی بهێنرێت، نەک هەر خزمەت بە کوردستان بەڵکوو خزمەت بە هەموو ئێران و هەموو گەلانی تامەزرۆی کەرامەت و یەکسانی و ئازادی دەکات.

❊❊❊

❊ مامۆستای زانکۆی کۆیە، پسپۆڕی مێژوو

هەگبەی شاخ و شۆڕش

برایم چووکەڵی

شەهید ڕەحمان سۆفیزادە لە ساڵی ۱۳۳۹ی هەتاوی لە شاری پیرانشار لە بنەماڵەیەکی کوردپەروەر لەدایک بوو. پاش تێپەڕکردنی ۷ ساڵ لە تەمەنی سەرەڕای دەستکورتیی بنەماڵەی، بەڵام بابی وەبەر خوێندنی نا تاکوو دوارۆژێکی گەشی هەبێ. ڕەحمان قۆناغەکانی خوێندنی یەکە لە دوای یەک بڕی و لە زانکۆ بڕوانامەی فەوقی دیپلۆمی وەرگرت.

بە دەست پێکردنی خۆپێشاندانەکان بە دژی ڕێژیمی گەندەڵی حەمە ڕەزا شا لە شاری پیرانشار، ڕەحمانی سۆفیزادە لەو کەسانە بوو کە ڕۆڵی سەرەکی لەنێو لاواندا گێڕا. پاش ئەوە کە ویست و ئاواتەکانی خۆی لە بەرنامە و ڕێبازی حیزبی دێموکراتدا دیتەوە و تێکۆشانی سیاسیی خۆی بە ڕەسمی لە حیزبی دێموکراتدا دەست پێکرد. ڕەحمان هەر لەدەسپێکی کار و تێکۆشانی خۆیدا ڕۆڵێکی گرینگ و سەرەکیی لە سازماندانی لاواندا گێڕا. لە ڕووی کۆمەڵایەتی، ئەو کوڕێکی ڕوح سووک، دەم بە پێکەنین، زیرەک و چالاک، کادرێکی خەباتگێڕ و نەسرەوتوو بوو. دەیزانی چۆن لەگەڵ خەڵک و کولتووری ئەو خەڵکە هەستانودانیشتن بکا. لە هاوکاریکردنی هاوڕێیانی دریغی نەدەکرد و لە هەر بوارێکدا لە دەستی هاتبایە گرفتی لەسەر شانی هاوسەنگەرانی لادەبرد. لە بواری سیاسییشدا کادرێکی سیاسیی تێگەیشتوو و پێگەیشتوو و خوشناو بوو. ئەندامەتیی کۆمیتەی شارستانی پیرانشار، ئەندامەتیی هەیئەتی ئیجرایی و بەرپرسایەتیی کۆمیتەی شارستانی ڕەبەت چەند بەرپرسایەتییەکی شەهید ڕەحمان بوو.

قادر وریا هاوسەنگەری شەهید لە یادداشتەکانی بەمجۆرە باسی دەکا: "خەڵکی و خاکی بوو. شانازیی بەوە دەکرد کە کوڕی سۆفی ڕەسووی گاچۆڵەکەیە و لە بنەماڵەیەکی زەحمەتکێشدا لە دایک بووە. لەگەڵ ئەوەی خەڵک دەستیان ڕادەگرت تا ئەو مامۆستایەی جاران و ئەم پێشمەرگەیەی ئێستا بەسەریدا بڕوا، فەخری بەسەردا نەدەفرۆشتن، لە هەر ماڵێک لایدابایە، وەک کوڕی ماڵێ ڕەفتاری دەکرد، داری ورد دەکرد، قەندی بۆ دەشکاندن، سفرەی لەگەڵ کۆدەکردنەوە، چای تێدەکرد، بۆخۆی جێوبانی خۆی هەڵدەگرت. وێنەگر و خۆشنووسێک بوو، حەزت دەکرد چی تراکت و ئاگاداری و سەربەرگی بڵاوکراوەکانە، وەک تەختەبەردە پانەکەی دەم ڕێگای چەکۆ ـ میراوێ کە دروشمی دێمۆکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستانی لەسەر نووسیبوو، بە خەتی ئەو بنەخشێندرێن. لە بواری ڕاگەیاندندا، کەم کادری حیزبیی هاوتەمەنی تۆزیان دەشکاند. بە زمانی سادە و پاراوی و بەو شارەزاییە سەرنجڕاکێشەی ئەو منداڵەی شاری، لە کۆمەڵناسی و دەروونناسی و پێوەندییەکانی خەڵکی لادێ هەیبوو، مەبەستەکانی خۆی و حیزبەکەی، بە هاسانی لە نێو خەڵکدا دەبردە پێش. لە خۆڕایی نەبوو لە مانگەکانی دیفاع لە ئازادیو هێرش بۆ سەر دوژمندا، تەداروکی بەشێکی زۆر لە هێزی پێشمەرگەی حیزب و هێزی پشتیوانیان لە ناوچەی پیرانشار و سەردەشت بەو سپاردبوو. ئەو ئەگەرچی وەک پسپۆڕێکی کاری تەشکیلاتی لە ئاستی حیزبدا ناوی دەرکردبوو، بەڵام لە ئازایەتی و نەترسی و شەڕکەریدا، لە هیچ قارەمانێکی مەڵبەندەکەی خۆی، پیرانشار، نەدەمایەوە."

هەیاس کاردۆ لە بیرەوەرییەکانیدا ئاوا باسی شەهید ڕەحمان دەکا: "سۆفیزادە بە نیسبەت تەمەنی کەمی (ئەوکات لە خوار ۲۵ ساڵیدا بوو) زۆری دەزانی. لەنێو ئەو هەموو لاو و تازە لاوانەی تازە ڕوویان کردبووە ڕیزەکانی شۆڕش، ژمارەیەکیان زۆر دیار و بەرچاو بوون. ڕەحمان یەک لەوانە بوو کە چاوەڕوانیی زۆری لێ دەکرا و بۆچوون و زانیارییەکانی جێگای لێ وردبوونەوە بوون. ئەو کە لە یەکیەتیی لاوانەوە دەستی بە خەبات کرد وەک کەسێکی خۆشفکر و خاوەن ڕا چاوی لێ دەکرا و هەر بۆیە بەپەلە جێگای خۆی لە ڕێبەرایەتیی ئەو ڕێکخراوەدا کردەوە. چاکم لە بیرە لە ڕێورەسمی ۲۵ی گەلاوێژی ساڵی ۱۳٦۱دا کە خەڵکی چەند گوندی ناوچەی چۆمی مەجیدخانی مەهاباد لەنێو باغەکانی "قەرەگۆل" کۆ ببوونەوە، قسەکانی ئەو کوڕە باڵا بەرزە سەرلووت ئارەقاوییە گفتولفت خۆشە سەیر کاری تێکردن. ناوبراو هەمیشە قسەکانی بە شێعرێکی شۆڕشگێری دەست پێ دەکرد کە من لەتە بەیتێکیم هەر لە بیرە کە دەڵێ: بیری مێژوو ژیلەمۆی ئازادیخوازی تێکۆشان.... سۆفیزادە لە ناوچەی پیرانشارەوە خۆی گەیاندبووە نیزیک میاندواو هەتا بە وتاری ئاگراوی تۆوی خەبات و خۆڕاگری بچێنێ و دەرسی چۆنیەتیی ژیان بڵێتەوە."

شەهید ڕەحمان بە دڵ ئەویندای ئازادی نەتەوەکەی بوو. لەپێناو گەیشتن بە ئاوات و ئامانجی نەتەوە ستەملێکراوەکەیدا هەموو نرخێکی بە هەرزان دەزانی. جووڵە و تەکانەکانی ئەو لاوە دڵ گەرمە خەریک بوو تەزوویەکی خۆش بدا بە لەشی کوردستان کە دەستی ڕەشی زاڵم دڵی گەرمی لە لێدان خست. هێزەکانی کۆماری ئیسلامی بەرەبەیانی ڕۆژی ۲٦ی گەلاوێژ بە هێزێکی زۆرەوە هێرشیان کردە سەر گوندی جانداران و دەورووبەری، کە لە لایەن تێکۆشەرانی دێموکراتەوە بەرپرچیان درایەوە و پاش شەڕێکی یەک ڕۆژە ژمارەیەکی بەرچاویان لە هێزی کۆنەپەرەستی کوشت و پاشەکشەیان پێ کردن. لەو بەربەرەکانییەدا کە ڕەحمانی سۆفیزادە فیداکارییەکی کەموێنەی لە خۆی نیشان دا، پاش خۆڕاگری و وەدەستهاتنێکی زۆر پاڵەوانانە، کەوتە بەر گوللەی داگیرکەران و خوێنی تێکەڵ بە خوێنی کادریکی دیکەی حیزب –مەحموود فەیزی– بوو، و ڕوحی پاکی بەرەو ترۆپکی نەمان هەڵفڕی.

مەتەڵی بەرژەوەندییەکانی کورد لە سووریەی ئەحمەد ئەلشەرع و "تەحریر الشام"دا

خالید حەسەنپوور

کاتێک ڕێژیمی بەشار ئەسەد لە دێسامبری ساڵی ڕابردوو بە دەست هەیئەتی "تەحریرالشام" ڕووخا، ڕووخانی کتوپڕی ئەسەد، کۆمەڵگەی نێوونەتەوەیی و تەنانەت سووریەشی غافڵگیر کرد. دەگەڵ ئەوەی لە ساڵی ۲۰۱۱ وە خەڵکی سووریە هەوڵی لابردنی ڕێژیمی ئەسەدیان دەدا، بەڵام ئەسەد بە پشتیوانیی کۆماری ئیسلامی و ڕووسیە، وڵامی خەڵکی ناڕازیی بە ئاور وئاسن دایەوە و جارێکی دیکە خۆی چەقاندەوە و مەرگی خۆی وەپاش دا. دوای ۱۲ ساڵ شەڕی بێ نێوبڕی نێوخۆیی و کوژرانی دەیان هەزار نەفەر لە خەڵکی ئەم وڵاتە، دواجار وا دەهاتە بەرچاو کە ڕێژیمی ئەسەد زۆربەی دژبەرانی خۆی لەنێو بردبێ و لاوازی کردبن، کەچی لەپڕ هێزەکانی "تەحریرالشام" کە بە چەکوچۆڵەی پێشکەوتوو و درۆن و تۆپخانە پۆشتە و تەیار کرابوون و بنکەکانیان لەسەر سنووری سووریە و تورکیە بوو، جووڵەیان پێ کرا و لە ماوەی حەوتوویەکدا ڕێژیمی ئەسەدیان ڕووخاند!

لە ڕاستییدا دەکرێ هاتنە سەرکاری "تەحریر الشام" بە سەرۆکایەتیی ئەحمەد ئەلشەرع، وەک لەدایکبوونی منداڵێک ببینین کە پێش وادە بە نەشتەرگەری لەدایک بووبێ! بە هاتنە سەرکاری کتوپڕی دەسەڵاتی نوێ، ئاگری هەموو ئەو کێشە ئێتنیکی و مەزهەبی و کۆمەڵایەتییانەی کە بە درێژایی مێژوو لە سووریەدا ئینکار و سەرکوت کرابوون، بڵێسەیان سەندەوە و دەسەڵاتی نویی سووریەیان تووشی ئاڵەنگاریی جیدی کرد. ئەکتەری سەرەکی کە ئاڵوگۆڕەکانی سورییەیان شکڵ پێدا و بوونە هۆی ڕووخانی ئەسەد و هاتنە سەکاری تەحریرالشام، ئەمریکا، تورکیە و ئیسڕائیل بە هاوکاریی چەند وڵاتێکی عەڕەبی بوو.

هەتا ئەو جێگایەی پەیوەندیی بە سیاسەتی ئەمریکاوە هەیە، ئەمریکا ویستی بە بەردێک دوو چۆلەکە بنگێوێ: لە لایەک دەستی ڕووسیە لە گۆڕەپانی سووریە و ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست کورت بکاتەوە و سووریە بهێنێتە ژێر ڕەکێفی خۆی، لە لایەکی دیکەشەوە بە کارئاسانی بۆ هاتنەسەرکاری ئەحمەد ئەلشرع، ڕەوتی "تەحریر الشام" کە درێژکراوەی داعش و ئەلنوسرە بوون؛ لە هێزێکی تێروریستیی مەترسیدارەوە بگوێزێتەوە بۆ نێو دەسەڵاتی یاسایی سووریە و لەو ڕێگەیەوە باشتر بتوانێ کۆنتڕۆڵی بکا! ڕەوشێک کە ئەمریکا لەهەمبەر ڕێکخراوی تاڵەبانیش پێڕەوی کرد، چونکی دوای ئەوەی بۆی دەرکەوت کە زەویی ئەفغانستان هەرچییەکی پێی وەرکەی هەر تالیبان دێنێتەوە، ناچار بوو دەگەڵ ئەو ڕێکخراوەیە بسازێ و بە هێندێک مەرج و داروولەلە لێ گەڕێ بێتەوە سەرکار!

ئەمریکا بە تاقیکردنەوە بۆی دەرکەوتوە تێچووی کۆنتڕۆڵکردنی ڕەوتێکی تیروریستیی نهێنی، لە ڕەوتێکی تێروریستیی ئاشکرا زۆر زیاترە! لەوەش گرینگتر، ئەگەر ئەو ڕەوتە توندئاژۆیانە بێنە نێو دەسەڵات، پەڕاوێز نەخرێن و لەگەڵ گیرگرفتی سیاسی، کۆمەڵایەتی و ئابووریی وڵات و دەوڵەت بەرەوڕوو بن، ڕاستییە سەرسەختەکانی کۆمەڵگەی خۆیان و پەیوندییە نێونەتەوییەکان، بەرەبەرە بەرەو خاوبوونەویان دەبات و بە ئەگەری زۆرەوە هێزێکی میانەڕەوی سیاسییان لێ درووست بکەوێتەوە!

خاڵگۆڕانی دەستێوەردانی تورکیە لە سووریە و هەڵگەڕانەوەی لە بەشار ئەسەد دوای ئەوە بوو کە ڕێژیمی ئەسەد بەشێکی بەرچاوی ڕۆژئاوای کوردستانی ڕادەستی یەپەگە کرد. بەڵام ئەو وەرچەرخانە لە سیاسەتی تورکیەدا بۆ ئەو وڵاتە تێچوویەکی زۆری هەبوو و سیاسەتی ئەو وڵاتەی تووشی ناتەباییەکی زۆر کرد. چونکە دژایەتی دەگەڵ ڕێژیمی بەشار ئەسەد جۆرێک دژایەتی بوو لەگەڵ بەرژەوەندییەکانی ڕووسیەش. هەروەها لەگەڵ ئەوەدا کە سیاسەتی تورکیە بەرامبەر بە ڕێژیمی ئەسەد هاوتەریب بوو دەگەڵ سیاسەتی ڕۆژئاوا، بەڵام دژایەتیی حکوومەتی خۆبەڕێوەبەریی ڕۆژئاواش دەکەوتە دژایەتیی بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا و ڕۆژئاوا و تورکیەی لەگەڵ داعش و ئەلنووسرەوە خستبوە بەرەیەکەوە. بۆیە ڕووخانی بەشار ئەسەد لە لایەک تورکیەی لە ناتەبایی هەڵوێستی سیاسی لە نێوان ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵات (ڕووسیە) ڕزگار کرد و، لە لایەکی دیکەوە بە هێنانەسەرکاری ئەحمەد ئەلشەرع وەک درێژکراوەی داعش و ئەلنووسرەوە، بە کردەوە هاوپەیمانیی نێوان کوردی ڕۆژئاوا لەگەڵ ئەمریکا و ئورووپاشی بەرەو و لاوازییەکی زۆر برد.

هەتا ئەو جێگایەی پەیوەندی بە سیاسەتی ئیسڕائیل سەبارەت بە سووریەوە هەیە، ڕووخانی بەشار ئەسەد بۆ ئەو وڵاتە حوکمی هێنانی جووت شەشی هەبوو. دەگەڵ ئەوەی هاتنەسەرکاری ئەحمەد ئەلشەرع بۆ ئیسڕائیل گۆڕانکارییەکی ئیدەئاڵ نەبوو، بەڵام بە دوو هۆکار پێی لە ڕێژیمی ئەسەد باشتر بوو. یەکەم، "تەحریر الشام" هێزێکی سووننی سەلەفییە کە دژایەتیی ئاشکرای لەگەڵ کۆماری ئیسلامیی ئێران و ڕەوتی شیعەگەری لە ناوچەدا هەیە و، وەک ڕێژیمی ئەسەد مەجال بە ڕێژیمی ئێران نادا سووریە بۆ ئامانجەکانی خۆی بەکار بهێنێ. دووهەم، خۆگرتنی حکوومەتی "تەحریر الشام" کات دەبا و ئیسڕائیل دەتوانی لەو ماوەدا بۆ ئەجێندای سیاسیی خۆی لە سورییە کار بکا و پێشی بەهێزبوونی حکوومەتێکی ناوەندفەرای بەهێز لە دێمێشق بگرێ. هەروەها ئەحمەد ئەلشەرع بەهۆی پاوانخوازی و عەقڵییەتی فیرقەگەرایی، زەحمەتە بتوانێ بەرەو دامەزرانی دەوڵەتێکی گشتگیر و هەمەلایەنەی بنکە فراوان لە پێکهاتەکانی سووریە هەنگاو بنێ! چونکی هەرچی حکوومەتی ناوەندی سووریە لاوازتر بێ، بەو ڕادەیە، ئیسڕائیل لە سنوورەکانی باکووری خۆی دڵنیاتر دەبێ .ئەوانە هەمووی هۆکاری پۆزیتیڤ بوون کە دەیتوانی جێ دەستی حکوومەتی ئیسڕائیل بۆ ماوەیەک لە گۆڕانکارییەکانی ئێستا و داهاتووی سووریەدا بکاتەوە.

ئێستا دوای نیزیک بە هەشت مانگ لە هاتنە سەرکاری تەحریر الشام دەبینی ڕۆژ بە ڕۆژ بەرژەوەندیی ئەو سێ کوچکەیەی (ئەمریکا، تورکیە و ئیسڕائیل) کە کارئاسانییان بۆ هاتنەسەرکاری "تەحریر الشام" کرد، لێک جوێ دەبێتەوە! دیداری ترامپ لە عەڕەبستان سعودی لەگەڵ ئەحمەد ئەلشەرع کە وێدەچێ بە نێوبژیوانی تورکیە، عەڕەبستان و قەتەر ڕووی دابێ، گۆڕانکارییەکی بنەڕەتیی لە سیاسەتی ئەمریکا بەرامبەر بە حکوومەتی نوێی دێمێشق پێکهێنا. لە بەرامبەر ئەوەدا کە ئەلشەرع و دەوڵەتەکەی دێنە نیو پەیمانی ئیبراهیم و هەروەها پێشی نفووزی کۆماری ئیسلامی لە سووریە دەگرن و گوێڕایەڵی نەزمی نوێ ئەمریکا لە ناوچە دەبن، حکوومەتی ناوبراو لەلایەن ئەمریکاوە بە فەرمی ناسرا و شەخسی ئەحمەد ئەلشەرع لە لیستی تیرۆری ئەمریکا هاتەدەر و گەمارۆکانی سەر سووریە لە لایەن ئەمریکاوە لاچوون.

هەمیشە لە سیاسەتی دەوڵەتاندا وا باو بووە کە لەبەر ڕووناکایی سیاسەت و ئەولەوییەتە نێوخۆییەکاندا، سیاسەتی دەرەوەش دادەڕێژرێ. بەڵام وادیارە ئەم ڕەوتە لە دەوڵەتی نوێی سووریەدا پێچەوانە بۆتەوە! ئەوەش بەر لە هەموو شتێک بۆ نییەت و ڕوانگەی "تەحریر الشام" سەبارەت بە ئارایشی سیاسی نێوخۆیی سووریە دەگەڕێتەوە! لە ڕاستییدا ڕەوتی ڕووداوەکان وا نیشان دەدەن لە حکوومەتی نوێی سورییە لە پەیوەندی لەگەڵ سیاسەتی نێودەوڵەتیدا زۆر پڕاگماتیستانە و سەبارەت بە دۆخی نێوخۆیی وڵاتەکەشی تا ڕادەیەکی زۆر ئیدئۆلۆژیکی دەجووڵێتەوە. ئەحمەد ئەلشەرع بۆ ئەوەی بتوانێ نێوخۆی سووریە بۆ مەرامی خۆی ڕێک بخا، پێویستی بە پەیوەندیی دۆستانە دەگەڵ ئەمریکا، ئورووپا و وڵاتانی عەڕەبی هەیە و دەستکەوتە دیپلۆماتیکەکانی ئەو ماوەیەی سووریە بەر لە هەموو شتێک بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە ئەحمەد ئەلشەرع و تەحریر الشام کە ڕابردوویەکی تیرۆریستییان هەیە، دەراوی خۆیان سەبارەت بە ئەمریکا، ئورووپا و وڵاتانی عەڕەبی ڕوون کردۆتەوە.

هەموو پێوشوێنەکان نیشان دەدەن حکوومەتی نوێی سووریە لە بیری قایمکردنی بناغەکانی دەسەڵاتی خۆیدایە بۆ ئەوەی حکوومەتێکی یەکدەستی ناوەندگەرا بە هێژمۆنیی ئیسلامی سوونە لە دێمێشق دابمەزرێنێ. ئەوەش بە سەرنجدان بەوەی پێشتر عەلەوییەکان دەسەڵاتی سوورییەیان بۆ ماویەکی دوور و درێژ بەدەستەوە بووە و، هەروەها کوردەکان و درۆزییەکانیش داوای جۆرە خۆبەڕێوەبەرییەک دەکەن کە وەک نەشتەرگەرییەکی سیاسی- ئیدئۆلۆژیک دێتە بەرچاو کە لێکەوتەی سیاسیی زۆری بەدواوەیە. سەرکوتی بێبەزەییانەی عەلەوییەکان لە مانگی مارسی ئەمساڵدا و هەروەها هێرشی دڕندانە بۆ سەر درۆزییەکان، بێجگە لەوەی نێوەڕۆکی دژە دێموکڕاتێکی حکوومەتی ئەلشەرع دەردەخەن، پەیامێکی پڕ هەڕەشەش بوون بۆ حکوومەتی خۆبەڕێوەبەری کورد لە ڕۆژئاوای کوردستانیش. چونکی ئەو قەوارەی پێوەندییەی پێشتر لە نێوان ئیدارەی خۆسەری ڕۆژئاوا و ئەمریکا لە دژی داعش هەبوو، بە هاتنە سەرکاری حکوومەتی نوێ سووریە و، هەروها ڕێککەوتنی حکوومەتی نابراو دەگەڵ تڕامپ، ڕۆژ بە ڕۆژ لە کزێ دەدا! ئەوەش بەر لە هەموو شتێک نیشانەی چوونەپێشی سیاست و ستراتیژیی تورکیەیە لە سووریەدا.

سیاسەتی تورکیە سەبارەت بە کۆتایی پێهێنان بە حکوومەتی خۆسەری ڕۆژئاوا لەو دۆخەدا ئەوەیە کە سەرەتا لە ڕێگای پڕۆسەی ئاشتیی ئۆجەلانەوە هەوڵ بدرێ کۆتایی بە ئیدارەی خۆسەر و هێزە نیزامییەکەی بهێنێ. بەڵام بە هۆی ئەوەی وێدەچێ پڕۆسەی ئاشتیی ئۆجەلان و چەکدانانی پ ک ک کاتێکی زۆرتر بخایەنێ، دەستەوداوێنی کەوتۆتە خۆ هەتا بە نێوبژیوانیی هەرێمی کوردستان لە نێوان ئەحمەد ئەلشەرع و ئیدارەی خۆسەردا سازانێک بکا. خۆ ئەگەر هیچکام لەو دوو هەوڵە ئەنجامی دڵخوازی تورکیە و حکوومەتی سووریەی لێ نەکەوێتەوە، بژاردەی نیزامی دژ بە ڕۆژئاوای کوردستان دوور لە چاوەڕوانی نیە!

ئاکامگیرییەکە ئەوەیە هەتا دێ هەڵوێستی تورکیە و ئەمریکا سەبارەت بە بارودۆخی سووریە زیاتر لێک نیزیکتر دەبێتەوە. بێتوو ئەمریکا و تورکیە لە پێوەندی لەگەڵ ئیدارەی سووریەدا بە بنەمایەکی هاوبەش بگەن، ئیسڕائیل، کورد، درۆزی و عەلەوییەکان دۆڕاوی سەرەکی نێوو گۆڕەپانی سووریە دەبن!

پرسی کورد، گۆڕەپانی نێودەوڵەتی و میراتی دوکتور قاسملوو

حەسەن قارەمانی

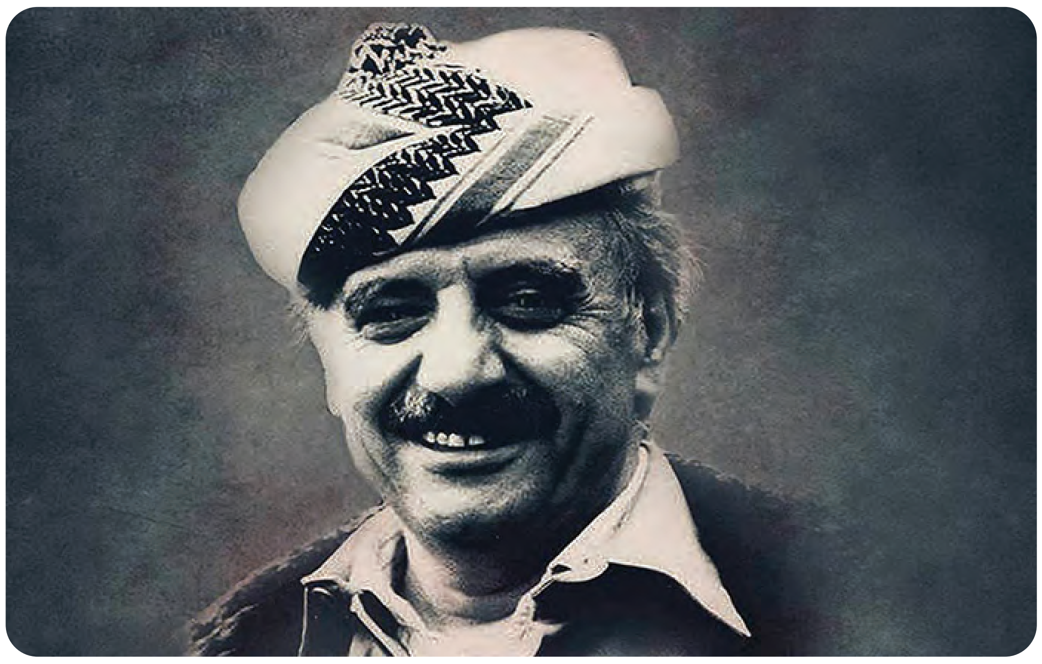

پرسی کورد لە مێژە ئاڵنگارییەکی ئاڵۆز و فرەلایەن لە هەردوو چوارچێوەی ناوچەیی و نێودەوڵەتیدا بووە. کورد وەک یەکێک لە گەورەترین نەتەوەکانی جیهان کە دەوڵەتێکی نەتەوەیی تایبەت بە خۆی نیە، خۆی لە دۆخێکی بەردەوامی پەراوێزخستنی سیاسی و چەوساندنەوەی کولتووریدا بینیوەتەوە، بەتایبەتی لە وڵاتانی وەک ئێران، عێراق، تورکیە و سووریە. ئەم دۆخە نەتەنیا پرسی ئۆتۆنۆمیی خاک نەبووە، بەڵکوو لەسەر مافە بنەڕەتییەکانی مرۆڤ و مافی ناسنامە و زمان و بەشداریی سیاسییش بووە. لەم خەباتەدا دوکتور قاسملوو ڕۆڵی ناوەندیی بینیوە. ژیان و کار و مەرگی تراژیدیی ئەو هەم ئەگەر و هەم سنووردداربوونی بزووتنەوەی کورد لە چوارچێوەیەکی نێودەوڵەتیدا دەردەخەن.

دوکتور قاسملوو هەر سیاسەتمەدار نەبوو، بەڵکو ئابووریناس و ئەکادیمیسیەنێک بە بناغەیەکی قووڵی هزری لە نەریتی فیکریی ئەورووپا بوو. ئەو لە ڕێگەی پەروەردە و پابەندبوونی سیاسییەوە توانی شیکاریی زانستی لەگەڵ کاری دیپلۆماسیی پراکتیکیدا تێکەڵ بکات. دوکتور قاسملوو وەک ڕێبەری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لە چوارچێوەی دەوڵەتی ئێراندا و بۆ چارەسەری دیموکراسیانەی پرسی کوردجەختی لەسەر پێویستیی ئۆتۆنۆمی، دانـنان بە فرەیی و ڕێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ لە چوارچێوەی دەوڵەتی ئێراندا دەکردەوە. بەرنامەی سیاسیی قاسملوو ئایدۆلۆژیای سۆسیال دیموکراسی لەگەڵ ناسیۆنالیزمی کوردی یەک خست و یەکێک بوو لەوسەرکردانەی لە گرنگی تێکەڵکردنی خەبات بۆ مافە نەتەوەییەکان لەگەڵ مافە گشتگیرەکانی مرۆڤ و شەرعیەتی نێودەوڵەتی تێگەیشتبوو. بە قسەکردن بە چەند زمانێک و بەشداریکردن لە کۆڕ و کۆڕبەندە نێودەوڵەتییەکان، یارمەتیدەر بوو بۆ بەنێودەوڵەتیکردنی پرسی کورد و کارەکانی دەریخست کە دەکرێت خەباتی نەتەوەیی لەگەڵ دیالۆگی ئاشتیانە و ڕێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ تێکەڵ بکرێت.

هەوڵەکانی قاسملوو بۆ گەیاندنی پرسی کورد بۆ گۆڕەپانی نێودەوڵەتی بەشێکی گرنگی میراتەکەیەتی. ئەو لە گرنگیی پشتیوانی جیهانی و گفتوگۆی نێوان کولتوورەکان تێگەیشت و چالاکانە هەوڵی کۆکردنەوەی بیروڕای نێودەوڵەتی لە ڕێگەی پەیوەندی لەگەڵ دامەزراوە ئەورووپییەکان و جیهانی ئەکادیمی و ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤدا دەدا. هەوڵەکانی ئەو دەرخەری ئەوەیە کە خەباتی کورد تەنیا پرسێکی ناوچەیی نیە، بەڵکوو ڕەنگدانەوەی خەباتێکی بەرفراوانتری جیهانییە بۆ دادپەروەری و یەکسانی و چارەنووسی نەتەوەیی.

بەڵام ژیان و کاری سیاسی قاسملوو، تێگەیشتنێکی قووڵتر لە چۆنیەتیی داڕشتنی پرسی کورد پێشکەش دەکات، نەک تەنیا وەک خەمێکی نەتەوەیی، بەڵکوو وەک بەشێک لە خەباتێکی جیهانی بۆ مافەکانی مرۆڤ، چارەنووس و وتووێژی نێوان کولتوورەکان. میراتی سیاسی و فیکریی قاسملوو لە پێوەندی لەگەڵ ڕەهەندی نێودەوڵەتیی پرسی کورد و بیرکردنەوە لە بەردەوامی پەیوەندییەکەی لە دیمەنی سیاسیی ئەمڕۆدا.

دوکتور قاسملوو وەک ئەکتەرێکی نێودەوڵەتی

دوکتور قاسملوو لە مێژووی سیاسیی کورددا پێگەیەکی تایبەتی هەیە، نەک هەر وەک ڕێبەری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بەڵکوو بیرمەندانە و یەکگرتوو، بەدواداچوونی چارەنووسی نەتەوەیی لەگەڵ پابەندبوونێکی قووڵی تێکەڵ بە بەها گشتگیرەکانی وەک مافی مرۆڤ، دێموکراسی و پێکەوەژیانی ئاشتیانە کردوە. دیدگا سیاسییەکەی بە کۆکردنەوەیەک لە نێوان ناسیۆنالیزمی کوردی و قەناعەتێکی سۆسیال دیموکراتیکی یەکسانی و فرەیی و ڕێزگرتن لە مافی تاکدا تایبەتمەند بوو .

دوکتور قاسملوو هەر لە سەرەتاوە درکی بەوە کرد کە پرسی کورد ناتوانرێت لە چوارچێوەی بەرفراوانی سیاسەتی جیهانی دابڕێ. لە ڕێگەی بەشداریی کارا لە کۆنفرانسە نێودەوڵەتییەکان و وتووێژ لەگەڵ بڕیاردەرانی ئەورووپی و هاوکاری لەگەڵ کۆمەڵگەی ئەکادیمی و ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ دەنگی خەباتی کوردی لە ئاستی نێودەوڵەتیدا بەر کردەوە. زمانزانیی دوکتور قاسملوو و شارەزایی بە سەر چەندین زمانی بیانیی وەک فارسی، عەرەبی، فەرەنسی، چیک و ئینگلیزیی وای کردبوو وەک دیپلۆماتکار و ناوبژیوانێک لە نێوان داواکارییەکانی گەلی کورد و نۆرم و چاوەڕوانییەکانی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیدا مامەڵە بکات. ئەمەش یارمەتیدەر بوو بۆ جێگیرکردنی پرسی کورد لە گوتارێکی فراوانتر سەبارەت بە مافەکانی کەمینەکان و دادپەروەری نێوان دەوڵەتەکاندا.

دوکتور قاسملوو هەر لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا بانگەشە بۆ مۆدێلێک دەکرد کە تیایدا جیهانگیری و دیپلۆماسی نێودەوڵەتی بە هەڕەشە بۆ سەر شوناسە نێوخۆییەکان دانەنرێت، بەڵکوو وەک ئامرازێکی پۆتانسێلی بۆ ناسینەوە و پاراستنی ئەو شوناسانە ببینرێت. ئەم دیدە کە تێیدا سەربەخۆیی نێوخۆیی و هاوپشتی جیهانی کارلێک دەکەن نەک کێبڕکێ، دەیکاتە بیرمەندێکی سیاسی پێش سەردەمی خۆی. لە سەردەمێکدا کە زۆرێک لە بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکان بە هۆی گشتگیری ئایدیۆلۆژی یان ستراتیژی شەڕانگێزانەوە دەجووڵێن، دوکتور قاسملوو نوێنەرایەتی ئەڵتەرناتیڤێکی دەکرد: ڕێگایەکی ئاشتیانە، گشتگیر و مافخوازانە بۆ چارەنووس.

دوکتور قاسملوو یەکێک بوو لە کەسایەتییە هەرە بەرچاوەکانی مێژووی بزووتنەوەی مۆدێرنی کوردی، نەک هەر وەک ڕێبەرێکی سیاسی، بەڵکو وەک ڕووناکبیر و ئەکادیمی. بەشداریی لە کایە سیاسییەکان و ئاوێتەکردنیان بە شیکاریی زانستی دەستەبەری زۆر دەسکەوتی کردوە کە ئێستا وەک میراتێک بۆ بزووتنەوەی سیاسیی کوردن. جیهانی بیرۆکەکانی قاسملوو بەو شتە تایبەتمەند بوو کە بە حەق دەتوانین پێی بڵێین "پراگماتیزمی بنەمادار" و هاوسەنگیی نێوان ئایدیالیزم و ڕیالیزمی سیاسی. قاسملوو بانگەشەی بۆ دیالۆگ و دیپلۆماسیەت و دانوستان دەکرد وەک ئامرازێک بۆ گەیشتن بە ئامانجە درێژخایەنەکانی وەک سەروەری و دادپەروەری کۆمەڵایەتی و ڕزگاری نەتەوەیی.

بیرۆکەکانی دوکتور قاسملوو تێکەڵەیەک لە ڕزگاریخوازیی نەتەوەیی و شەرعیەتی نێودەوڵەتییە و باوەڕی بە ڕۆڵی پەروەردە لە ڕزگاریی کۆمەڵایەتیدا و جەختکردنەوە لەسەر پلاندانانی سیاسی درێژخایەن، تێڕوانینێکن کە هێشتا دەتوانن ڕێنوێنیی بزووتنەوەی کورد بکەن. لە سەردەمێکدا کە پرسی کورد بەهۆی ناسەقامگیریی ژێئۆپۆلەتیکی و سەرکوتی دەوڵەت بە ئاکام نەگەیشتوە، .ستراتیژیی قاسملوو لەسەر بنەمای پلاندانانی درێژخایەن بوو نەک ڕیتۆریکی پۆپۆلیستی یان بەرخۆدانی کاردانەوە. بەڵام لێکدانەوەی دووبارەی میتۆدی قاسملوو پێویستی بە گونجاندن لەگەڵ بارودۆخی هاوچەرخ هەیە. ئەمەش بە واتای دانـنان بە گرنگی دروستکردنی هاوپەیمانیی فراوان، نەک تەنیا لە نێو کورد و لە چوارچێوەی جوگرافیای جیاوازدا، بەڵکوو لەگەڵ گروپە چەوساوەکانی تر و ئەکتەرەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان. لە هەمان کاتدا، خەبات دەبێت ڕەگ و ڕیشەی قووڵی لە واقیعە ڕۆژانەکان و یادەوەرییە بەکۆمەڵەکانی ئەو پێکهاتانەدا بمێنێتەوە کە بەنیازە نوێنەرایەتیی بکات. بە یەکخستنی ئەزموونی نێوخۆیی لەگەڵ وشیاریی جیهانی، دەکرێت میراتی قاسملوو لە ئایدیاڵێکی مێژووییەوە بگۆڕدرێت بۆ سەرچاوەیەکی ستراتیژی لە پراکتیکی سیاسیی هاوچەرخدا. میتۆدی قاسملوو دەکرێ دابڕێژرێتەوە و ئەم نەخشەڕێگایە دەبێتە گرنگی دروستکردنی هاوپەیمانی و سوودوەرگرتن لە دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان.

میراتی سیاسی دوکتور قاسملوو ئەوەمان بیردەخاتەوە کە هەر بزووتنەوەیەکی نەتەوەیی کە بەستێنی نێودەوڵەتی خۆی پشتگوێ بخات، مەترسیی پەراوێزخستنی لەسەرە. ئایندەی پرسی کورد نەک تەنیا لەسەر کۆکردنەوەی سیاسی نێوخۆیی، بەڵکو لەسەر توانای خستنەڕووی داواکارییەکی دادپەروەریشە کە جیهان ناتوانێت پشتگوێی بخات.

ڕەهەندی نێودەوڵەتی وەک فەرمانێکی ستراتیژی، میراتی سیاسی و فیکری دوکتور قاسملوویە، بیرهێنانەوەیەکی بەهێز لە گرنگی تێکەڵکردنی ڕەهەندی نێودەوڵەتی لە بزووتنەوە ڕزگاریخوازە نەتەوەییەکان پێشکەش دەکات. بەم پێیە داهاتووی پرسی کورد تەنیا بە کۆکردنەوەی جەماوەری، خەباتی چەکداری یان دانوستانی سیاسی لەسەر ئاستی نەتەوەیی دیاری ناکرێ، بەڵکوو بە توانای ئاگادارکردنەوەی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی لەو نادادپەروەرییە کە کورد لە چەند دەوڵەتێکدا تا ئێستاش ڕووبەڕووی دەبنەوە. قاسملوو هەر لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا ئەمەی ناسی، کاتێک جەختی لەسەر گرنگیی کەناڵە دیپلۆماسییەکان، پەیوەندیی میدیایی، بەشداریکردن لە کۆنفرانسە نێودەوڵەتییەکان و ئاڵوگۆڕی کولتووری وەک ئامرازێکی ستراتیژی بۆ خستنەڕووی داواکارییەکانی کورد بە شێوەیەک کە جیهان ناتوانێ پشتگوێی بخات، کرد.

کەواتە بەڕێوەبردن و پەرەپێدانی زیاتری میراتی قاسملوو بە واتای داڕشتنی خەباتی کورد بەو میتۆدە دێت کە لە ئاستی نێوخۆیی و جیهانیدا هەم لەگەڵ دڵ و هەم لەگەڵ عەقڵ قسە بکات، ا. واتە دروستکردنی پرد لە نێوان ئەزموونی گەلان، لە نێوان بزووتنەوە و دامەزراوەکان، لە نێوان مێژوو و داهاتوودا. بزووتنەوەی کوردی دەبێ هاوتەریب لەگەڵ دیدگای قاسملوو، نەک تەنیا بۆ مافەکانی گەلێک، بەڵکوو بۆ خواستێکی گشتگیر بۆ دادپەروەری و فرەیی و کەرامەتی مرۆڤایەتی بێتە دەنگ.

***

وێستگە

مێژووی هەبوون

ئاسۆ مینبەری

٨٠ ساڵ لەمەوپێش و لە بەستێنێکی زۆر جیاوازی مێژوویی و سیاسیدا، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە دایک بوو. حیزبێکی مۆدێڕن کە لەو سەردەمەدا و لە کۆمەڵگەی نەریتی و دواکەوتووی ئەوکاتدا، بووە خاڵێکی وەرچەرخان، حیزبێک کە توانیی بە دامەزراندنی یەکەم دەسەڵات لە شکڵی کۆماریدا، مێژوویەکی نوێ بۆ گەلی کورد بەگشتی و بەتایبەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان تۆمار بکات.

ئەم حیزبە لە ٨٠ ساڵی ڕابردوودا بە زۆر قۆناغی جیاوازدا تێپەڕیوە، قۆناغگەلێکی سەخت و دژواری تێپەڕاندووە و لاپەڕەکانی مێژووی ئەم حیزبە شایەتی سەدان ڕووداوی پڕ بایەخ و چارەنووسسازن. مێژووی ٨٠ ساڵەی حیزبی دێموکرات لێوڕێژە لە گیانبازی، لەخۆبوردوویی و تێکۆشان و ماندوویەتیی کەسانێک کە ئەم ڕێبازەیان بە باشترین بژاردە بۆ بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ داگیرکەران پێناسە کردوە. چاوخشاندنێک بە سەر مێژووی حیزبی دێموکراتدا پێمان دەڵێ کە ژنان توانیویانە لەم گۆڕەپانە پڕ لە ئاڵۆزی و سەختەدا ڕۆڵی ئەرێنی بگێڕن و ئەرکی خەباتێکی نەپساوە بە دژی داگیرکەران لە ئەستۆ بگرن.

هەر لە دامەزرانی یەکیەتیی ژنانەوە و هەنگاوهەڵێناوەی ژنان بۆ بە ئەنجام گەیاندنی کاروباری سیاسی و ڕێکخراوەیی تا ئەو کاتەی کە ژنان بە فەرمی چەکی بەرگری لە خاک و نیشتمانیان لە شان کرد، تاکوو ئێستا لەم مەیدانی کردەوەدا ژنان ڕۆڵیان گێڕاوە و ئەرکیان لەسەر شان بووە. بێگومان خەباتی ژنان لە چوارچێوەی هەر حیزب و ڕێکخراوێکی سیاسیدا جێگای بایەخە، بەتایبەت کە باس لە کوردستان دەکرێ ئەم پرسە بایەخی چەندقاتی دەبێت، چونکە ژنان لە چوارچێوەی ئەم حیزبانەدا تەنیا خەبات بۆ ئیدئۆلۆژییەکی تایبەت ناکەن، خەباتی ژنان ڕەهەندی جۆراوجۆر لەخۆ دەگرێت و بێگومان بەر لە هەموو شتێک بەگژداچوونەوەیەک بەرانبەر بە بیری چەقبەستووی داگیرکەرانە کە لە قەبارەی گشتیی کۆمەڵگەدا بە درێژایی ساڵانی دەسەڵاتدارێتی خۆیان و بە کەڵکوەرگرتن لە هێز و توانای مادی، جێگیریان کردووە.

خەباتی ژنان خەبات دژ بە کۆنەپەرەستی و دواکەوتوویە، خەبات دژ بە نەخوێندەواری و نەزانینە، خەبات دژ بە بیرۆکەی پیاوسالاری و ژێردەستەبوونی ڕەگەزییە، خەبات دژ بە داگیرکاری و هەڵاواردن و بەلاواز پێناسەکردنە، هەر بۆیە خەباتی ژنان خەباتێکی زۆر پیرۆز و جێگای بایەخە.

لە نێوان هەموو ڕێکخراوە سیاسییەکانی کوردستانی ڕۆژهەڵاتدا، حیزبی دێموکرات وەک دێرینەترین ڕێکخراوی سیاسیی مۆدێڕن توانیویەتی بە سازماندان و پلاندانان و ڕێکخستنی تایبەت، کەڵک لە هێز و تواناکان وەربگرێت، بۆ ئەم مەبەستەش هەمیشە و لە هەموو کاتێکدا، بە وردبینی و جیهانبینییەکی تایبەتەوە ڕوانیویەتە پرسەکان و بۆ هەر قۆناغێک لە خەبات و تێکۆشانی خۆی بەرنامەی تایبەتی داناوە. لە هەموو قۆناغەکانی خەباتی حیزبی دێموکراتدا، ژنان ڕۆڵ و نەخشی تایبەتی خۆیان بووە و بوونیان و کاریگەرییان لە هەموو قۆناغەکاندا دیار و بەرچاوە. ژنان بە بەشداریی ڕاستەوخۆ لە مەیدانی خەباتی حیزبی دێموکراتدا، وێڕای بەتاڵکردنەوەی بیرۆکەی دژەژن و چەقبەستووی کۆمەڵگە، پێناسەیەکی نوێیان لە خۆیان بەدەستەوە داوە

خەباتی سیاسی و مەدەنی، خەباتی ڕێکخراوەیی، خەباتی چەکداری و شێوازەکانی دیکەی خەبات بۆ پاراستنی کوردستان لە چنگ داگیرکەران هەرکامەیان بە شێوازێک توانیویانە لە بەرەوپێشبردنی حیزبی دێموکرات و نزیکبوونەوەی لە ئامانج کاریگەر بن. لەم ڕاستایەشدا ژنان بە تێکەڵاوبوون لەگەڵ ئەم خەباتە، توانیویانە لە هەر شێوازێکی خەبات، ڕۆڵی تایبەت لە ئەستۆ بگرن و خزمەت بە نیشتمانەکەیان بکەن. خودی ئەم بەشداریکردنە لە ڕەهەند و شیوە جیاوازەکاندا، بە جۆرێک لە جۆرەکان لە بونیاتنانەوەی کەسایەتیی ژناندا کاریگەریی هەبووە. ژنان لە مەیدانی خەباتدا بە وەئەستۆگرتنی ئەرک و بەرپرسایەتی، هاوکات لەگەڵ هەستکردن بە متمانەبەخۆبوون، کەرامەتی مرۆیی خۆشیان زیاتر هەست پێ کردووە و ئەمەش وای کردووە کە بە باوەڕێکی زیاتر بە خۆیان و تواناکانیان، لە ڕێبازی خەبات و تێکۆشاندا هەنگاو هەڵ بگرن و بێگومان ژنان کاتێک هەنگاویان ناوەتە نێو مەیدانی خەباتەوە، لە هەموو بوارێکەوە خۆیان ئامادە کردووە کە نرخ بۆ دەستەبەرکردنی ئازادی بۆ خۆیان و نەوەکانی داهاتوو بدەن.

هیچکات ناکرێ نکۆڵی لە بەشداری و تێکۆشانی ژنان لە چوارچێوەی حیزبی دێموکراتدا بکرێ، بەڵام ئەوەی کە گرینگە ئەوەیە کە پێوەندیی دوولایەنەی نێوان ژنان و حیزبی دێموکرات، پتەوتر لە ڕابردوو بێت، چونکە بایەخدانی حیزب بە هێز و توانایی ژنان دەتوانێ زۆر کاریگەرتر و شوێندانەرتر لە جاران بێت. ژنان بە بەشداریی چالاکانە لە ڕیزەکانی حیزب، لە ٨٠ ساڵی ڕابردوودا، وێڕای سەلماندنی تواناکانی خۆیان، مێژووی هەبوون و ئەروەخۆگریی خۆیان لە قەبارەی حیزبێکی سیاسییدا تۆمار کردووە کە باوەڕی قووڵی بە یەکسانی لە بەهرەمەندبوون لە مافەکانیان هەیە و بۆ پێگەیاندن و سەرکەوتنیان، دەرفەتی جیاوازیان بۆ دەخولقێنێ.

خەباتی حیزبی دێموکرات لەم قۆناغە نوێیەدا کە ٨٠ ساڵەی خۆی جێژن دەگرێ، دەبێ قۆناغێکی گرینگ و هەستیار و لەهەمان کاتدا گرینگ بۆ ژنانیش بێت تاکوو ئەرکی زیاتر لە ئەستۆ بگرن و هەنگاوی گەورەتر بۆ گەیشتن بە داهاتوویەکی گەش هەڵێننەوە.

کوردستان
• ژمارە ٩٠٠
١٥ی گەلاوێژی ١٤٠٤ _ ٦ی ئاگوستی ٢٠٢٥

لە ئاگری ئاویەرەوە هەتا هاواری گەل

ڕەحیم نزهەتزادە

لە ڕۆژانی سەرەتای مانگی خەرمانانی ساڵی ١٤٠٤، ئاگرێکی بەرفراوان لە بەرزاییەکانی چیای ئاویەر لە سنە کەوتەوە؛ ئاگرێک، کە نەک هەر بەشێک لە گرنگترین هێمای ژینگەیی و کولتووری کوردستانی سووتاند، بەڵکو هاوکات گیانی سێ لە ڕۆڵە پێشەنگ و تێکۆشەرەکانی ئەم خاکەشی، کردە قوربانی. ئەو ڕۆڵانەی، کە نەک بە چەک، بەڵکوو بەدەستی بەتاڵ و دڵی پڕ لە خۆشەویستیان بۆ سروشت، بۆ کۆنترۆڵکردنی ئاگرەکە بەزین و لە نێو بڵێسەکاندا گیانیان کردە فیدا. بەڵام لە دڵی ئەم کارەساتەدا، کاردانەوە و هەڵوێستێک لەدایک بوو: ڕاپەڕینێکی جەماوەری، نەک بە ئاژاوەگێڕی، بەڵکوو بە ئامادەبوون، نەک بە فیشەک، بەڵکوو بە فرمێسک، نەک بە توندوتیژی، بەڵکوو بە هاوار. ئەویش پرسەی ئەم سێ قوربانییە ژینگەییە، کە بوو بە ڕووداوێکی کۆمەڵایەتی، سیاسی و کولتووری؛ کۆبوونەوەی هەزاران کەس لە سێ ڕێوڕەسمی جیاوازدا، کە هەریەکەیان دروشم و داواکاری تایبەتیان هەیە، کە داخواز و دەنگی بەکۆمەڵی کوردستان دەخەنە ڕوو.

ئەو دروشمانەی لەم ڕێوڕەسمانەدا گوترانەوە، لەوانە "داگیرکەری ئێرانی، بکوژی ڕۆڵەکانمانی"، "کوردستان گۆڕستانی فاشیستەکانە"، "شەهیدان نامرن"، "هەتا کوردێ بمێنێت، کوردستان هەر دەمێنێ"؛ دەربڕینێکی ڕوون و ئاشکرا لە داواکاریگەلێک بوون، کە ساڵانێک بوو لە ژێر چینەکانی سانسۆر، سەرکوت و ترسدا خنکێندرابوون. ئەو سێ ڕێوڕەسمانە، زیاتر لە ڕێوڕەسمێکی ماتەمینی، هاوکات بە شێوەیەکی کاریگەر و کرداری، بوونە ڕێفراندۆمێکی جەماوەری نافەرمی؛ ڕێفراندۆمێک کە خەڵک بەبێ پێویستی بە سندوقی دەنگدان، بەبێ مۆڵەتی حکومەت، بەبێ نێوەندگیری حیزب و دامەزراوەیەک، بەدەنگی بەرز، دەیانگوت چییان دەوێ و لەچی بێزارن!

لەم ڕێفراندۆمە شەفافەی سەرشەقامی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، خەڵک لە دژی کۆماری ئیسلامی و پێکهاتە ناوەندگەراکان، هاواریان دەکرد. ئەوان نیشانیان دا، کە تووڕەیی ئەوان ئاراستەی "نەتەوەیەکی تایبەت" نەبووە، بەڵکوو ئاراستەی ئەو داخوازانە، ڕوو لە پێکهاتە سیاسی، حکوومەتی و ناوەندگەرایانە بووە، کە بەدرێژایی مێژوویان کوردستانیان بەتەنیا، وەک سەرچاوەیەکی دەرهێنانی سامان و سەرکوتکردنی شوناس بینیوە. ئەوانەی ئەم دروشمانەیان بەدڵ نەبوو، یان بە هەڵەیان زانی -لەوانەش یەک یان دوو کەسایەتی ڕێکخراوێک، کە گۆیا خۆیان بە نوێنەری بزووتنەوەی کوردستان دەزانن- ئەگەر ئەوانە، لەبری ئەوەی لە سەرەوە ڕا حوکم بدەن، لە نێو خەڵکدا بوونایە، ڕەنگە باشتر لە قووڵایی ئەو تووڕەییە و دڵسۆزی، ئەو هاوارانە تێگەیشتبان.

ئەوانە بانگەشەی ئەوە دەکەن، کە دروشمی "داگیرکەری ئێرانی، بکوژی منداڵەکەمانی" دروشمێکی دابەشکارییە. بەڵام پرسیارەکە ئەوەیە: ئایا ئەمە هاوارێکە بۆ ڕق و کینە، یان بانگەوازێکە بۆ دادپەروەری؟ ئایا ئەو خەڵکەی دەیان ساڵە لە بەرامبەر هەڵاواردن، ئێعدام، لەنێوبردنی زمان، سەرکوتی کولتووری و تێکدانی ژینگەدا بێدەنگ بوون، ئایا کاتێک سێ لە لاوانیان لە بڵێسەی ئاگردا سوتان، مافی ئەوەیان نیە بپرسن کێ بەرپرسیارە؟ گەلی کورد بە جاران سەلماندوویەتی، کە مرۆڤی پێکەوە ژیان، ئاشتی، دیالۆگ و شارستانیەتە. بەڵام پێکەوەژیانی یەکلایەنەش، مومکین نیە. ناکرێ کوردستان وێران بکەیت، لاوەکانی بکوژیت، سامانەکانی تاڵان بکەیت و دواتر چاوەڕێی ئەوە بکەیت، کە خەڵک بە تەنها خوێندنەوەی فاتیحەیەک و سەبر ڕازی بن. خەڵکی کوردستان زۆر باش دەزانن، کە ڕق و کینە لە دژی هەر گەل و نەتەوەیەک، چارەسەر نیە، بەڵام هەر ئەو نەتەوەی کوردەش دەزانێت، کە مافی خۆیانە کە دوژمنی خۆیان، نەک لە نێو گەلان، بەڵکوو لە نێو سیستەمە ستەمکارەکاندا بناسنەوە و تەحەدای خۆیان بکەن و ڕووبەڕووی ئاستەنگی و ڕیسواییان بکەنەوە.

ئاگری چیای ئاویەر، بەتەنها کارەساتێکی سروشتی نەبوو، بەڵکو ڕوویەکی دیکەی کەمتەرخەمیی بەئەنقەست و سیستماتیکی حکومەتی ناوەندی بۆ کوردستان بوو. ئەگەر هەمان ئاگر لە شمیرانات یان دەماوەند ڕووی دابا، ئایا کاردانەوە و ئیمکاناتی حکوومەتی، بەو شێوەیە خاو و بە چاوپۆشی بۆ سووتان دەبوون؟ ئایا بۆ ڕزگارکردنی دارستانەکانی باکووری ئێران، بەمشێوەیە بێ کردار و عەمەل دەمان؟ ئایا بۆ ڕزگارکردنی گیانی ژینگەدۆستان لە تاران، کەسێک ڕێگەی بە خەڵک دەدا، بە دەستی بەتاڵەوە بڕۆنە نێو جەرگەی ئاگرەوە، یان ئاگرکوژێنەوەکانیان ئامادە دەبوون؟ یان چونکە تارانە و لە بەرداشتی ناوەند لەسەرووی هەمووانە، هەموو ئیمکاناتیان بۆ بەردەست دەکردن و بگرە بە هاناشیانەوە دەچوون؟!

کوردستان ساڵانێکە بە ئاگر گەمارۆ دراوە، کە هەندێک جار لە لوولەی تفەنگەوە، هەندێک جار لە دەمی لۆدێرەوە و ئەمجارەیان وەک زۆر جارانی پێشوو، لە بڵێسەی ئاگری بێمشووری و بەئەنقەست پشتگوێخستنەوە، سەر هەڵدەدات و هاوار دەکات. بەڵام لە دڵی ئەم ئاگرەدا، هێشتا ئۆمێدێک ماوە؛ هیوایەک کە دەنگی خۆی لە چاوی دایکانی خەمگین، لە هاواری هەزاران بەشداری ماتەمینی و لە دروشمەکانی وەک "داگیرکەری ئێرانی، بکوژی ڕۆڵەمانی" دۆزیوەتەوە. ئەم دروشمە دروشمی نەتەوەیەکی بریندارە؛ نەک بۆ نەهێشتنی ئەوانی تر، بەڵکوو بۆ سەلماندنی خۆی.

ئەوانەی لە توندی ئەم دروشمە دەترسن، پێویستە بەر لەوە و زیاتر، لە بەردەوامی ستەم و بێدەنگی بترسن. چونکە میللەتێک کە هیچی نەماوە لەدەست بدات، تەنها هاوارەکەی دەمێنێتەوە. وە کوردستانیش بەم هاوارە زیندووە.

چۆن لە هزری دوکتور قاسملوو کەلک وەرگرین

مستەفا شلماشی

لە کەسمان شاراوە نیە شەهیدی ڕێبەر دوکتور عەبدولڕەحمانی قاسملوو کاریگەرییەکی گەورەی لەسەر بزاڤی ڕزگاریخوازیی کورد لە هەموو کوردستان بە گشتی و لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەتایبەتی هەبووە و تا ئێستاش هەیە. بە تایبەت لە نێو ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا ئەو کاریگەرییە زۆر بەرچاوە و هزری قاسملوو لە ڕاستیدا بەسەر ڕێڕەوی خەباتی دێموکراتەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا زاڵە. دوکتور قاسملوو سیاسەتمەدارێکی شاز بوو لە نێو جووڵانەوەی ڕزگاریخوازیی گەلی کورددا. ئەو لەگەڵ سیاسەتمەدار، سیاسەتمەدار و لەگەڵ ئابووریزان، ئابووری زان و، لەگەڵ دیپلۆمات، دیپلۆمات، و لەگەڵ کۆمەڵناس، کۆمەڵناس و تەنانەت لەگەڵ شاعیر و ئەدیب، شاعیر و ئەدیب بوو.

ئەوەندەی پەیوەندی هەبێ بە مەسەلەی کوردەوە بە گشتی، لە نێو ڕێڕەوی خەباتی چەندین ساڵە و شێوەی لێکدانەوە و سیاسەتسازی و ڕێبەریکردنی دوکتور قاسملوودا وانەی زۆر گەورە هەن کە دەکرێ ڕێبەرانی کورد لە هەموو پارچەکانی کوردستاندا لێیان فێر بن و بیانکەنە چرای ڕووناککەرەوەی قۆناغە تاریک و بەرتەسکەکانی خەباتی خۆیان بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ دەوروبەریان و بۆ زاڵبوون بەسەر نەیارانی کورددا، کە بە داخەوە هەرچوار دەوریان تەنیوە.

یەکێک لە ئاستەنگەکانی بەردەم هەموو ڕێبەرانی کورد لە هەر چوارپارچەی کوردستان ئەوەیە کە بە هۆی دابەشکرانی کوردستان بە سەر چوار وڵاتی ناوچەیی پڕ کێشە و ئاڵۆزی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا، بەداخەوە لە هەریەک لەو بەشانەی کوردستاندا لە خەباتدا بێ، هەرچوار دەورت دوژمنی فکری و هزریی مەسەلەکەی تۆیە. هیچ کام لەو وڵاتانەی کە بەشێک لە کوردستانیان بەسەردا دابەش کراوە، لە ڕاستیدا موافقی چارەسەری مەسەلەی کورد لە هیچ یەک لەو وڵاتانەدا نین. ڕێژیمەکانی حاکم بەسەر ئەو وڵاتانە لە باشترین حاڵەتدا بە هۆی ڕکەبەرایەتیی ناوچەیی ڕەنگە لە قۆناغێک لە قۆناغەکانی خەباتدا بە قازانجیان بێ بە هۆی جووڵانەوەی کوردەوە فشارێک بۆ وڵاتەکەی دراوسێیان بێنن و لە کۆتاییشدا مامەڵەی پێوە بکەن. بۆیە هونەری ڕێبەرانی کوردیش لەوەدایە کە چۆن بتوانن پارسەنگێک بدۆزنەوە بۆ ئەوەی هەم لە ناکۆکیی نێوان دژبەرەکانیان کەلک وەرگرن و هەم بە کردەوە نەچنە ژێرباری داخوازییەکانی ئەو وڵاتانە کە لە کۆتاییدا بە زیانی هەموو نەتەوەی کورد تەواو دەبێ. بۆیە گرنگترین سیفەت بۆ ڕێبەرانی کورد ئەوەیە هزری نەتەوەیی بەسەریاندا زاڵ بێ و هەموو ڕێبازە فکرییەکان بۆ گەشەپێدان و برەوپێدانی هزری نەتەوەیی بە کار بێنن.

بە ڕاشکاوی دەتوانم بڵێم یەکێک لە تایبەتمەندییە گرنگەکانی دوکتور قاسملوو ئەوە بوو کە هەوڵی دەدا لە هەموو ڕێبازە فکری و هزرە زانستی و کۆمەڵایەتییەکان، بە قازانجی پتەوکردن و گەشەپێدانی هزری نەتەوەیی کەلک وەرگرێ و لە کۆتاییدا پرسی نەتەوەییبوونی کورد دەوڵەمەند بکا بە بناغەی زانستی ئابووری، سیاسی، کۆمەڵایەتی و ڕێبازە جۆربەجۆرەکان لەگەڵ هەلومەرجی خەباتی نەتەوەی کورد بگونجێنێ و ستراتیژیی خەباتی کوردیش لەگەڵ پێشکەوتنەکانی جیهانیی سەردەم و ئەو ڕێبازە فکرییە پێشکەوتووانەی جیهان ڕێک بخا کە توانیویانە کۆمەڵگەکەی خۆیان بەرەو پێشکەوتن و گەشەکردن و ئازادی و یەکسانی هیدایەت بکەن. کەواتە هزری دوکتور قاسملوو لەسەر بناغەی نەتەوەییبوونێکی پێشکەوتنخوازانە دامەزراوە کە ئەگەر بە باشی کەلکی لێ وەربگیرێ یارمەتیدەر دەبێ بۆ ئەوەی لە داهاتوودا کورد بەرەو ئازادی، پێشکەوتن و سەربەخۆیی هیدایەت بکا. بەڵام ئێمە لەسەر چ بناغەیەک دەتوانین ئەو ئیدیعایە بکەین کە هزری دوکتور قاسملوو بەم جۆرە بەربڵاوە و دەکرێ وەک مۆتۆڕی جووڵاندنی خەباتی نەتەوەی کورد چاوی لێ بکرێ؟ بە چەند خاڵێک دەکرێ ئەمە ڕوون بکەینەوە:

دوکتور قاسملوو لە کتێبی "کوردستان و کورد"دا کە ساڵی ١٩٦٢ لە نووسینەکەی بۆتەوە، بە شێوەیەکی زانستی دەیسەلمێنی کە "کورد یەک نەتەوەیە و کوردستان یەک وڵاتە" کە دابەش کراوە: "نەتەوەی کورد یەک نەتەوەیە کە هەموو سروشتە تایبەتییەکانی نەتەوایەتیی تێدا هەن. کۆمەڵە خەڵکێکی سەقامگیرە کە لە مێژوو دا دروست بووە و خاکی هاوبەش و بناغەی دامەزراندنی ئابووریی هاوبەش و خوو و ڕەوشتی هاوبەشی هەیە کە لە فەرهەنگ و ڕێوشوێن و ئامانجی نەتەوایەتیی هاوبەش بۆ ڕزگاری و یەکیەتیی نەتەوایەتیدا خۆی دەنوێنێ". کەوابوو دوکتور قاسملوو ساغبوونەوەی تەواوی هەبووە لە ڕێبازی سیاسیی خۆیدا و لەو ئامانجانەدا کە بۆ خەباتی بێپسانەوەی سیاسیی خۆی دیاری کردوون.

بۆ دوکتور قاسملوو بەدەستهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووس بۆ نەتەوەی کورد لە پێش هەموو ئامانجێکەوە بووە. ئەگەر بە زمانی سادە هەڵیسەنگێنین ئەو قەناعەتەمان لا دروست دەبێ کە "کوردایەتیی مۆدێرن" ئامانجی سەرەکیی دوکتور قاسملوو بووە، کوردایەتییەک بە شێوەی دێموکراتیک و هەڵگری بارگەی یەکسانیخوازانە و عەداڵەتخوازانە و گونجاو لەگەڵ مەنشووری مافی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکان. لە چەند خاڵێکی سەرەکیدا ئەو کوردایەتییە ڕوون دەکەینەوە.

یەکەم وانە دۆزینەوەی فۆرمۆلێکی زۆر کارا و بەهێز بۆ خەباتکردن. لە فۆرمۆلی دوکتور قاسملوو دا فاکتەری هێزی کورد بۆ خۆی ڕۆڵێکی گەورەی پێ درابوو و لە ڕاستیدا بە دەستهێنانی ئەنجامی هاوکێشە سیاسییەکە درابوو بە هێزی جووڵانەوەی کورد. بۆ وێنە سەرەڕای پەیوەندیی حیزبی دێموکرات لەگەڵ دەوڵەتی عێراق، هیچ کاتێک دوکتور قاسملوو تای تەرازووی دۆستایەتیی بەلای حکوومەتی ئەو وڵاتەدا نەشکاندەوە، بەڵکوو هەمیشە دۆستایەتی لەگەڵ جووڵانەوەی کورد لە باشووری کوردستانی ڕاگرت و تەنانەت یارمەتیی دا و هیچ کاتێک قەبووڵی نەکرد کە لە ڕێگای ئەو و حیزبەکەیەوە بچووکترین فشار بۆ سەر جووڵانەوەی کورد لە باشووری کوردستان بێ. مەسەلە ئەوە نەبوو کە داوای لێ نەکرێ، بەڵام ئەو وەڵامی ئۆسوولیی هەبوو. ئەو هێزی جووڵانەوەی کوردی دەبردە تەشقی ئاسمان لە بەرامبەر نەیاراندا. لە کاتی فشارهێناندا ئەو بوو کە مەرجی بۆ نەیاران دیاری دەکرد و بەئاشکرا پێی ڕادەگەیاندن کە ئەگەر فشار بێنن خەباتی ڕۆژهەڵات و باشوور لێک گرێ دەدەن. هاوکێشەی قاسملوو ئەوە بوو کە بەردەوام داوا بکا مەسەلەی کورد بە شێوەی سیاسی چارەسەر بکەن و ڕایدەگەیاند کە هیچ چارەسەرێکی دیکە ناتوانێ کاریگەر بێ. بە ئاشکرا و بێ پێچ و پەنا دەیگوت کە مەسەلەی کورد تەنیا چارەسەری سیاسیی هەیە و ئەگەر ئەو کارە نەکەن ئەوە کێشەی خۆیانە و کوردی ڕۆژهەڵات ئامادە نیە لە دژی خوشک و براکانی لە باشوور هیچ هەنگاوێک هەڵێنێتەوە.

ئەو سیاسەتە نەتەوەییەی حیزبی دێموکرات کارێکی کردبوو کە خەباتگێڕانی باشوور بە نێو ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتدا دەهاتن و دەچوون و لە قووڵایی باشووری کوردستاندا چالاکییان دەکرد و هەر بە نێو حیزبی دێموکراتیشدا دەگەڕانەوە بۆ سەرکردایەتییان کە دیسان لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی جووڵانەوەی ڕۆژهەڵاتدا بوو یا لەسەر سنووری ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو. کەوابوو یەکەم وانەی گەورەی دوکتور قاسملوو کوردایەتییەکی ڕاستەقینە بە دڵسۆزی بۆ هەموو بەشەکانی کوردستان بوو، بێ ئەوەی کە بیهەوێ دەستێوەردان لە کاروباری بەشەکانی دیکەی کوردستاندا بکا. واتە کوردایەتی هێڵی سەرەکیی ڕێبازمان بێ و نەکەوێتە ژێر ئامانجی دیکەوە

دووەم وانەی دوکتور قاسملوو، گرنگیدان بە پەیوەندیی دیپلۆماسی لەسەر بناغەی قازانجی هاوبەش بوو. ئەو فێری کردین کە سەردەمی پەیوەندیی کۆلۆنیالی، بەزەیی مرۆڤایەتی یا برایەتیی ئیدئۆلۆژیکی بەسەر چووە. کورد نابێ تەسلیمی پەیوەندیی کۆلۆنیالی بێ و تەنیا بۆ پاراستنی گیانی خۆی ببێتە داردەستی هێزی دەرەکی. یا بچێ وەک قوربانییەک بپاڕێتەوە تا یارمەتیی بدەن، یا خۆی بە ئیدئۆلۆژییەکەوە ببەستێتەوە و چاوی داخا و هەرچی پێی دیکتە بکەن، بیلێتەوە. بەڵکوو دەبێ بەرژەوەندییەکانی خۆی هەڵسەنگێنێ، لەگەڵ بەرژەوەندیی هەردووک لایەنی بەرامبەر تاوتوێی بکا و هاوکێشەیەک بدۆزێتەوە کە بەرژەوەندیی هەردووک لای تێدا پارێزراو بێ و بەم جۆرە مامەڵە و دۆستایەتی بکا. واتە سەربەخۆیی تەواومان هەبێ لە سیاسەتکردندا و لەبیری بەرژەوەندییە نەتەوەییەکانی خۆماندا بین.

سێهەم وانەی گەورەی دوکتور قاسملوو ئەوە بوو کە هەرچەند کوردستانی بە یەک وڵات و کوردی بە یەک نەتەوە دەزانی، بەڵام جیاوازییەکانی هەر چوارپارچەی کوردستانی دەخوێندنەوە و پێی وابوو کە هەر پارچەیەی دەبێ بەپێی هەلومەرجی خۆی خەبات بکا و قۆناغەکانی خەباتی خۆی دیاری بکا. پێی ڕەوا نەبوو هیچ پارچەیەکی کوردستان لە پارچەکانی دیکەی کوردستاندا دەستتێوەردان بکا. نەزەری ئەوە بوو کە پێویستە دۆست و هاوکاری یەکتر بن، بەڵام نابێ دەست لە کاروباری یەکتر وەردەن. سەردەمانێک لە ژێر ڕێبەرایەتیی د. قاسملوودا حیزبی دێموکراتی کوردستان گەورەترین حیزبی کوردی و جووڵانەوەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، گەورەترین جووڵانەوەی کوردی بوو، بەڵام تا ئێستاشی لەگەڵ بێ نە حیزبی دێموکراتی کوردستان و نە جووڵانەوەی کوردی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە گشتی بچووکترین دەخالەتیان لە پارچەکانی دیکەی کوردستاندا نەکرد. واتە سەرەڕای دۆستایەتیکردن و هاوخەباتی و هاوپەیمانی لە نێوان جووڵانەوەی هەموو بەشەکانی کوردستاندا، پێویستە بەڕێوەبردن و دارشتنی سیاسەت بۆ هەر بەشەی کوردستان، بە جووڵانەوەی کورد لەو بەشە بسپێردرێ. بەڵام لە هیچ حاڵەتێکدا دژایەتی یەکتر نەکرێ و بە پێچەوانەوە، پشت و پەنای یەکتر بین.

چوارەم وانەی گەورەی دوکتور قاسملوو ئیمان بە چارەسەریی ئاشتیخوازانەیە. پێکەوەژیانی مرۆڤانەی نێوان گەلانی ناوچە، وەلانانی ڕق وتوڵە و کارکردن بۆ سەقامگیریی دێموکراسی و ئاشتی، کە بەداخەوە گیانی خۆشی لەسەر دانا. لە ڕوانگەی دوکتور قاسملووەوە ڕێگای وتووێژ تەنیا ڕێگای چارەسەری گیرو گرفتەکانی گەلانی ناوچە بوو. لە ڕوانگەی دوکتور قاسملووەوە چەک تەنیا بۆ بەرگری لە خۆت و لە دەسکەوتەکان بەکار دەهات. لە ڕوانگەی ئەوەوە بە توندوتیژی هیچ کێشەیەک چارەسەر نەدەکرا و کۆتایی هەموو گرفتێک لەسەر مێزی وتووێژ ئیمکانی هەبوو کە بەداخەوە لە وەڵاتانی دیکتاتۆر لێدراو و تا سەر ئێسقان پڕلە بوغزوغەرەزی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا ئەو ڕێڕەوە جارێ زەمینەی زۆر کەمە و بە داخەوە زۆر جار لایەنگرانی ئەم ڕێبازە مرۆڤانەیە دەبنە قووربانیی بیروبۆچوونە مرۆڤدۆست و دێموکراتیکەکانی خۆیان. بەڵام گومان لەوەدا نیە کە داهاتوو هەر هی ئەو بۆچوونە مرۆڤدۆستانەیەیە.

واتە ئێمە پێویستە ماندوو نەبین لە بڵاوکردنەوەی بیر و بۆچوونی ئاشتیخوازانە و پێکهێنانی کەشوهەوای پێکەوە ژیانی هەموو نەتەوەو ئایین و ئاینزا جیاوازەکانی دەوروبەرمان. ئێمەی کورد نەتەوەیەکی کۆنی ئەو ناوچەیەین کە بە هەزاران ساڵە تێیدا دەژین. بەڵام چواردەوریشمان گیراوە بە نەتەوەی جیاواز، ئایین و ئاینزای جیاواز. پێویستە هەوڵ بدەین بە مودارا و ئاشتیانە لە گەڵیان بژین، هەرچەند مافی خۆمانە بەرگری لە بوون و مانەوەو دەسکەوتە نەتەوەییەکانی خۆمان بکەین.

پێنجەم وانە کە دەبێ لە د. قاسملوو فێری ببین ئەوەیە کە ئەو پڕاگماتیست و واقیعگەرا بوو، بەڵام پێداگر بوو لەسەر مافە ڕەواکانی نەتەوەکەی. د. قاسملوو بەشێوەیەکی زانستی و تیۆریک ڕەهەندەکانی خەباتی هەلدەسەنگاند. پشتی بە زانیاریی ڕاست دەبەست بۆ هەڵسەنگاندنی هاوکێشەی هێز لە نیوان خۆمان و ئەواندا، یا ئێمە و نەیاران و دوژمنانماندا، بەڵام هیچ کاتێک تەنانەت لاسەنگیی هێزیش کارێکی وای نەدەکرد کە دەست لە مافەکانی نەتەوەکەی هەڵگرێ. واقیعگەرایی بە بۆچوونی قاسملوو ئەوەبوو کە هەوڵ بدەی ڕاستییەکان و واقیعییەتەکانی گۆڕەپانی خەبات و وەڵاتەکەت بزانی، تا بتوانی واقیعە تاڵەکان بە قازانجی خۆت بگۆڕی. ئەو مەبەستی لە واقیعگەرایی ئەوە نەبوو کە تەسلیمی هەلومەرجی داسەپاو بی. ئەو دەیویست هەلومەرجەکە وەک خۆی هەڵسەنگێنێ و ڕاستییەکان بە باشی ببینێ، بەڵام هەوڵ بدا ئەو ڕاستیانە بگۆڕێ کە بە زیانی نەتەوەکەنی و لە مێژوویەکی پڕ لە چەواشەکاری دا بۆ ئاسیمیلە کردن و تواندنەوەی نەتەوەکەی لە لایەن نەیارانەوە بەرهەم هاتوون. بۆ قاسملوو سیاسەت ئەو هوونەرە بوو کە ئیمکان بڕەخسێنێ تا ناموومکینەکان مومکین بکا. زۆرجار بە هەڵە ڕستەی سیاسەت هونەری مومکینە لێک دەدرێتەوە کە ڕۆژێک لە ڕۆژان دوکتور قاسملوو باسی کردوە. بەڵام مەبەستی ئەو تەسلیمبوون بە واقیعی تاڵ نەبووە و خۆ ئەگەر وابوایە، بێگومان ڕووی نەدەکردە مەیدانی شۆڕشگێڕی. چونکی شۆڕش بە مانای گۆڕینی بناغەیی لە واقیعە زاڵمانە و بێعەداڵەتییەکانە.

***

(بەشی دووهەم و کۆتایی لە ژمارەی داهاتووی "کوردستان"دا بڵاو دەبێتەوە

بۆچی تەنیا هێرشی ئاسمانی ئێران چاوترسێن ناکات:

هۆدان بۆ ستراتیژیی ناوچەی دژە فڕین

ئورشەلیم پۆست – ئەی جەی یاف
وەرگێران لە ئینگلیزییەوە: کەماڵ حەسەنپوور

ماوەیەکی دوور و درێژە، کۆمەڵگەی نێونەتەوەیی لە پەیوەندیی لەگەڵ ئێران پشتی بە هەمان ڕێکار بەستوە: هێرشی ئاسمانیی سنووردار، ئابلۆقەی ئابووری و، نزیکبوونەوەی ناڕوونی سیاسی. بەڵام ئەوانە لە دەستەبەرکردنی گرنگترین ئامانج، واتە هەڵوەشاندنەوەی بەرزەفڕییە ناوکییەکانی ئێران و دابینکردنی سەقامگیریی بەردەوام لە ناوچەدا ناسەرکەوتوون. بەرنامەی ناوکی ئێران درێژەی هەیە. سەرەڕای نسکۆی کاتی و کورتخایەن، ڕێژیم جار لە دوای جار پێشانی داوە خۆی دەگونجێنێ، نۆژەن دەکاتەوە و بەرەو پێش دەچێت.

هێرشە ئاسمانییەکان ڕەنگبێ چالاکیی سانتریفیوژەکان وەدوا بخەن یان ببنە هۆی پەککەوتنی فڕۆکەخانەیەک، بەڵام ئەوان ناتوانن ببنە هۆی هەرەسهێنانی ویستی ڕێژیم، ئەوان هەروەها ناتوانن ڕەفتارە ناوچەییەکان و شەڕانگێزییەکەی بگۆڕن. هیچ نەبێ، ئەو تاکتیکانە مەترسی وروژاندنی پشتگیریی جەماوەری نێوخۆ بۆ دەوڵەتێکیان هەیە کە نیوە گیان بووە، بەڵام هێشتا ڕەگی قووڵی داکوتاوە.

کاتی شکاندنی سوورەکە هاتووە. ناوچەیەکی دژە فڕینی پشتگیریکراو لە لایەن هاوپەیمانانەوە لە ئاسمانی خۆرهەڵات و خۆرئاوای ئێران، بە تایبەت لەو ناوچانەی زۆرینەی دانیشتووانی کەمینەی کورد، بەلوچ و ئەوانی دیکەن، هەڵوێستێکی نوێیە کە دەبێ بێتە ژێر لێکۆڵینەوە. ئەوانە شوێنی لەگۆترە نین. ئەوان لە ڕوانگەی جوغرافیاییەوە گرنگ، لە ڕوانگەی سیاسییەوە هەستیار و، لە ڕوانگەی سیمبۆلیکەوە بەهێزن. کۆنترۆڵکردنی ئاسمان لێرە نە تەنیا پێش بە جموجۆڵی سەربازیی ئێران دەگرێت، ئەوە هەروەها دەبێتە هۆی ئافراندنی توێژێکی نوێی زەختی ئابووری و دەروونی بۆ سەر ڕێژیمێک کە هەر ئێستا لەرزۆک بووە.

ناوچەی دژە فڕین وەک ستراتیژیی گوشار

با بە ڕوونی بدوێین: ئەوە داوای داگیرکاریی نیە. ئەوە داوای سنووردار کردنی وردە. ئامانجی سەرەکی دابەزاندنی توانایی ڕێژیم بۆ کەڵکوەرگرتنی ڕەها لە ئاسمانی خۆی بۆ مەبەستی سەربازیی یان لۆجیستیکی لە ناوچە سنوورییەکان، ئەو شوێنانەیە کە ڕێژیم زۆر جار بێ سزادان کار دەکات. بە سەپاندنی ناوچەی دژە فڕین:

– تێچووی چالاکیی بۆ یەکەکانی ئەرتەش و سوپای پاسدارانی ئێران کە پشت بە ڕێگا ئاسمانییەکانی نێوخۆیی بۆ جووڵە و پشتیوانیی دەبەستن، بەرز دەکەیەوە.

– ڕێژیم ناچار دەکەیت ئاراستەی بودجە و جەختی ستراتیژیک بەرەو ئاسایشی نێوخۆیی بگۆڕێت، سامانە ئابوورییەکانی تووشی ئاڵنگاریی دەکەیت و دۆخەکەی لە دەرەوەی وڵات لاواز دەکەیت.

– لە ڕوانگەی سیاسی و بازرگانییەوە ئێران تەریک دەخەیەوە، چونکە هێڵە ئاسمانییە مەدەنییەکان ئاراستەیان دەگۆڕن و وەبەرهێنەرانی بیانی دەسڵەمێنەوە.

لە ٢٠٢٥ و لە کاتی جەنگی ١٢ ڕۆژەدا، کاتێک هێرشەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان و ئیسرائیل بەرگریی ئاسمانیی، بنکەکانی فەرماندەیی و ژێرخانی سەربازیی ئێرانیان پەک خست، باڵادەستیی ئاسمانیی بۆ مایەکی کاتی دەستەبەر کرا. ئەو ئۆپەراسیۆنانە پیشانیان دا کە باڵادەستیی سنووردار بە سەر داڵانە سەرەکییەکانەوە، نە تەنیا مومکینە بەڵکوو دەتوانێ خێرا و بە وردی دەستەبەر بکرێت. ئەمجارەیان، بە هاوئاهەنگیی بەهێزتری ناوچەیی، هەواڵگریی، چاودێریکردن و دیدەوانیی باشتر و، ڕێسای وردتری تێوەگلان، دەکرێ بە شێوەیەکی کاریگەرتریش جێبەجێ بکرێت.

بەڵام بە پێچەوانەی جاران، ئەو هەلە نابێ لەکیس بچێت. بێتوو ئەوە بەردەوام بێت، نەک وەکوو وروژاندن بەڵکو وەک مێکانیزمێکی جێبەجێ کردنی بەردەوام، دەتوانێ ببێتە ئامرازێکی ئەستاندنی ئیمتیاز، نەک تەنیا دەرفەتێکی قازانجی تاکتیکی.

بۆچی ئێستا؟ بۆچی ئەو ناوچانە؟

چەند کەمینەی ئەتنیکی لە ئێران دەژین کە زۆرینەیان لە دەسەڵاتی ناوەندگەرای سەرەڕۆ نارازین. ناوچەکانی خاوەن کەمینە ئەتنیکییەکانی ئێران پاشگوێخراوترین شوێنەکان لە ڕوانگەی ئابوورین و سەرکوتی سیاسیی لەو شوێنانە بە چڕیی بەڕێوە دەچێت.

ناوچە کوردییەکان لە خۆرئاوا و بەلوچەکان لە خۆرهەڵات مێژوویەکی دوورودرێژی بەرخۆدان و ناڕەزایەتییان هەیە. ئەوان لە ڕوانگەی جوغرافیایی لە هاوپەیمانەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان نزیکترن و لە چاو ئاسمانی ناوەندی ئێران هاسانتر چاودێریی دەکرێن و بەرگرییان لێ دەکرێت. ئەو ناوچانە هەروەها وەک داڵانی جموجۆڵی نێوخۆیی سوپای پاسداران کەڵکیان لێ وەردەگیرێت و، بۆ تاقیکاریی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان و هەناردەکردنی چەکوچۆڵ بۆ عێراق، سووریە و ئەفغانستان کەڵکیان لێ وەردەگیرێت. پێشگرتن بە بەکارهێنانی ئاسمانی ئەو شوێنانە لە لایەن ڕێژیمەوە، سەرکوتی نێوخۆیی و تواناییەکەی بۆ دابین کردنی پێداویستیی هێزەکانی پێشووتر نێردراو و بەکرێگراوەکانی ئاڵۆزتر دەکات.

بەڵام لەوەش گرنگتر، پەیامێک بۆ ئەو کۆمەڵگەیانە دەنێرێت کە بەرزترین نرخیان بۆ بەربەرەکانی دژی ستەمکاریی داوە. بە تایبەت کوردەکان، ئازایەتییەکی لە ڕادەبەدەر و جێی متمانە بوونیان وەک هاوبەشی ستراتیژیک بۆ ڕۆژئاوا پیشان داوە. لە شەڕ دژی داعش لە سووریە بگرە تا بەربەرەکانی دژی گوشاری ئێرانی لە نێوخۆ. لەگەڵ ئەوەشدا و بۆ جارێکی تر، ئەوان پاشگوێ خراون. ناوچەیەکی دژە فڕین لە خۆرئاوای ئێران ئەو پەیامە دەنێرێت کە ئەوان لەبیر نەکراون، کە گیانی ئەوان و ئاسمانی ئەوان گرنگە. ئێمە نابێت هەڵەکانی خیانەت دووپات بکەینەوە، بە تایبەت کاتێک کە جێی متمانەترین هاوپەیمانەکانمان هەر ئێستا زۆر لە بەشی خۆیان زیات قوربانییان داوە.

ڕاگەیاندنی هەڕەشەی ئێران کەلێنی بڕواپێبوونی هەیە

لە کاتێکدا کە دەوری ناسەقامگیرکەری ئێران لە ناوچەدا بە شێوەی بەربڵاو دانی پێدا دەنرێ، لە بەغدا تا بەیرووت، لە پێتەختەکانی کەنداو و لەو دواییانەدا لە دیمەشق، جێگای داخە کە ئەوەی کە ئەو کەسایەتییەی بە دەنگی بەرز تێشک دەخاتە سەر هەڕەشەی ئێران زۆر جار چاوپۆشیی لێ دەکرێت.

سەرۆک وەزیرانی ئیسرائیل، بنیامین نەتانیاهو لە هەشتاکانەوە لەبارەی ئێران هۆشداریی داوە. بەڵام چەند دەیە ئەزموونی سیاسی و ڕەوانبێژیی جەمسەرخولقێنانە بووتە هۆی وەلانانی ساکاری هۆشدارییەکانی، بە تایبەت لە لایەن بەشێک لە دنیای عەرەب و تەنانەت لەنێو بەشێک لە بەردەنگە ڕۆژئاواییەکانیش، بە تایبەت لەژێر کەشوهەوای هەنووکەیی کە ئاکامی شەڕی ئێستای غەززەیە. ئەو کەلێنی بڕواپێبوونە پێشی بە تەنگەتاویی هێندێک پرس گرتوە، تەنانەت کاتێک کە ڕاستییەکانی مەیدان نیگەرانییە سەرەکییەکە پشتڕاست دەکەنەوە: ئێران بەردەوام هۆی ناسەقامگیریی لە سەرانسەری خۆرهەڵاتی نێوەڕاستە. بۆ خەڵکێکی زۆر لە ناوچە، لە نێویاندا ئەوانەی کە ڕەنگبێ متمانە بە ئورشەلیم نەکەن، دەستێوەردانی ئێران تیۆری نییە، ئەو ڕاستییە. ئەوەی ئێستا پێویستە هاوپەیمانییەکی نوێ لە نێوان ئەکتەرە چێگای بڕواکانە تا پەیامەکە بەرەو پێش بەرن، نەک بە لێدوانی زێدەڕۆیانە، بەڵکو کردەوەی هاوئاهەنگ.

ناوچەیەکی دژە فڕین دەرفەتێک بۆ ئەو مەبەستە دەستەبەر دەکات: ڕێکارێکی کردەنی و قابیلی سەپاندن کە بە دەنگێکی گەلێک بەرزتر لە ڕەوانبێژیی سیاسی دەدوێت.

پەیامێکی سیاسی و ئابووری

ناوچەکانی دژە فڕین تەنیا ئامرازی سەربازیی نین. ئەوان لێدوانن. سەپاندنی یەکێک بە سەر خاکی ئێرانەوە ئەوە دەگەیەنێت:

– "تۆ ناتوانیت لە کاتێکدا نۆرمە نێونەتەوەییەکان پاشگوێ دەخەیت، بێ لێپرسینەوە درێژە بە بەرنامە ناوکییەکەت بدەیت."

– "تۆ ناتوانی بێ لێپرسینەوە سپۆنسەری میلیشیایان بی و دراوسێکانت ناسەقامگیر بکەیت."

– "تۆ ناتوانیت لە کاتێکدا کە ئاسمانەکەتت کردووەتە داڵانی نائەمنیی ناوچەیی، لە پشت سنوورەکانت خۆت حەشار بدەیت."

بۆ ڕێژیمی ئێران، ئاسمان تەنیا بۆ جووڵە نییە، بەڵکو بۆ ڕەواییدانە. لەگەڵ کونترۆڵکرانی ئاسمانی بەشێک لە وڵاتەکەت لە لایەن هێزێکی دەرەکییەوە، ئیددیعای دەسەڵاتی بێ ئەملا و ئەولات بنکۆڵ کراوە و گوشەرەکە بەرەو هەڵکشانە. لایەنە دەروونییەکەی بەقەد لایەنە ئۆپەراسیۆنییەکەی گرنگە.

بێجگە لەوە، سەپاندنی ناوچەی دژە فڕین قورگی ئابووریش دەگوشێت. ئەو، هێڵە ئاسمانییەکان چاوترسێن دەکات، تێچووی بیمە بەرز دەکاتەوە و، ئاڵوێری بازرگانی کەم دەکاتەوە، کە هەمووی ئەوانە گوشاری نێوخۆیی لە سەر ڕێژمێک زیاد دەکەن کە هەر ئێستا لە ژێر گوشاری ئابلۆقان، هەڵاوسانی نرخەکان، ناڕەزایەتی نێوخۆیی و نائارامیی لاوان دایە. چینی مامناوەندی ئێرانی، کە هەر ئێستا لە دەستێوەردانە دەرەکییەکانی ڕێژیم بێزار بووە، زۆر چاک تێدەگات کێ تاوانباری داخرانی ڕێگە ئاسمانییەکان و لاوازتر بوونی ئابوورییە.

جێبەجێکردن و مەترسی

بەڵێ، ناوچەی دژە فڕین لە خاکی ئێران هەنگاوێکی بوێرانەیە. بەڵام بوێرانە بە مانای بێباکیی نییە. دەبێ هاوپەیمانییەک بۆ جێبەجێ کردنەکەی بوونی هەبێ، کە بە شێوەی دڵخواز لە هاوبەشەکانی کەنداو، ئەندامانی ناتۆ و، لایەنە پەیوەندیدارەکانی ناوچە، کە زۆرترین سوود لە خۆرهەڵاتێکی ئارام وەر دەگرن، پێکهاتبێت. ئەوە دەتوانێت بە کەڵک وەرگرتن لە پلاتیفۆرمەکانی هەواڵگریی، چاودێریکردن و دیدەوانیی لە ئاستی بەرزی ئاسمانەوە جێبەجێ بکرێت، وەکوو فڕۆکەی بێفڕۆکەوان، مانگی دەستکرد و فڕۆکەی ڕادار، بۆ چاودێریکردن و ئاشکرا کردنی پێشێلکارییەکان لە کاتی ڕوودانیاندا.

ئەو سیستەمانە داپۆشینی ئاسمانیی بەردەوام دابین دەکەن، بێ پێویست بوونی گەشتی فڕۆکەی شەڕکەر بە شێوەی بەردەوام کە زەختی ئۆپەراسیۆنەکە کەم دەکاتەوە لە کاتێکدا کە کۆنترۆڵکردنی ئاسمان بەردەوام دەبێت. فڕۆکەی نادیار لە ڕاداردا کە لە سەر خاکی وڵاتانی هاوپەیمان جێگیر کراون لە حالی ئامدەباشیدا دەمێننەوە تا تەنیا لە کاتی پێویستدا وەڵام بدەنەوە.

ئێمە هەر ئێستا بەشێک لەوەمان دیتووە. فڕۆکەکانی ئیسرائیل، ڕێگرییان لە فڕینی چەکوچۆڵی ئێرانی بە ئاسمانی سووریە و عێراقدا کردوە. فڕۆکەکانی وڵاتە یەکگرتووەکان پێشیان بە فڕینی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان لە ئاسمانی سووریە گرتوە. ئەوانە گریمانە نین، بەڵکو هەر ئێستا ڕوو دەدەن.

ئاکامی ئەوە چی دەبێت

ئەوە پرسی گۆڕینی ڕێژیم نیە. ئەوە پرسی سنووردارکردنی ستراتێژیک بە هۆی باڵادەستیی ئاسمانییەوەیە. ئێران دەبێت تێ بگات تێچوویەک هەیە، نە تەنیا بە تەقاندنەوەی سانتریفیوژان و ڕووخاندنی بینایان، بەڵکو بە لەکیس چوونی سەروەریی، وەستانی پلانە سەربازییەکان و، لاواز کردنی کۆنترۆڵ بە سەر خاکی خۆیەوە.

خۆرهەڵاتی نێوەڕاست جەنگێکی دیکەی پێویست نیە. ئەو پێویستی بە ئامراز بۆ چاوترسێنکردن بێ قووڵترکردنی گرژییەکان، گوشار بێ وروژاندن و، سنووردار کردن بێ ناردنی هێزی سەربازیی بۆ بەرەی جەنگە. ناوچەیەکی دژە فڕین لە خۆرهەڵات و خۆرئاوای ئێران بۆ ئەو مەبەستە گونجاوە. ئەو هەنگاوە یاساییە، قابیلی جێبەجێ کردنە و، کاریگەرییەکی مەزنی هەیە، بێتوو ئێمە ویستی سیاسیمان بۆ جێبەجێ کردنەکەی هەبێ. ئەگەر ئێمە بە ڕاستی دەمانهەوێت پێش بە بەرزەفڕییە ناوکییەکانی ئێران بگرین و پارێزگاریی لە ئاشتی ناوچەکە بکەین، دەبێ لە کۆتاییدا لە هێرشی جاروبار بەولاوەتر بچین. ئێمە دەبێ بە شێوەی ستراتێژیک بیر بکەینەوە و، دەبێ بمانهەوێت کەڵک لەو ئامرازانەی کۆنترۆڵ کردنی ئاسمان تەنیا بۆ سزادان وەرنەگرین، بەڵکوو بۆ وەرگرتنی ئیمتیازیش.

ئەوە جەنگ نیە. ئەوە گوشاری کۆنترۆڵکراوە، کە بەسەر ئاسماندا دەسەپێنرێت، بە مەبەستی پارێزگاریی لە گیانی خەڵک و ڕێگریکردن لە ململانێی مەزنتر لە سەر زەوی.

... و ڕەنگبێ، تەنیا ڕەنگبێ، بە هاوسەنگیی دروستی هێز و سنووردار کردن، تەنانەت ساتەوەختی بەر یەککەوتن بکرێتە دەرفەتێک، بۆ ئێران، بۆ ناوچەکە و بۆ ئەو نەوانەی لە خوارەوە ڕا سەیری دەکەن.

"برینەکان ئەو شوێنانەن کە لەوانڕا ڕووناکی دزە دەکاتە ناوت." ڕوومی

ئێستا کاتیەتی.

دارسمە

دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

بڕێک وزەی کارەبا بۆ داگیرساندنی گڵۆپی سەوزی ئاگربەست بمێنێ!

وا دیارە دوای تەواوبوونی جەنگی ١٢ ڕۆژەی نێوان ئێران و ئیسرائیل، تۆز و خۆڵی شەڕەکە هەرچەندە نیشتووەتەوە، بەڵام بۆنی باڕووتی قسە و هەڕەشان بەردەوام هەوای ناوچە دەتەنێتەوە و بۆگەن بەسەر بۆنی ژیانی ئاساییدا زاڵە.

دۆخەکە وەک ئەو بۆکسێنە وایە دوو یاریزان دوای ڕاوندێکی پڕ لە مشتەکۆڵە، لە گۆشەکانی خۆیاندا پشوو دەدەن، بەڵام لەبری ئاوخواردنەوە، بۆ ڕاوندی داهاتوو خەریکی جنێودان و چاوسوورکردنەوە و پرتە و بۆڵەن.

لە میدیا و ڕۆژنامە ئیسرائیلییەکاندا، شرۆڤەکاران وەک ئەوەی لەنێو فینجانی فاڵگرتنەوەدا داهاتوو بخوێننەوە، ڕۆژانە باسی ئەگەر و شیمانەی دەستپێکردنەوەی جەنگ دەکەن. وا هەست دەکەی سبەی بەیانی لەگەڵ هەڵهاتنی خۆردا، فڕۆکەکان دووبارە دەست بە سووڕانەوە دەکەنەوە. ئەوان دەڵێن دەستپێکردنەوەی جەنگ لەوە نزیکترە بیری لێ بکرێتەوە و ڕەنگە ئەمجارە لە جیاتی بنکەی ئەتۆمی، ئیسرائیل بیر لەوە بکاتەوە هێرش بکاتە سەر کارگەکانی گەزۆ و سۆوهانی قوم و ئیسفەهان و یەزد و بەمجۆرە خەریکە گورزێکی کاریگەرتر لە ئابووریی بەرگریی ئێران بوەشێنێت. ئەوەی زۆر سەیر و سەمەرەیە هەڕەشەی بێتامی ئیسرائیلە. ئیسرائیل بەشێکی بەرچاوی ئەو هاووڵاتییە ئێرانییانەی ترساندوە یەکێک لە دەستەکانیان دەستکردە. دەوڵەتی جوولەکان دەڵێت ئەگەر ئەمجۆرە کەسانە لەژێر دامێنی دایکیشیاندا خۆیان بشارنەوە، ئەمجارە بێئەوەی گوێچکەیان بکێشین وازیان لێ ناهێنین. جوولەکە خۆیان لە سوێند و ئایەتاندا ڕەش و شین دەکەن و دەڵێن ئەوانەی تەنیا دەستێکیان هەیە، دەستەکەی دیکەیان لە کاری خێردا نەپەڕیوە.

لە بەرانبەردا، ئێران بێکار دانەنیشتوە و بازاڕی هەڕەشە و گوڕەشەی گەرمە. یەکێک لە فەرماندە گەورەکانی سوپا، کە وا دیارە لە خولێکی تایبەتی "هونەری هەڕەشەکردن"دا پلەی یەکەمی بەدەست هێناوە، بە جۆرێک باسی تۆڵەسەندنەوە دەکات، مرۆڤ وا دەزانێت سیناریۆی فیلمێکی بۆلیوودی دەنووسێت. فەرماندەکە گوتوویەتی، "ئەمجارە زللەیەکی وا لە ئیسرائیل دەدەین، هەر خوا خۆی بزانێت چۆن دەبێت. هەڵڵایەکی وا ساز دەکەین باپیران و داپیران نەوەی خۆیان نەناسنەوە!

ئەم لێدوانە بووەتە جێی سەرنجی "پەیمانگای لێکۆڵینەوەی ستراتیژیی زللەلێدان" لە زانکۆی تاران. سەرۆکی پەیمانگاکە، پرۆفیسۆر "حاجی قسە قەبە"، لە لێدوانێکدا گوتی: "ئەم زللەیە لە ڕووی تەکنیکییەوە پێی دەگوترێت 'زللەی شپرزیی نەوەکان'. کاریگەرییەکەی ئەوەندە قووڵە، نەک هەر داپیرە نەوەکەی خۆی ناناسێتەوە، بەڵکوو لەوانەیە داوای ناسنامە و کارتی نیشتمانیشی لێ بکات." بەشی "ناسنامەی بنەماڵەیی" لە وەزارەتی نێوخۆش گوایە خەریکی ئامادەکردنی پرۆگرامێکە بۆ یارمەتیدانی داپیران بۆ ئەوەی دوای ئەو زللەیە، بتوانن بە ئاسانی نەوەکانیان بناسنەوە.

لەسەر ئاستی دیپلۆماسییشدا، سەعید خەتیبزادە، جێگری وەزیری دەرەوەی ئێران، بە ناسناوی "دیپلۆماتی کاتی جەنگ"وە، لە کاتێکدا هەمووان چاوەڕێی ئارامبوونەوەن، خۆی گەیاندووەتە وڵاتی چین. دیارە بۆ ئەوە چووە لەوێوە بە دەنگێکی بەرزتر هەڕەشەکانی بگەیەنێت، یان لەوانەیە ویستوویەتی لەسەر دیواری چین ڕاهێنانی هەڕەشەکردن بکات. خەتیبزادە وەک کەڵی کۆتانێ کە بە مەوتەن شەڕ دەکات، ڕایگەیاندوە دانوستانی ئەمجارەیان لەگەڵ ئەمریکا "لە نێو جەنگی توند و ئاگربارانەدا دەکرێت".

مرۆڤ نازانێت ئەمە دانوستانە یان بەشداریکردنە لە یاریی "کۆڵ ئۆف دیوتی"؟ لەوانەیە مێزی گفتوگۆکانیان لەناو سەنگەرێکدا دابنێن و لەکاتی پشووی نێوان دوو مووشەکدا، باسی بەندەکانی ڕێککەوتنی ئەتۆمی بکەن. خەتیبزادە بەردەوام دەبێت و دەڵێت: "ئەمریکا با سەرینی خاترجەمی بخاتە ژێر سەریەوە، ئێمە هەرگیز دەسەڵاتی ئیسرائیل بە فەرمی ناناسین." ئەم قسەیە وەک ئەوە وایە کەسێک لەنێو ئاودا بێت و بڵێت هەر ئەوەندووکۆکەش هەست بە تەڕی و شێداری ناکەم. ئەوا دەبێت ڕاستگۆیی و ئێران دەستەڵاتێک بە ڕەسمی ناناسیت، بەڵام بە بەردەوامی خەریکە پلانی لێدانی "زللەی شپرزیی نەوەکان"ی بۆ دادەڕێژیت؟ ڕەنگە هیچ وڵاتێک وەک کۆماری ئیسلامی ڕاستگۆ نەبێت. ئەوە نییە بە چاوی خۆمان دەبینین چل و چەند ساڵ دوای ئەوەی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانی هەڵوەشاندووەتەوە و ئاداری بەسەر پادارییەوە نەهێشتوە، بەردەوام مووشەکبارانی دەکات و لە نێوخۆ و دەرەوەی ئێران ئەندامان و لایەنگرانی تیرۆر دەکات. دواتریش وەک ئەو مامۆستایەی مێژوو، وانە بە قوتابییە تەمبەڵەکانی دەڵێتەوە، ڕوو لە ئەمریکا و ئیسرائیل دەکات و دەڵێت: "با بە قووڵی تێبگەن، داهاتوو بە دڵی ئەوان نابێت." لێرەدا وڵاتی چین، وەک بازرگانێکی زیرەک، لەولاوە بە بزەیەکی پڕ لە ماناوە سەیر دەکات و لە دڵی خۆیدا دەڵێت: "ئێوە خەریکی زللە و قسەی قەبە بن، منیش خەریکی گرێبەستە نەوتی و بازرگانییەکانم دەبم. داهاتوو هی هەرکەسێک بێت، گرنگ ئەوەیە 'Made in China' بەردەوام پشت پاکەت و ڕووبەری ئاسنەواڵان بنەخشێنێت."

لە کۆتاییدا، دۆخەکە وەک زنجیرە درامایەکی کۆمیدیی تراژیدی دەچێت، هەمووان چاوەڕێی ئەڵقەی داهاتوون. هاووڵاتیی ئاسایی لەم نێوەندەدا نازانێت پێ بکەنێت یان بگرییێت. لەوانەیە داپیرە و باپیرەکانیش خەریکی نوێکردنەوەی وێنەکانیان بن لەسەر ناسنامەکانیان، نەوەک دوای ئەو زللە چاوەڕوانکراوە، لە چوونەژوورەوەی ماڵەکانی خۆشیاندا تووشی کێشە ببن. ئێستا تەنیا یەک پرسیار ماوەتەوە: ئایا لە ڕۆژانی داهاتوودا، خەڵکی ئێران دەستنوێژ بە چ ئاوێک دەشۆن و لە کام بەنداودا مەلە دەکەن مافی ئەوەیان دەبێت چەند گڵۆپی ڕووناکی داگیرسێنن. تۆ بڵێی ئەگەر لەم جەنگەدا لایەک تێکنەشکا، ئێران ئەوەندی وزەی کاربا بمێنێت گڵۆپی سەوزی ئاگربەست بۆ دوژمن دابگیرسێنێت؟

KURDISTAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO: 900 6 August 2025

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

بەر لەماڵاوایی

ئاگری شوناس و خۆڵەمێشی متمانە

ئازاد مستەفی

دوابەدوای گیانلەدەستدانی سێ چالاکی ژینگەپارێزی خۆبەخش، شەهیدان حەمید مورادی، چیاکۆ یوسفی نەژاد و خەبات ئەمینی، وێڕای کووژاندنەوەی ئاگری بەئەنقەست لە چیای ئاویەری شاری سنە، شەپۆلێکی نارەزایەتی و هاوسۆزی لە نێو خەڵکدا سەری هەڵدا. دروشمەکانی «داگیرکەری ئێرانی، قاتڵی ڕۆڵەمانی»، «ژین و ژینگەی کوردستان، سووتاوی دەستی ئێران» و «هەتا کوردێک بمێنێ کوردستانیش دەمێنێ» زیاترن لە نارەزایەتییەکی ژینگەیی؛ ئەوانە ڕەنگدانەوەی دابڕانێکی قووڵی شوناس لە نێوان خەڵک و بەتایبەت نەوەی گەنجی کوردن لەگەڵ حکوومەتدا. لە ئێراندا شوناسی نەتەوەیی لە مێژە بە ناکۆکی لەگەڵ ناسنامەی نەتەوە غەیرە فارسەکان پێناسە کراوە بەڵام لە نێو ئەم نەتەوانەدا شوناسی کورد جێگەی تایبەتی خۆی هەیە. مێژووی خۆڕاگری، زمان و کولتووری سەربەخۆ، هەڵاواردنی پێکهاتەیی، پەیوەندییە هاوسنوورییەکان، هەموویان بەشداربوون لە بەهێزکردنی ئەم شوناسە قووڵ و خۆڕاگرانەی نێو کورد. بەپێی ئەو لێکۆڵینەوانەی لەلایەن ئەکادیمیستەکانەوە ئەنجام دراون، گەنجانی کورد لە هەموو بەشەکانی شارەکانی کوردستان، تەنانەت لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ جیهانیبوون و میدیای نێودەوڵەتی و خوێندن لە زانکۆشدا، شوناسی کوردستانی وەپێش شوناسی ئێرانی دەزانن. ئێستە لە ژێر ڕۆشنایی ڕووداوەکانی ئەم دواییە و بە تایبەتیش گیانلەدەستدانی خۆبەخشەکان لە کاتی کووژاندنەوەی ئاگرێک لە ئاویەری سنە، ئەم بۆشاییە شوناسە فۆرمێکی بابەتیتری وەرگرتووە.

ناسنامەی کورد و بێمتمانەیی مێژوویی بە حکوومەتی ناوەندی

شوناسی کورد بۆ خەڵکی کوردستان، تەنیا پەیوەندییەکی ڕەگەزی نیە بەڵکوو بنیاتێکی مێژوویی-سیاسییە کە بە چەندین سەدەی چەوساندنەوە و خۆڕاگری و ئایدیالیزم خۆی دیتووەتەوە و لە قاڵب دراوە. گەنجانی کورد بە لەبەرکردنی جلوبەرگی جۆراوجۆری کوردی و پاراستنی زمانی دایکی و گۆڕینی مەراسیمی وەکو نەورۆز بۆ شوناسخوازیی قەڵەمڕەوی کوردستان، ئەم شوناسە بەرهەم دەهێننەوە. بەڵام ئەم وەچەخستنەوەیە تەنیا کولتووری نییە بەڵکو بارگرانییەکی گەورەی سیاسی و بەرخۆدان لە بەرامبەر داگیرکاریدا هەڵدەگرێت. بەتایبەت لەو دروشمانەی کە ئاماژەن بۆ دابڕانێکی تەواو لە چەمکی «ئێران» وەک دەوڵەت- نەتەوەی باڵادەست: «هەتا کوردێک بمێنێ، کوردستانیش دەمێنێ».

لەم دروشمەدا کوردستان نەک وەک پارێزگا یان هەرێمێک بەڵکوو وەک یەکەیەکی سیاسی و شوناسێکی سەربەخۆ لەپاڵ تاکی کورد پێناسە دەکرێت. شوناسی کورد بووەتە کیانێکی خۆڕاگر و ڕێگری لە بەرامبەر گۆڕانی کولتووری. ڕووداوەکەی ئەم دواییەی ئاگرکووژێنەوە لە ئاویەر لە کاتێکدا بوو کە بەپێی لێدوان و تێبینییە گشتییەکان، حکوومەتی ناوەندی ماوەی ١٨ ساڵە هیچ ڕێوشوێنێکی کاریگەر بۆ کۆنترۆڵکردنی ئەمجۆرە ڕووداوە نەخوازروانە، نەناوە و وەڵامی سکاڵاکانی ڕێکخراوە ژینگەپارێزەکان بۆ دامودەزگەی حکوومی ناداتەوە. لەو چوارچێوەیەدا خەڵک نەک هەر وەک بێباکانە، بەڵکو وەک فاکتەری وێرانکەر وێنایان دەکرد: «ژین و ژینگەی کوردستان سووتاوی دەستی ئێران».

شیکاری گوتاری بۆ ئەم دروشمە، ئێران نەک وەک وڵاتێک بەڵکو وەک ئەکتەرێکی دوژمنکارانە دژی بوونی کورد دەناسێنێت. ئەم بێمتمانەییە مێژووییە کە ڕەگ و ڕیشەی لە چەندین ڕووداوی وەک تیرۆر و کوشتن و دەربەدەری و زیندانیکردنی سەرکردە سیاسی و مەدەنی و ئایینییەکان و هەروەها کۆمەڵکوژییەکانی کوردستان لەلایەن حکوومەتی ناوەندی تاران و سیاسەتە سەپێنراوە پەروەردەییەکاندا هەیە، لەم جۆرە ساتانەدا دەگاتە خاڵی کوڵان و لە شێوەی دروشمی بەکۆمەڵدا دەتەقێتەوە. لە سەرانسەری جیهاندا زۆرجار بزووتنەوە ژینگەییەکان وەک بانەتەوەیی «فراملی» و بێلایەن پێشکەش دەکرێن. بەڵام لەکوردستان کە سەرچاوەکانی ئاوی خواردنەوەکەی بۆ کێڵگەی کشتوکاڵیی دەرەوەی کوردستان بەفیڕۆ دەدرێ و بەرهەمی کانگاکانی زێڕیش کۆڵبەریی لاوانی دەرچووی زانکۆکانە؛ بەرگریکردن لە سرووشت و شاخ و دارستان و ئاو تەنها بەشێک نییە لە بەرگریکردن لە ژیانی ڕۆژانە بەڵکو بە قووڵی پەیوەستە بە شوناسی کوردایەتی و مێژووی کوردستانەوە. بۆ خەڵکی سنە چیای ئاویەر تەنیا ژینگەیەکی سرووشتی نییە، هێمای ئیکۆلۆژیای نێوخۆیی و کولتوور و یادەوەری گشتییە، نۆستالۆژییەکە لە بیروزەینی خەڵکدا.

کاتێک وەها ژینگەیەک بەئەنقەست دەسووتێ و دەکرێتە ئامانج و هێزە فەرمییەکانی حکوومەت هیچ هەنگاوێک نانێن یاخود تۆمەتبارن بە کەمتەرخەمی ئیتر لەناوبردنی سرووشت وەک هێرشکردنە سەر شوناس لێکدەدرێتەوە. لێرەدایە کە دروشمی «داگیرکەری ئێرانی، قاتڵی ڕۆڵەمانی» دوو مانا وەردەگرێت؛ داگیرکاریی تەنها پەیوەندی بە خاکەوە نییە بەڵکو پەیوەندی بە لەناوبردنی ڕۆح و بوون و یادەوەرییەکانیشمانەوە هەیە.

شیکارییەکی ورد بۆ دروشمەکانی ئەم دواییە ئەوەمان بۆ دەردەخات کە نەتەوەی کورد نەک هەر خۆی لە «ئێران» دوور خستووەتەوە بەڵکو وەک دەستدرێژکار و بکوژ و هۆکاری وێرانیش دەیخاتەڕوو. زمانی ئەم دروشمانە ڕادیکاڵە بەڵام لە ئەزموونێکی قووڵەوە سەرچاوە دەگرێت: «داگیرکەری ئێرانی، قاتڵی ڕۆڵەمانی»، «ژیانی ژێردەستیم ناوێ، دەوڵەتی کوردیم دەوێ». ئەم قسانە ڕەنگدانەوەی گۆڕانی چۆنایەتییە لە زمانی سیاسی خەڵکدا. پێشتر بەشێک لە پێکهاتەی کوردی داوای چاکسازی یان بەشداریکردن لە پێکهاتەی نەتەوەیی دەکرد بەڵام ئێستە دروشمەکان جەخت لە هەڵوەشاندنەوەی تەواو و جیایی شوناس و دروستکردنی دەوڵەتێکی سەربەخۆ دەکەن. ئەم زمانە هێمای نەبوونی متمانەی تەواوەتییە بە پرۆژەی «نەتەوەیی- ئێرانی».

میدیا و نوێنەرایەتی بەرخۆدان

لە پشکنینی شوناسی کورددا، تەلەفزیۆنی ئاسمانی، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و لاپەڕە ئینتەرنێتییەکانی شار و ناوچەکانی کوردستان، ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕن لە پەرەپێدان و تۆمارکردن و دووبارە بووژاننەوەی دروشمی نارەزایەتی. نەوەی گەنجی کورد زیاتر لە جاران پەیوەندی بە میدیا نێوخۆییەکانەوە پچڕاندوە. گێڕانەوەی نارەزایەتی و لەدەستدانی ژیان و سووتاندنی بە ئەنقەست، نەک لە ڕێگەی میدیای فەرمییەوە بەڵکو لە ڕێگەی کەناڵە جەماوەرییەکانەوە نوێنەرایەتی دەکرێت. هەروەها ئەم دیاردەیە بۆشایی گێڕانەوەی گەورەتر کردووە و بووەتە هۆی بنیاتنانەوەی شوناسێکی بەرخۆدانئاراستە.

لە ماوەی ڕابردوودا و نارەزایەتییە جۆراوجۆرەکان کە بە هۆکاری جۆراوجۆر لە کوردستان ڕوویانداوە، سەلمێنراوە کە گەنجانی کورد شانازیی بە شوناسی کوردایەتی خۆیانەوە دەکەن و ئەوەی ئێستە لە دروشمەکانی سەر شەقامەکاندا دەبینرێت، بەزاندنی هێڵ لە سەربەرزییەوەیە بۆ داواکاری سیاسی. نەوەی نوێ نەک هەر ناسنامەی کولتووری خۆی پاراستووە بەڵکو وەک ئامرازێک بۆ داواکردنی چارەنووسی خۆنووسین و دادپەروەری کەشوهەوا و مافە سیاسییەکانیش دەیبینێت. لە کاتی ئاهەنگی نەورۆزدا گەنجان بە جلوبەرگی پێشمەرگە و بە»جەمانە»وە نەک هەر هێمای نەریتی کوردەواری بەڵکو هەڵگری پەیامێکی ڕوونیش بوون: ئێمە چیتر لە چوارچێوەی ئێراندا پێناسە ناکرێین.

ڕووداوی ئەم دواییەی شاری سنە و گیانلەدەستدانی خۆبەخشانی ژینگەپارێز، بۆ نموونە «چیاکۆ» کە ناوەکەی هەر لەو باڵاکوردانەکەی دەکاڵیەوە و ئەو جلە پێشمەرگانەی لەبەری کردبوو، وەرزشوانێکی خاوەن میدالیا کە ملوانکەیەکی گەورەی نەخشەی کوردستانی لەملدا بوو؛ نەک هەر ڕووداوێکی ژینگەیی بەڵکوو ناسنامە و پچڕانێکی سیاسی لە کایەی گشتی کوردستاندا ئاشکرا کرد. ئەو دروشمانەی کە دەدرا تەنیا لاواننەوەی گیانبەختکردووان نەبوو بەڵکو بەیاننامەیەکی شوناسی-سیاسیش لە دژی باڵادەستی و ستەم و ستەمکاری بوون. بەدواداچوونێک بۆ ئەم پێشهاتانە دەریدەخات کەلێنی نێوان شوناسی کورد و شوناسی ئێرانی، بەتایبەتی لە نێو گەنجاندا، هەتا دێت و بە ڕوونی دەبێتە گوتارێکی سەربەخۆ. گوتارێک کە قەڵەمڕەوی نیشتمان و خاکەکەی بە هۆشیاری سیاسی نۆژەن و ئاوەدان دەکاتەوە. شوناسی کوردبوون و کوردستانی، ئیتر تەنیا شوناسێکی «هاووڵاتی-کولتووری»، یان وەک تۆتالیتارەکانی ڕێژیمی ئێران دەڵێن، شوناسێکی «قەومی» نییە؛ خۆڕاگرییە بەرامبەر بە سەرکوتکردن و زەلیلکردن و نەهێشتنی نەتەوەیەک کە خۆی بە خاوەنی دەسەڵاتدارێتیی داهاتووی سیاسەت لە ناوچەکەدا دەزانێت.

بەشێک لە تایبەتمەندییەکانی ڕەوتی پاشاخوازی لە ئێراندا

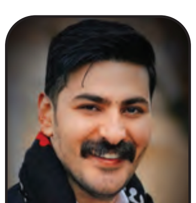
هەردی سەلیمی

بەبۆنەی دەرکەوتنی چەندین بارەی شاخوازەکان لە مونیخ و ئەو بابەتانەی لێی کەوتووەتەوە لێرەدا ئاوڕێک لە چییەتیی ئەم ڕەوتە دەدەینەوە و لە کۆتاییدا باسێک لە بێزاریی کوردستان لەم ڕەوتە دەکەین. ڕەوتی پاشاخوازان –لە ڕووی چییەتییەوە ناتوانین ناوی بزووتنەوەی لێ بنێین– ڕەوتێکی دژەشۆڕشی پیاوسالاری ئۆتۆریتەخوازی ڕزگاریخوازی نۆستالژیی بێهێزە؛ ئەم پەسنانەی کە وەپاڵی درا زیاتر شی دەکرێنەوە.

دەسەڵاتی پاشایەتیی پەهلەوی هەر لە بنەڕەتڕا بە کۆدەتا و بە شێوەی بەستراوەیی و گوێلەمستانە بە دەسەڵات گەیشتوون، هەر بە کۆدەتا و بەستراوەییش دەسەڵاتەکەیان ڕاگرتوە؛ لەگەڵ ئەوەش بۆ بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات پەروەردە کراون، نەک ڕووخاندن و لابردنی دەسەڵات، بۆیە چەمکی شۆڕشگێڕی لەلای ئەوان چەمکێکی نامۆیە و لەگەڵ بەرنامە و ئامانجەکانیاندا نایەتەوە. ئەوان لە ڕاستیدا خوازیاری لابردنی دەسەڵاتی هەنووکەیی نین، بەڵکوو خوازیاری تێپەڕین لەو دەسەڵاتەن و لەگەڵ گۆڕانی بنەڕەتیدا بێگانەن؛ بەم پێیە ئیدیعا دەکەین ئەوانە لایەنێکی دژەشۆڕش و کۆدەتاچین.

لە دوایین بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی ئێراندا ژنان و لاوان ڕۆڵی سەرەکییان گێڕا. ئەم دوو توێژەی کۆمەڵگەی ئێران لە ڕووی تێگەیشتن و ویست و داخوازییەکانیەوە بە شێوەیەکی بەرچاو پێش کەوتوە و خۆی لانیکەم لە ڕووی تیۆریکەوە لە زنجیری پیاوانی کۆنسێرڤاتیست ڕزگار کردوە. ئەمە لە کاتێکدایە سیستمی پاشایەتی بەتەواوی سیستمێکی میراتگرانەی نێرتەوەرە، کە وا بەرهەمهێنەرەوەی ڕۆڵی باوک لە بنەماڵە و ڕووحانی لە ئایین و پیاو لە کۆمەڵگەیە و ناتوانێ لەگەڵ ئامانجی لاوان کە دەرچوون لەم کۆتانە و بازدان بەسەر ئەم لەمپەرانەیە، یەک بگرێتەوە. پاشاخوازەکان بە هەڵگرتنی دروشمی «مرد، میهن، آبادی» لە بەرامبەر دروشمی پێشکەوتنخوازانەی «ژن، ژیان، ئازادی»دا و هەروەها دیاریکردنی ڕۆڵی نوێی ڕەزا پەهلەوی لە کۆنفرانسی مونیخ کە خوازیاری ئەوە بوو پێی بڵێن «باوک»؛ بەتەواوی کەوتوونەتە دژایەتیی ویستی سەرەکیی بزوێنەرانی شۆڕش لە نێوخۆی ئێراندا.

ئەم ڕەوتە کە بۆ بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات هەوڵ دەدەن، بەرنامەیان بۆ بەدەسەڵاتگەیشتن نیە، بەڵکوو بۆ ڕاگرتنی دەسەڵاتە! ئەوان لە جیات ئەوەی کەلێنی هێز پڕ بکەنەوە، خۆیان بە خاوەنی ئۆتۆریتە دەزانن! لە ئێستاوە پەتی سێدارەکانیان هەڵواسیوە و خوازیاری مەرگ و نەمان بۆ «ملا و چپی و مجاهد» و «تجزیەطلب» و هیی تریشن. ئەمە لە کاتێکدایە ئۆتۆریتە پێوەندیی بە دەسەڵاتەوە هەیە نەک ڕەوتێکی خوازیاری گەیشتن بە دەسەڵات، بەڵام وەک وترا ئەوان هەمیشە خۆیان بەدەسەڵاتدار زانیوە.

ئازادی، دێموکراسی، یەکسانی و... تەنیا کۆمەڵێک چەمک نین، بەڵکوو ئەمانە بایەخگەلێکن کەوا دەستوێڕاگەیشتن بەم بایەخانە پێویستی بە خەبات و هەوڵێک هەیە کە درێژخایەن و بەردەوام و پێداگرانە بێت، نەک ڕزگاریخوازانە و یەکدابەدوو. ئەوەی باسی «یەک جار بۆ هەمیشە» دەکات، لە ڕاستیدا دەیهەوێ بڵێ یەک جار ئەلف لادەن، با بێ بێتە جێی؛ بۆیەشە خۆی بە ئەرکدار نازانێ لە بەرامبەر ویست و بایەخەکانی خەڵکدا و دەیهەوێ بە گۆڕینی ڕووکەشەکان درێژە هەر بەو بێدادییە بدات.

هەموو سەرمایەی ئەم ڕەوتە زەقکردنەوەی بەشێک لە ڕابردوویەتی. ئەو بەشەی وا سەرکوتی نەتەوەکانی تێدایە، ئەشکەنجەی ساواکی تێدایە، فەساد و گەندەڵیی سیستماتیکی دەربار و دەوروبەری تێدایە، نەبوونی ئازادییە دێموکراتیکەکان و نەبوونی یەکسانیی تێدایە، باس ناکرێت؛ بەڵکوو لە شاشەی «تونل زمان»ـەوە کارگە و سینەما و جادەی ئیسفاڵت و ژنانی ئازاد لە پۆشینی جلوبەرگ نیشان دەدات و ئەمەش بە نۆستالژی و حەسرەتێک بۆ ڕابردوو بە خەڵک دەفرۆشێ. لێرەدا پرسیارێکی سادە دێتە گۆڕێ: دەسەڵاتێک کە هەرگیز نەیگوتوە حیجابی زۆرەملێ دەسەپێنم بەسەر خەڵکدا و نەشیکردوە، بۆ ئەم نەکردنەی وەک ئیمتیاز و دەسکەوتێکی مەزن چاو لێ بکرێ؟ یان دەسەڵاتێک بە زیاتر لە پەنجا ساڵ دەرفەتەوە دوو جادەی ئیسفاڵت نەکردبێ و لەگەڵ ڕەوتی مۆدێرنیزاسیۆنی جیهانیدا چەند سینەمای دانەمەزراندبێ، ئەدی چیی کردوە؟

ئەم ڕەوتە بەخۆشییەوە هێزی نیە، لەجیات ئەوەش لە پێناو وەدەستهێنانی هێز و ڕێکخستندا چالاکیی هەبێ، خۆی بە خاوەنی ئۆتۆریتە پێناسە دەکات و دەشیهەوێ لە ڕێی پێوەندیگرتن بە فەرماندەکانی سپاوە تاکە تاکتیکی موبارزاتیی خۆی واتە کۆدەتا بە ئەنجام بگەیەنێ. ئەم ڕەوتە لە نەبوونی هێز و نەبوونی بەرنامە و نەبوونی خۆشەویستی لەنێو خەڵکدا دەناڵێنێ و هەر ئەم ڕاستییەش دەسکەوتێکی بەنرخە بۆ باقیی هێزە سیاسییەکان بەو مەرجەی وشیار بن و بەبەرنامە. لە بێهێزیی ئەم ڕەوتە هەر ئەوەندە بەس بێ کە تا ئێستاش نەیتوانیوە بۆ یەک جاریش مانگرتنێک بەڕێوە بەرێ و چوار دووکانی تاران دابخات.

لەبەر ئەوەی ئێمە هێزێکی سیاسیی چالاکی نێو گۆڕەپانی سیاسیی کوردستان و ئێرانین، ناکرێ بە لێکدانەوەی ساکارانەی وەک «کارمان بە خۆمان بێ و چمان لە خەڵک داوە» لە ئاست جموجۆڵەکانی دەوروبەرمان کە بێگومان کاریگەرییشیان لەسەرمان دەبێ، بێدەنگ بین و بێهەڵوێست؛ لەبەر ئەوەیە هەوڵ درا لەم بابەتەدا ڕوونکردنەوەیەک لەسەر چییەتیی ئەو ڕەوتەی کە خوازیاری بەدەسەڵاتگەیشتنە بدرێ، بەڵام لەبیرمان بێ دنیای سیاسەت، دنیای کردەوە و دژکردەوەیە، هەڵوێستگرتن و ڕوونکردنەوە و تەبیینیش بەشێک لە دژکردەوە و تەنانەت کردەوەشە.

وەک دوایین بەشی بابەتە دەبێ بگوترێ کوردستان کە چالاکترین بزوێنەری نارەزایەتییەکانە بەدژی دەسەڵاتی ناوەندی لە ئێراندا، یەک سەدەیە بە شێوەی سیستماتیک لە مافە نەتەوەیییەکانی بێبەش کراوە و لە ڕاستیدا پێش لەوەی ئەم بێمافییە لە چاوی کۆماری ئیسلامی ببینێ، لە چاوی دەسەڵاتی ناوەندگەرای فاشیستیی پەهلەویی دەبینێ؛ ئەو دەسەڵاتەی وا ڕووخێنەری کۆماری کوردستان بوو. وێڕای ئەوەش کوردستان لە ڕووی سیاسییەوە پێشکەوتنخواز و موتەرەققییە، بۆیە بە هیچ شێوەیەک لەگەڵ دەسەڵاتی میراتگرانە و نادێموکراتیک و ناعادڵانەدا دانووی ناکوڵێ؛ کوردستان گۆڕستانی فاشیستانە، نەک بەهەشتی تەڕاتێنیان.